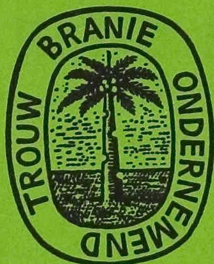
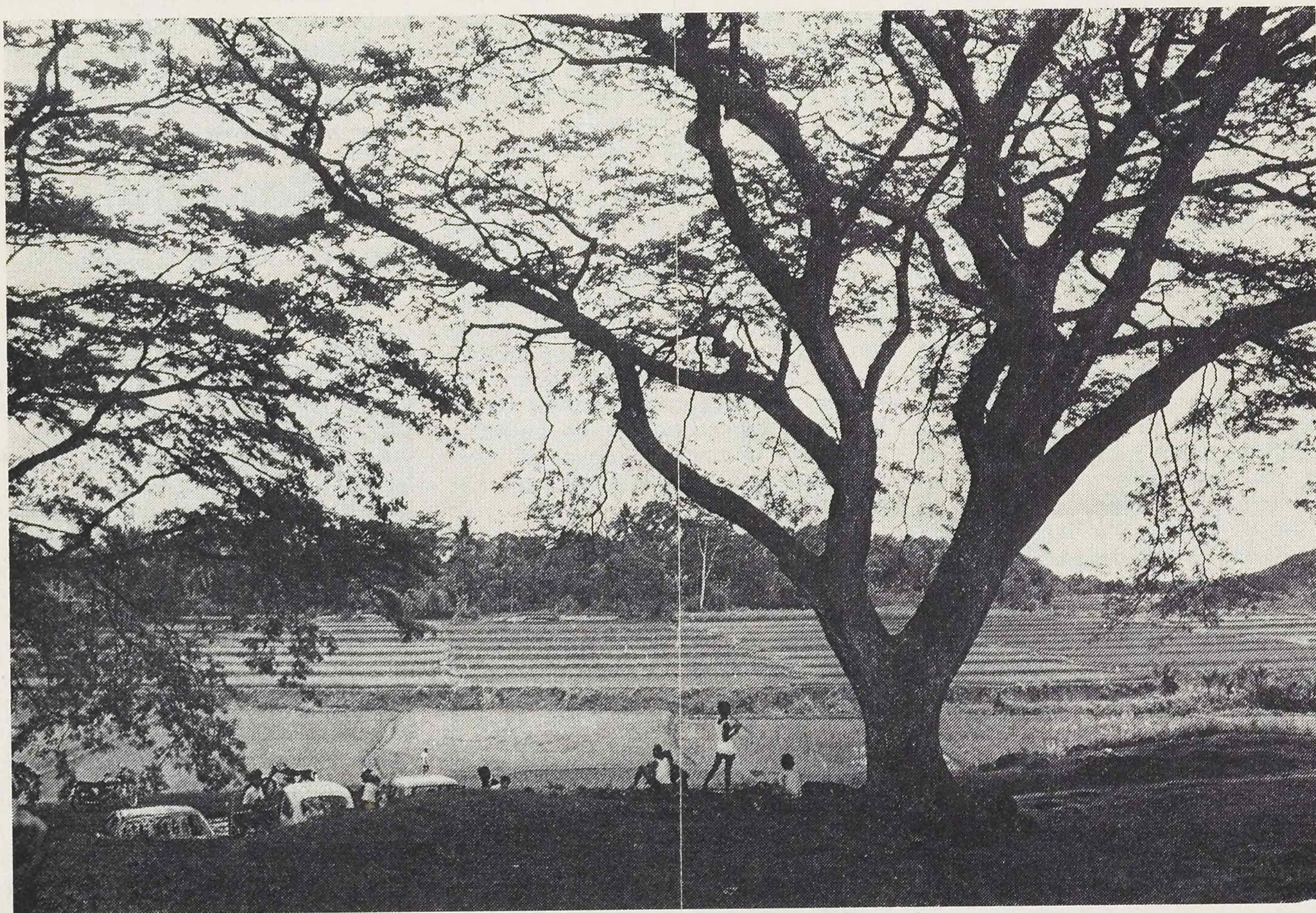
22e JAARGANG No. 1

15 JULI 1977 — f 3,50

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

SENGON

Een enkele naam, een woord, een klank is meestal al genoeg om het hele beeld in het focus van onze herinnering te brengen. Ik zie mezelf om 6 uur 's morgens op station Malang in de trein stappen. Forens. Zes dagen van de week: Malang, Blimbing, Singosarie, Lawang, Sengon, Soekoredjo, Bangil, Porong, Sidoardjo, Gendangan, Wonokromo, Soerabaja-Goebeng. En 's middags hetzelfde rijtje langs in omgekeerde volgorde. 's Morgens schoon, koel, uitgerust, 9 uur later trampé, kleverig, duf, sloom. Maar desondanks met het niet te onderdrukken prettige gevoel van "thuiskomen". Baden, eten, slapen in een koele stad.

Na Soekoredjo begon de trein te klimmen en dan rook je de berglucht dwars door de steenkool heen. Ik stak mijn hoofd buiten het raam om "mijn eigen trein te zien aankomen", schuin in de bocht. "Nooit naar de locomotief kijken", waarschuwde Moen Nuse, de conducteur me. "Moet je blind worden?" Steenkoolgruis en gloeiend ook nog, in je ogen, dat was nog het minste wat je in en door de trein kon overkomen, andere verhalen werden me ook niet onthouden.

Ik was de jongste forens tussen vele oudere heren. Slapend of schakend. "Ga toch zitten," zeiden ze, als ik weer uit het raam hing. Niemand keek naar mijn Sengons, niemand genoot mee van het mooiste plekje, daar vlak bij het plaatsje Sengon. De trein stopte na Soekoredjo altijd om een andere trein te laten passeren. Soms duurde het maar even, soms 5 minuten of langer. Zo'n 30 meter van de baan af stonden ze, drie prachtige sengons op een heuveltje, dat afglooide naar een smal stroompje helder water. Sawahs en galangans en hier en daar een bamboestoel. Stilte om de stilstaande trein. Alleen het zachte fluisteren van de bamboe, het klotsen van water tegen een paar kalistenen.

De sengons met hun wijde koepels verspreidden een koelte, waar niemand van profiteerde. Want er was niemand. Even onwaarschijnlijk mooi als 'n bijbeltekstplaatje, mooier. In die tijd al, aan het begin nog van mijn werkend leven, kreeg ik een aversie tegen het Zijn buiten de natuur. Archiefkasten inplaats van bomen, geasfalteerde straten inplaats van begrasde dijkjes, ratelende schrijfmachines voor het fluisteren van de bamboe. "Hier wil ik doodgaan", dacht ik dramatisch, nadat ik heel realistisch geconstateerd had, dat ik daar toch niet kon leven. In 1972, toen ik met Tjalie in de trein naar Malang zat, was dit plekje er nog. Nog één grote sengon, de kali droog, de omgeving veel minder groen. Droge moesson, veel te lang al. "Hier is 't, hier is 't," riep ik tegen Tjalie. Maar de trein stoof voorbij, we stopten er niet, andere treinregeling, betere treinregeling zei men. Mensen houden niet zo van oponthoud.

Sengons? Ze zijn er in mijn leven meer geweest dan welke boom ook. Sengons en Regenbomen. Mijn hele lagere schooltijd liep ik onder de Regenbomen, soms zeiden we "Sengon". Ik weet nog niet of die bomen in het Brantasdal, aan de Maetsuyckerstraat, Speelmanstraat Sengons of Regenbomen waren. In de bloeitijd vol vrolijke rode kwastjes, daarna die lange forse peulen die op de meest onverwachte momenten neerkletterden. Een kleverige, bruine pasta-achtige inhoud met pitten. Het rook zoet en het was zoet. Kon je ze eten?

"Laat me niet zien dat je die dingen eet!" riep mijn moeder. Natuurlijk liet ik het haar niet zien, zoals bij zovele dingen, zorgde ik, dat ook die bezigheid buiten haar gezichtsveld plaats vond. Het was een misselijkmakende zoetheid, maar ik werd er niet ziek van, gelooid en gehard als mijn ingewanden waren door het eten van letterlijk alles, wat volgens Europese maatstaven vies, oneetbaar en giftig was. Pas toen een passerende vrouw me terloops waarschuwde: "Djangan makan non," gooide ik de peulen weg. Zij zou het 't beste weten.

Ik heb het allemaal overleefd. Dat was jaren voor ik verliefd werd op alle Sengons en Regenbomen die ik in mijn verdere leven heb ontmoet, op pasars en voortuinen, langs gloeiende wegen in de Oosthoek en koele hoogten in West-Java, zoals deze Sengon die Rogier ergens in de buurt van Bogor zag. Het enige verdriet dat ik aan deze bomen heb, is de gedachte dat ik er niet onder begraven zal worden. Ach, een mens krijgt ook niet alles toch?

L.D.

Albizzia Chinensis Merr = Alb. stipulata, is van Java. Heet sengon (Jav.) of djeun(g) djing (Soenda).
Albizzia falcata Linn. = Alb. Moluccana Mig, komt uit O. Indon., later ingevoerd als de bekendste schaduwboom met het bekende slechte hout voor kisten. Kreeg dezelfde volksnamen, soms met een bijvoeging, bijv. sabrang.
De schermvorm komt bij vele verwanten voor, ook bij wat men op Java "regenboom" noemde; een boom uit Trop. Amerika. (Samanea saman of Enterolobium saman).
Nog mooier bij Acacia-soorten uit savannen (O.-Java de "pilang") en vele uit Afrika.

Prof. v. d. Pijl

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 22e JAARG. No. 1

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 12,50; halfj. *f* 25,—; jaar *f* 48,50. Abt. Europa: jaar *f* 48,50.
Buiten Europa: jaar *f* 56,50.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost); Australië en Nw. Zeeland *f* 96,50; Indonesië *f* 80,50; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 80,50; Canada en Ver. Staten *f* 68,50; Maleisië, Singapore en India *f* 80,50; Suriname en Antillen *f* 68,50.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

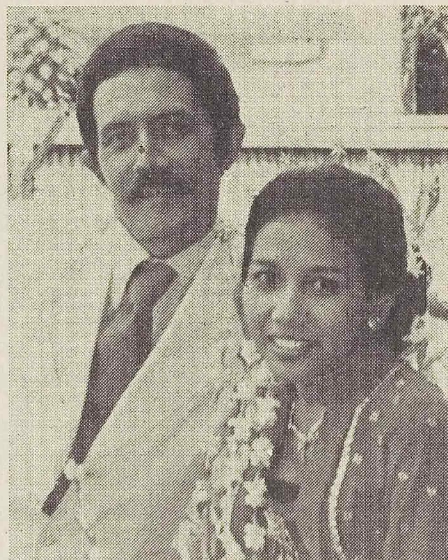
Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

Getrouwd: Rogier en Udji

U zult Rogier altijd gewaardeerd hebben om zijn scherpe oog voor mooie plekjes op de juiste momenten. Het is ons daarom een groot genoegen u dit keer het mooiste plaatje, op het mooiste moment van Rogier's leven, sinds hij in Indonesië woont, voor te houden. Een foto die hij echter niet zelf maakte.
Op 21 juni j.l. trouwde Rogier met de mooie (en lieve) Sri Udjianti, een Javaans meisje uit Djokja en dit is hun huwelijksfoto. De enige die we u kunnen laten zien, want Rogier zat een dag later in het vliegtuig voor een bliksembezoek aan Nederland en hij zou na terugkomst snel meerdere foto's ontwikkelen.
Met de gedachte aan zijn Javaanse tjang van wie hij erg veel hield, zou Tjalie zijn Javaanse schoondochter met liefde in zijn hart sluiten.
Moge hun verbintenis een symbool zijn van diezelfde genegenheid, begrip en verbondenheid, die wij uit Indië altijd zullen blijven voelen ten aanzien van ons geboorteland en onze oud-landgenoten.
Gods zegen voor Rogier en Udji Boon!

Lilian Ducelle

Voor de 22e maal: POEKOEL TEROES!

Alsof het pas gisteren was - zo herinneren wij ons de feestelijke viering van het twintigjarig bestaan van Tjalie's schepping, het Tijdschrift Tong-Tong.
En nu verschijnt alweer het eerste nummer van de 22e jaargang!
Volgens alle rationele berekeningen hadden wij allang dood en begraven moeten zijn. In overdrachtelijke zin dan. De kring van hen, die in Indië geleefd en gestreefd hebben, wordt immers, vanzelfsprekend, hoe langer hoe kleiner.
En toen ook Tjalie, de ziel van wat men de Indische kolonie zou kunnen noemen, ons ontviel, schenen de dagen van Tong-Tong geteld. Maar Lilian zette met onbezweken trouw het werk van haar man voort...
...... en Tong-Tong bleef op de been. De gaten, die de dood in onze lezerskring sloeg, werden op haast wonderbaarlijke wijze gevuld.
Verfrissend is daarbij de belangstelling van vele, meest jonge Nederlanders, die nooit in Indië zijn geweest, maar wie de historie van de Nederlanders "buitengaats" interesseert. Inspirerend is ook de groeiende erkenning van Tong-Tong als een bron voor de geschiedenis van de koloniserende volkeren.
Tenslotte zijn het nog altijd onze lezers, die Tong-Tong "maken" en die het blad een geziene gast doen zijn, ook onder degenen, die geen persoonlijke ervaringen hebben met Indië en Indonesië.
Aan al deze bekende en onbekende schrijvers, bij de aanvang van de 22e jaargang nogmaals onze dank.
"Poekoel Teroes! is en blijft ons devies!

JHR

Een vriendelijke aansporing van een lezer:
"Poekoel teroes sampé kripoet dan miering, autau embernja botjor!"
Dat liegt er niet om, zelfs Kramers woordenboek hadden we er niet bij nodig. Met djamoes houden we het kripoet worden af en u weet dat plastic emmers haast nooit lek raken!
Poekoel teroes in de 22ste jaargang, ook voor U goede sobats, lezers en lezeressen!

VACANTIE REDACTIE

Wij maken onze lezers erop attent, dat onze hoofdredacteur, de Heer J. H. Ritman, van 28 juli tot 24 september afwezig is. Men wordt verzocht correspondentie zoveel mogelijk op te schorten tot na zijn terugkomst, daar deze anders onbeantwoord blijft liggen!

TONG TONG blijft open en draait door! We gaan niet allemaal met vacantie, maar er zijn in juli/augustus toch heel wat medewerkers weg; zodat zij die achterblijven dubbel belast worden. Wilt u ons helpen door zo min mogelijk op te bellen, bestellingen kort en duidelijk per briefkaart te doen en geen spoedbezorging te verwachten?

LEBARAN

De Lebaran (einde van de Islamitische vasten) valt dit jaar op 15 en 16 sept. (loopt van 18.00 uur op 15 sept. tot 18.00 uur op 16 sept.) De Ramadan (vasten) begint op 17 augustus.

HERINNERINGEN

Ik werd bijzonder getroffen door het artikel van de Heer Rijklof van Goens in no. 16 "Het onvergetelijke huis". De reden is dat ik dit huis nog voor me zie, daar ook ik daar een jaar lang (1917) gewoond heb met mijn Vader en Moeder en jonger broertje. De rivier, door de Heer van Goens genoemd, was de Tjimanoek, die, vooral in de regentijd, wild stroomde. Evenals de heer Van Goens liep ik naar school aan de aloon-aloon, op de terugweg naar huis meestal met de schoenen, aan elkaar geknoopt om mijn nek. We hadden nogal eens vechtpartijen met de Indonesische jongetjes van de school naast de onze. Ik herinner me ook, dat we een korthalige Afghaanse windhond (Saloeki) hadden, waarmee ik 's middags ging wandelen, samen met een aapje dat onafscheidelijk van hem was en altijd als een jockey op zijn rug zat. Zodra er een gevecht met andere honden dreigde vloog het aapje de eerste de beste boom in en kwam pas naar beneden nadat de "confrontatie" afgehandeld was.

E. G. FRANGENHEIM

*

ANTWOORD AAN SI PATUT

In Uw blad van 15 mei 1977, stonden twee artikelen, één over Djambul Monjet en het andere artikel ging over "een verloren paradijs". Het laatst genoemde artikel eindigde (onder NB) met vragen.

Ik zal eerst beginnen met de vragen te beantwoorden en dan overgaan naar de Cashew nut.

Van het vruchtvlees van een advokaat (Persea) kan men geen jam maken en beslist niet door het te koken. De vruchten van de Persea familie bevatten grote hoeveelheden phenolen en naphtaleen derivaten die door zuurstof (lucht) geoxideerd worden. De oxidatie producten hebben hele andere eigenschappen dan de oorspronkelijke stof. Bruikbaarheid van de oxidaproducten is gelimiteerd. Er zijn zg. anti-growth factors uit gemaakt.

Nu komen deze phenolen en naphtaleen derivaten niet alleen in de advokaat voor maar in nagenoeg alle vruchten (planten). Bij de meeste eetbare vruchten (vruchtvlees) zijn bovengenoemde chemikaliën alleen in kleine hoeveelheden aanwezig. Bijt maar eens in een appel of snij door een banaan en laat het even staan. Het wordt bruin, soms zwart, dat zijn de oxidatie producten. Een ander goed voorbeeld is de zogenaamde chinese of japanse lak. Dat (rode) glimmende harde materiaal is het resultaat van een oxidatie produkt.

Nu ik toch eenmaal bij de lak ben terecht gekomen, ga ik verder.

De boom waar die lak uit gewonnen wordt, bevat een phenool (?) die verwant is aan het gif (phenol derivaat) van de Amerikaanse poison oak. Het zelfde soort gif vindt men ook in de Djamboe Monjet (Anacardium). Even een anecdote, uit de Cashew plant werd tijdens de oorlog een lak gewonnen om insulaties te maken in vliegtuigen. Helaas heeft men het goede materiaal moeten laten schieten want de reparateurs hadden vaak dagen jeuk.

De rode urine die door het eten van bieten wordt veroorzaakt is een aardig fenomeen, maar daar zal waarschijnlijk niets mee gedaan kunnen worden.

Onder P.S. schrijft Si Patut over papain en kedele. Helaas moet ik hem hier even op de "plaats" zetten. Geen van deze produkten werd geminacht. Ja, wij westerlingen (Europeanen) hadden er nooit van gehoord. Zo was het met de advocaat, die al door de Inca's gecultiveerd werd en niet te vergeten de mangga. De kedele was wel bekend bij de chinezen, toen wij nog nomaden waren.

Om even verder te gaan over dit probleem van planten en vruchten. Het is vaak de onwetendheid (onwillendheid) van de mens dat bepaalde eetbare vruchten of planten verwaarloosd worden. Weet U bijvoorbeeld dat de mangistan als de beste (lekkerste) vrucht wordt beschouwd door mensen die die vrucht niet eerder gegeten of gezien hebben? Toch probeert men die boom of de vruchten niet op de wereldmarkt te brengen, maar wel appels. Een ander voorbeeld Zostera Marina (een graansoort) zoals de naam al zegt, groeit in zeewater. Wat wil je nog meer? Wie heeft echter, zo een plant ooit gezien?

J. N. A. VAN BALGOOY

*

ENKELE OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING VAN HET GIJZELINGS DRAMA

Wij vragen ons af: krijgen de gegijzelden van Smilde nu ook niet hun "backpay", hun 3 weken achterstallige salaris? Zoals de duizenden Nederlandse oorlogsslachtoffers uit Indonesië? (3½ jaar).

En moeten de gegijzelden nu ook hun "delegatieschulden" terugbetalen, d.w.z. de voeding die gedurende de gijzeling door de overheid verstrekt werd? Zoals zovelen uit Indonesië, wier gezin gedurende de oorlog door de Nederlandse Staat werd onderhouden?

Ja......, 't is wel wáár wat u denkt: haal dát nou maar niet meer op, dat is al 30 jaar geleden...... dát geldt nu niet meer, want nu hebben we ándere opvattingen!

Welnu, waarom dan nu ook niet het achterstallige salaris uitbetaald aan de in de japanse oorlog gedupeerden uit Nederlands Indië?

Onze bewindslieden hebben nu toch bij herhaling te kennen gegeven dat Nederland een "rechtsstaat" is!

Doet dan ook recht......

Ir. ZENO SALVERDA

*

TJAKRA - TJIKRI

Wat ik erg graag zou willen, is iets meer te lezen over kleine bomen die in Atjeh de vreugde van onze meisjesjaren waren. Het gaat om de "tjakratjikri" (Lat. Melia Azedarach). Het verbaast me zo, dat bijna niemand zich die verrukkelijk geurende bloemen, zacht paars en het hele jaar door overvloedig bloeiende, herinnert. Ook vond ik ze nooit in een Indonesisch tuinboek. Zijn er lezers die er een afbeelding van hebben en er meer van weten. Zouden de melia's hier in Holland kunnen groeien?

Nu ik u toch schrijf, vraag ik me af of u me de herkomst en de betekenis van twee eigenaardige monumenten in Koeta Radja zou kunnen vertellen. Griezelende, maar genietende, slopen wij als kinderen rond in een soort nagemaakte "berg", vol gangen en galerijtjes, en klommen ook over een muur die alleen een ruimte, zonder iets erin, omsloot. We hadden het gevoel of we iets deden dat niet mocht en durfden ook niet aan onze ouders bekennen, wat we uithaalden. De bouwsels intrigeren me nog steeds. Wie kan er meer over vertellen?

Mevr. TINBERGEN

*

LEVE DE FLES!

Het is niet erg belangrijk, maar wel een bewijs dat sommige Nederlanders toch wel iets willen leren van "vreemde" gewoonten. Eén mijner vrienden die na de oorlog in Indië arriveerde leerde daar de gewoonte zich "met de fles" te reinigen na zekere handelingen. Hij was daar blijkbaar aanstonds overtuigd van het nut van zulk een operatie, want toen ik onlangs met hem een wandeltocht maakte (in Nederland) bleek in zijn rugzak ook een fles onder de bagage te worden meegevoerd. Voor onderweg! Ook anderen blijken, als ze de flessenbatterij in onze kamar ketjil hebben opgemerkt, geinteresseerd!

Pr.

(Naam bij de redactie bekend)

*

PILS

N.a.v. de stukjes over de botol tjebok in Tong Tong nr. 20, kwam me ineens weer een leuk voorval in herinnering. Ik had een tijdje geleden een Holland-

(lees verder volgende pagina onderaan)

BOEKBESPREKING

TWEE INDISCHE KLASSIEKEN

Bij de Uitgeverij Thomas en Eras in Den Haag zijn twee Indische klassieken in herdruk verschenen: P. A. Daum's "Ups en Downs in het Indische Leven" en Bas Veth's "Het leven in Nederlands-Indië" - beide herdrukken dus van typische fin de siècle literatuur uit en over Indië. Daum behoeven wij niet te introduceren. Na jaren in het schemerduister van de koloniale literatuur te hebben vertoefd kwam deze journalist, die zijn romans met een los handje neerschreef in het na-oorlogse tijdperk tot nieuw leven. Het is verbluffend hoe eigentijds Daum's geschriften, die toch alle meer dan driekwart eeuw oud zijn, zich thans voordoen. Langzamerhand zijn de voornaamste romans van Daum nu al wel in herdruk verschenen en zeker niet alleen tot genoegen van hen, die zich het oude Indië herinneren.

"Ups en downs" noemt Rob Nieuwenhuys in zijn inleiding de beste roman, die Daum schreef (althans het eerste deel van die roman en daartoe beperkt zich dan ook deze uitgave). Zij zal, dunkt ons, ook nu weer een uitgebreide lezerskring trekken.

Van geheel andere aard is de befaamde afrekening met de Europese maatschappij in Indië, die omstreeks dezelfde tijd als Daum's roman verscheen. Een geniale scheldpartij op het leven in Indië, een karikatuur, maar één waarin men (zoals Rob Nieuwenhuys in zijn inleiding zegt) toch voldoende juiste trekken herkent om haar in hoge mate prikkelend te doen zijn.

Veth's vernietigende schets van de koloniale Europeaan ontketende bij het verschijnen een storm. Verdedigers van Veth en tegenstanders gingen elkander bijna letterlijk te lijf.

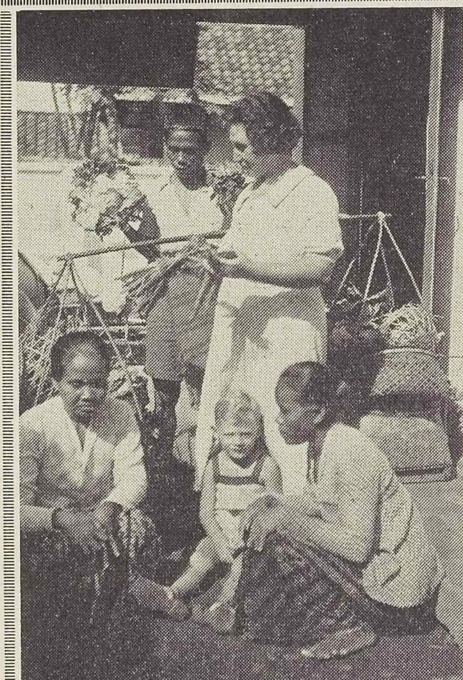
Het zou de moeite waard zijn te weten, wat de tegenwoordige generatie Indische mensen, die nu in Nederland vertoeft, denkt van dat toenmaals zulk een stof opwerpend boek! Wie van onze lezers helpt ons met een "moderne" reactie op deze zo fel omstreden schets van het Indisch-Europese leven rond de eeuwwisseling? Wie ons de naar onze mening interessantste reactie op Veth's boek zendt, zenden wij een bescheiden beloning voor zijn of haar moeite!

J.H.R.

Beide boeken zijn door de uitgever Thomas en Eras zeer fraai uitgevoerd in glanzend kunstdrukpapier en een duidelijke grote letter. Factoren die het leesgenot zeker zullen verhogen. Onprettige gevoelens, voornamelijk onder het lezen van Bas Veths smaadschrift, liggen zeker niet aan de druk!

"Het leven in Ned. Indië", Bas Veth. Genaaid *f* 24,50. Gebonden *f* 29,75
"Ups en downs", P. A. Daum, genaaid *f* 24,50. Gebonden *f* 29,75.
Porto *f* 4,— per boek. Bij 2 exemplaren *f* 5,— porto.

BOEKHANDEL TONG-TONG

Er waren van die dingen.....

die je bij een plaatje als dit een warm gevoel geven. Geen opzienbarende gebeurtenissen, gewoon dingen van de dag. Een vertrouwelijkheid, een intiemheid met mensen en dingen in je omgeving die iemand, die niet geleefd heeft toen, niet kan begrijpen. De geur van de ochtend en de verse sajoeran die de langanan komt brengen. Het gemoedelijke kiezen, keuren en tawar, de grapjes over en weer. De bescheiden stem van kokki die een suggestie doet, terwijl baboe zich met sinjo ketjil bezighoudt. Zoals mevrouw van Veen die ons deze foto zond schreef: "Zo gezellig, zo intiem het vertrouwen in elkaar bij die dagelijkse beslommeringen. Wat zijn we in deze tijd arm, ondanks het feit dat we onze nek breken over de electrische hulp in huis . . ."

(Vervolg "Brieven over . . .")

se vriendin te logeren, die me aanbood om de W.C. schoon te maken. Ik nam dat aanbood met beide handen aan. Toen ze met de boel klaar was, vroeg ze me wie er zoveel pilsjes op 't toilet dronk. Ik begon toen hard te lachen, daar er geen straffe drinkers in huis waren.

Ze had de flessen plichtsgetrouw uit de W.C. buiten de deur gezet!

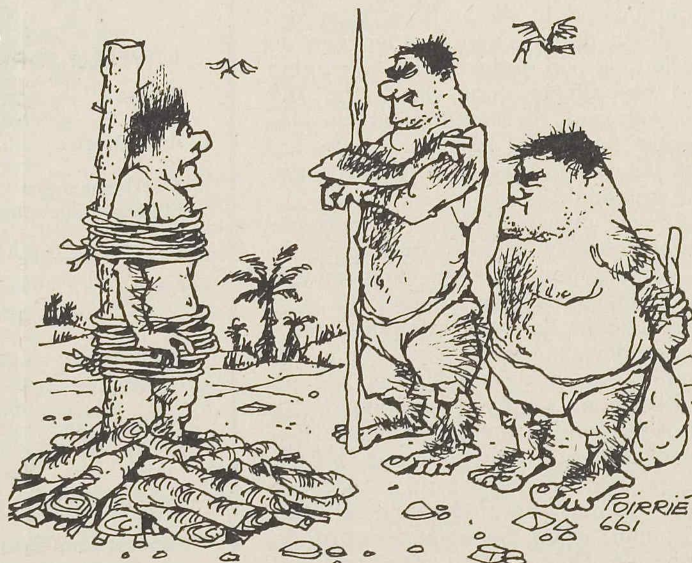
INE KLEINHOONTE VAN OS

*

VICHY

In elk hotel waarin Tjalie en ik destijds in Parijs logeerden, hadden we de gewoonte altijd een flesje Vichy naar de kamer te nemen. Nadat het leeggedronken was, deed het natuurlijk dienst. In een van die hotels zette het kamermeisje iedere ochtend steevast weer een volle fles op de kamer. Erg attent van haar, temeer omdat ze, hoe we het lege flesje ook verstopten, ze het altijd weer vond. Ons Frans was nu niet dusdanig om vlot te kunnen vertellen waar het om ging. Maar sindsdien konden Tjalie noch ik Vichywater meer zien!

LILIAN

DE MAGISCHE INVLOED VAN EDELGESTEENTEN OP DE MENS.

(I)

Het geloof in de magische invloed, die de edelgesteenten op de mens kunnen hebben, is zo oud als de mensheid zelf. Reeds in het stenen tijdperk, toen de primitieve mens wapens en andere gebruiksvoorwerpen uit steen moest maken en men dus er op uit was om hiervoor de hardste gesteenten te vinden, ontdekte men, dat het carborundum, het korund en het berryllum ook de schoonste en helderste edelgesteenten voortbrachten, zoals de diamant, de robijn, de smaragd, de saffier en de andere uit kwarts, veld- of kalkspaat als moedergesteente hebbende halfedelstenen, die alhoewel soms zeer fraai, toch niet die helderheid bezitten als de eerstgenoemde, doch niettemin zeer gewaardeerd worden.

Als men weet, dat de soortnaam "korund" een Sanskriets woord is, dan kan men daaruit wel afleiden, dat reeds in de verre oudheid men het onderscheid wist tussen de diverse gesteenten, die er op onze aardbodem voorkomen.

Het spreekt welhaast vanzelf, dat deze primitieve mensen aan deze edelstenen een magische en charismatische kracht toekenden, waarmede men zich in verbinding kon stellen met de Machten en Krachten zoals men zich van het Almachtige Oerbeginsel van het Heelal een voorstelling had gemaakt. Men wist zich afhankelijk van die ongeziene Almacht en men voelde terdege de behoefte om zich met deze Hogere Almacht te verstaan. Is het dus te verwonderen, dat deze primitieve mens in deze edelstenen een boodschap zag van de Schepper als het aangewezen middel, waarmede men zich met de Hogere Machten kon verstaan, te communiceren. Immers wanneer het ongemanifesteerde, alomtegenwoordige en alles doordringende, uit louter adem, trilling, licht en geest bestaande Scheppingsbeginsel zich manifesteert in de essence van de materie, dan moet men toch ook door middel van zijn puurste essentie contact kunnen hebben met het Oerbeginsel, waarmede de schepping nog één hecht en harmonisch geheel uitmaakt en waarin het ene onderdeel hecht verbonden en afhankelijk is van het andere.

Toen dus bijvoorbeeld het Hindoeisme ingang vond in de godsdienstige gesteldheid der mensen en men aan de Goden elk hun gedeelte der schepping had toegedacht voor wat betreft de sterrenhemel, de windstreken, de elementen, ja, wat al niet, heeft men dus ook de edelgesteenten in deze rubrieken ingedeeld.

Men was overtuigd, dat men door de gedachtekracht de geest tot de materie in contact kon brengen door middel van duidelijk daartoe aangewezen middelen, zoals de edelgesteenten daartoe aangewezen zijn.

Toen kwam het Boeddhisme, dat alhoewel geen Godheid erkennende, in de Adi-Boeddha het Scheppende Beginsel erkent, hetgeen moge blijken uit de volgende lofprijzing of aanroeping; "Aoum Mani Padme, Hum!" d.w.z. "Aoum" is het Scheppingswoord, de Alpha en Omega, zich manifesterend (openbarend) in de "Mani" (= juweel) in de "Padme" (= wereldlotus), "Hum" (= Amen, Het zij zo). Uit deze aanroeping moge wel blijken, dat men het ongemanifesteerde, alomtegenwoordige en universele uit louter adem (aether), trilling, licht en geest bestaande Oerbeginsel heeft gedacht als een Juweel, dat men heeft gesymboliseerd in de "Chanka" d.i. "Schelp" die als trompet gebruikt de stem van de Schepper laat horen, waarvoor de daemonische machten op de vlucht slaan. Houdt men echter deze schelp aan het oor, dan kan men er het geruis van de golven van de oceaan in horen, waarvan men aanneemt, dat het de nagalm is van het Scheppingswoord namelijk "Aoum" de "That Vam Assi", die zich heeft geopenbaard als "Ik ben, die BEN" nl. Jahwe, de Schepper van het Heelal, Amen.

Evenwaardig als de schelp is 't "kumbha" - of watervat-symbool, de "kendi", van welke men dacht, dat die de "Soma" (= Levenswater) bevat en waaruit de Godheid (Goden) ook alle genaden en gunsten aan de mensen schenken.

In dit verband wil ik even in herinnering brengen de wederopstanding uit de dood van de volksheld Ardjuna, die door de Naga-prinses Ulupi door middel van dit Juweel weder tot leven werd gebracht. Even zij hierbij opgemerkt, dat het prototype van de kendi de vorm heeft van een vrouwenborst, vandaar!

Ten bewijze, dat deze oer-volkeren hun religieuze begrippen symbolisch in de megalith- of grote-steen-cultuur hebben willen vastleggen moge blijken uit de vele "menhirs", "yoni's" en dolmen, waarin een heils- en verlossingsleer ten grondslag lag. Deze leer bracht een nieuwe magische techniek ter bestrijding van gevaren en ongelukken, zodat men er op uit ging om de krachtigste stenen te bekomen en dus werd naar de "Steen der Wijzen", "de Witte Keursteen" en door de Javaan naar de z.g.n. "Retna Dumilah" gezocht.

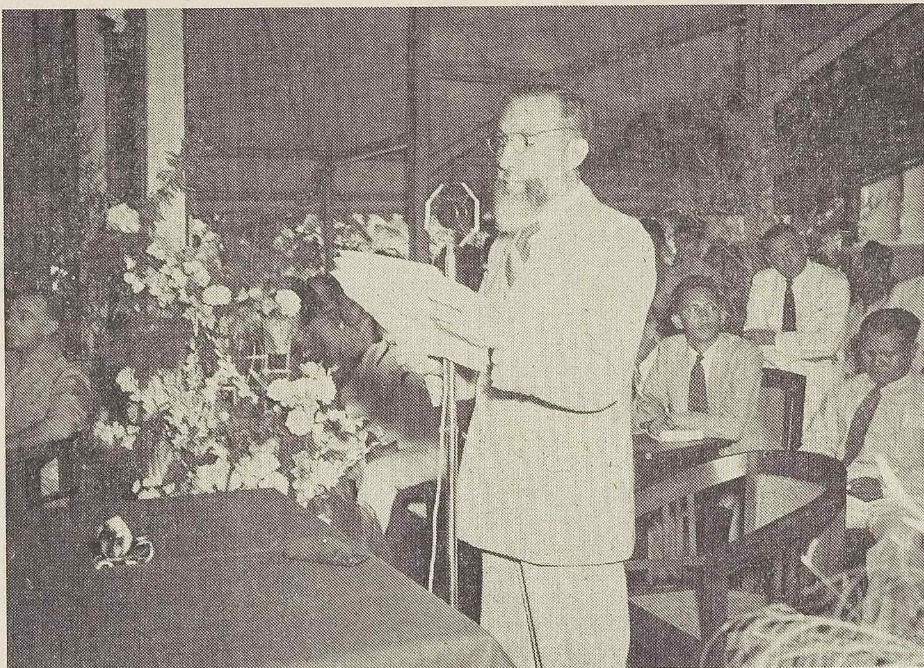
Al zoekende vond men de z.g.n. "mustika's" of "bezoarstenen",dit zijn versteende vruchten, planten of boomwortels en de versteende vergroeisels, die in dierenlichamen gevonden worden o.a. de "moestika ulo" = de slangensteen. Ook hecht men veel waarde aan hetgeen men uit de zee haalde, zoals de parel (muntiara), de koraal (merdjan), de zwarte zeepoliep (akar bahar), welke wordt gebruikt tegen reumatische aandoeningen of ter wering van deze ziekte. Wat men onder "akik" verstaat, dit is de verzamelnaam voor alle agaatsoorten, waaronder men soms zeer schone en fraaie exemplaren vindt.

Verder werd ook zeer hoog de "kool buntet" gewaardeerd d.i. een fossiele en versteende slak met een nog duidelijke spiraaltekening. Al deze kostelijke kleinodieën worden aangeduid met de naam van "aer-laut" (= waterdruppel van de oceaan) of wel "aer bumi" of "aer tanah" (=waterdruppel van de grond), dit laatste woord niet te verwarren met "tanah aer", hetgeen een heel andere betekenis heeft nl. "vaderland" in de betekenis "land van ons vruchtwater". (wordt vervolgd)

W. F. W. SCHARDIJN

C.O. VAN DER PLAS †

Edeleer C. O. van der Plas is, 86 jaar oud, overleden. Van de vooroorlogse Raad van Indië is nu alleen Frans de Bruyn Kops nog in leven.
Van der Plas was ongetwijfeld een der schilderachtigste figuren in het Binnenlands Bestuur van vóór de oorlog. Een brillante intelligentie paarde hij aan 'n sterk besef van eigenwaarde en een fijne neus voor de bestaande verhoudingen. Het spreekt welhaast vanzelf dat deze man, die zich niet alleen als bestuursambtenaar maar ook als arabist -hij was enige tijd consul in Djeddah - onderscheidde op zijn weg naar de top nogal wat vijanden zou maken. Veel vrienden zal hij niet gehad hebben. Nu hij, wiens werklust niet uitgeput was toen hij na de oorlog werd gepensioneerd, is overleden mag worden geconstateerd dat hij vóór de oorlog als bestuursambtenaar via het gouverneurschap van Oost Java opgeklommen tot lid van de Raad van Indië, en daarna naast van Mook voortdurend in het zoeklicht heeft gestaan. Dat hem dat niet onwelgevallig was laat zich raden. Moed was hem evenmin vreemd als waardering voor publiciteit. De combinatie van beide deed hem soms daden begaan die aan waaghalzerij grensden. Gewaagde bergsport-avonturen zullen in de herinnering blijven van de weinige Indische bergbeklimmers die nog op dit aardse tranendal vertoeven. Nederlandse militairen kunnen getuigen van het feit, dat hij zich tijdens de revolutie geheel alleen naar "verdachte" kampongs begaf en met zijn gezag kwade kansen deed keren. Kortom, een merkwaardige en boeiende figuur aan wie men zoals niet sympathie dan toch respect, ja ontzag verschuldigd is.

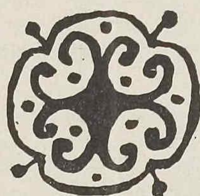
In 1948 had onder voorzitterschap van Gouverneur v.d. Plas de Bondowoso-conferentie plaats, waarbij de oprichting van de deelstaat Oost-Java (Negara Djawa Timur) ter tafel kwam. (Rechtsachter een jeugdige Tjalie, destijds journalist bij de Rijks Voorlichtings Dienst). Van de Plas kon bogen op een indrukwekkend aantal onderscheidingen waaruit zijn verdiensten op vele terreinen blijken. Hij was o.a. Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau, Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, Commandeur in de Orde van het Britse Rijk, Ridder Legioen van Eer van Frankrijk, Ridder Kroonorde van Italië, Gouden Kruis van George I van Griekenland, Erepenning NOVIB, Oud-Gouverneur van Oost-Java, Oud-Lid van de Raad van N.-Indië, Voormalig Adviseur United Nations, Technical Assistance, Voormalig Leider Community Development in Gambia (W.-Afrika).

Hij bleef, zolang hem dat gegeven was, met zijn welhaast ontembare energie aan het werk. Hij werd na zijn afscheid van Indië adviseur van de United Nations Technical Assistance-groep en werkte als zodanig in Turkije; later werd hij leider van een Community Development-project in Gambia. Maar op zeker ogenblik raakte de brandstof uitgeput en moest ook deze schijnbaar onverwoestbare figuur zich terugtrekken uit het arbeidzame leven, waarvan hij zo moeilijk scheiden kon. Nu het einde is gekomen past ons slechts een woord van dank voor de wijze, waarop deze man de naam van Nederland heeft hooggehouden.

JHR.

Even stilstaan....

In de muntengalerij van het Museum voor Land- en Volkenkunde is op het ogenblik een kleine tentoonstelling ingericht die door middel van kleding, sieraden en afbeeldingen een terugblik geeft op het oude, voormalige Nederlandsch-Indië onder de titel, "Even stilstaan...... en omkijken naar Indië". Uit het eigen bezit van het museum zijn onder meer gebatikte kains, slendangs en angkins geëxposeerd, voorts broches, oorknoppen, spelden en gespen. De afbeeldingen, veelal foto's uit oude boeken, laten zien hoe kleding en sieraden werden gedragen.
Deze kleine expositie sluit heel goed aan bij de tentoonstelling van prentbriefkaarten "Groetjes uit Indië" die tegelijkertijd te zien is in de Atlas van Stolk in Delfshaven.
Menig nu volwassen Rotterdammer herinnert zich uit zijn of haar schooljeugd dat ene schoolbezoek aan het

Museum voor Land- en Volkenkunde, waar na afloop van de uiteenzetting over Javaans poppentheater op de gamelan werd gespeeld. De kinderen mochten zelf een instrument bespelen. Het resultaat van dat samenspel gaf, hoe ver verwijderd ook, een idee van wat gamelanmuziek is.
Voor deze zomer organiseert het Museum voor Land- en Volkenkunde van 14 mei tot september een tentoonstelling die tot titel heeft "Vijf maal gamelan". Geëxposeerd zullen worden vijf verschillende soorten gamelan van Java en Bali, namelijk: Een komplete Sri Mulyo gamelan afkomstig van Java's noordkust: een rituele achttiende eeuwse of wellicht nog oudere gamelan Monggang uit Yogyakarta, een gender wayang: een klein orkest ter begeleiding van een Balische wayangkulit (leren poppen) opvoering: een miniatuurgamelan zoals op Bali in processies wordt meegedragen en een gamelan gambang, die onlangs door het museum is verworven. De laatste vier gamelans worden hiermede voor het eerst aan het publiek getoond.
Tijdens de tentoonstelling worden klankbeelden vertoond; het ligt bovendien in de bedoeling een aantal manifestaties te organiseren in de vorm van gamelan-, dans- en wayang-uitvoeringen. Het programma zal later worden bekendgemaakt via de dagbladen. Er worden ook films vertoond die op dit onderwerp betrekking hebben. Tenslotte zullen op gezette en ongeregelde tijden groepen de instrumenten bespelen, tot lering en vermaak van zichzelf en van het publiek.

Museum voor Land- en Volkenkunde.

De Uitgestelde Vrede

(SLOT)

Wat doet een mens, als hij ruim negen maanden alleen in een cel moet doorbrengen? Ik wist natuurlijk niet, dat dit verblijf negen maanden zou duren. Bovendien hing me een proces boven het hoofd, waar ik me koortsachtig op trachtte voor te bereiden. Dat alleen al hield de spanning er wel in. Al gauw wisten we verder, dat van het dagelijks luiden van de vesper, ginds in het noorden, ons wel en wee afhing. Indien het luiden zou uitblijven, zou dat betekenen, dat geallieerde troepen hierheen zouden oprukken. Dan zou het met ons gedaan zijn, wisten de bewakers ons veelbetekenend te vertellen. Dit probleem hield ons danig bezig, elke dag weer.

Via de onbetamelijk dikke celwanden kon je alleen met klopsignalen in aanraking komen met elkander, bv. als er onraad dreigde, een huiszoeking op til was of zo. Maar 's avonds kon je door het langzamerhand bebaarde hoofd door het WC-gat te steken, urenlang samen converseren. Zo wijdde mijn rechterbuur, Joop, mij minitieus in in wat hij noemde "de biecht van 'n ex-katholiek". Q., mijn linkerbuurman, onderrichtte me in de regels van bridge; hij deed dit zo voortreffelijk, dat we samen de tweede prijs behaalden van 'n drive, die na negen maanden sententie, tijdens een gezamenlijk vrij uurtje werd gehouden. We droegen, met het hoofd benedenwaarts gericht, gedichten voor, waagden ons aan grafologische analyses en bespraken de politiek van de dag. Dat laatste aspect was wel actueel. Niet zonder moedwil werden de radioloudspeakers in de middag- en avonduren extra hard aangezet en in onze richting geplaatst. En de angstaanjagende, ophitsende redevoeringen van de verschillende grote Boengs logen er niet om: de belanda's moesten de zee ingedreven worden. We doorstonden een (mislukte) overval op de gevangenis door een groep fanatieke extremisten en een grote opstand van de inheemse gevangenen, die bloedig werd onderdrukt.

Er bleef genoeg tijd over voor "andere dingen". Er waren niet veel "andere dingen". De cel, twee bij twee, beschikte alleen over een stenen slaapbank en een hurk-WC. De 100-Wattslamp moest dag en nacht blijven branden. De enige lectuur, die ik had was het Bijbeltje, dat me na wat aandringen was overhandigd. Het was voor het eerst, dat ik het in alle ernst bestudeerde. Ik putte er weinig troost uit, kon de taal niet naar mijn huidige toestand vertalen. Een kleine mierenkolonie hield mijn aandacht gevangen, soms uren lang. Maar steeds bleven nog zoveel uren over, waarin je niets kon doen. Niets anders dan je gevoelens voelen en over je denken denken; dan alleen zijn. Vooral in de diepnachtelijke uren was je alleen.

Met een handdoek voor mijn ogen, aan mijzelf overgelaten, maakte ik langzamerhand de balans op. Ik wist ten langen leste hoe de vork in de steel zat. De puzzel paste in elkaar, ik begreep hoe alles wat ik meemaakte in de afgelopen weken met die nationale revolutie samenhing, waar mijn Javaanse vriend W. het over had gehad. Ik begreep de woorden van de assistent-wedono. En ik stond aan hun kant! Maar ik zat hier, opnieuw gevangen, voorgoed gevangen. Ik leerde een andere, bittere waarheid onder ogen zien. Wie het niet zien kan of zien wil, moet het voelen. Maar ook hij, die het wel ziet, zal het moeten ervaren, en moeten lijden. Hij zal moeten lijden onder het onrecht, dat hem aangedaan wordt door hen, die zich verzetten tegen het onrecht hùn aangedaan. Overal heerst onvrijheid, onrecht, onderdrukking. Altijd zal daar verzet tegen komen, maar verzet wekt geweld op, en nieuwe onderdrukking. Zo ontstaan oorlogen en revoluties. Het lijden is ingebakken in het menselijk leven. Er bestaat geen serene vrede, alle gedroom daarover berust op een verkeerde waarneming van de feiten. Er is niet de ene kant: bloedige oorlog, en daartegenover: vriendelijke vrede. Er bestaat alleen meer en minder oorlog, meer en minder leed. In die kring zitten we gevangen ook als het vrede is.

Ik gaf het op. Ik zag geen uitweg meer voor mij. Welke zin had het om verder te gaan? Ik was de interneringsjaren doorgekomen, had een paar maal de adem van de dood in mijn nek gevoeld, was vrijgekomen en was door eigen toedoen, door kortzichtigheid weer verstrikt geraakt. Een strik, die stevig, ja onlosmakelijk dicht geknoopt zat.

Ik voelde mij zo volkomen verlaten, dat ik mij afvroeg of ik er nog wel was. Ik lichtte mijn handdoek even op: het helle lamplicht verblindde me. Nu was het weer donker. Maar of het licht was of donker: ik bleef alleen, en ervoer opnieuw de absolute verlatenheid. De angst pakte me bij de keel, ik ademde al moeilijker. Een plotseling donker overviel me, drukte me plat op de aarde. En zo zwaar woog de donkere vacht op mij, dat ik er tenslotte niet meer was. En toch was. Toen schoten deze regels door mij heen, in ongeschonden, klare klanken: "De maan maakt de nacht tot een sneeuwwit veld, een man heeft zijn vriend van zijn leven verteld: er is door dit spreken een wonder gebeurd: hun harten zijn zozeer eender gekleurd, dat de een als hij soms naar den ander ziet, bij zichzelve zegt: maar ben ik dat niet?" [1]) Diep zonken deze regels tot zij zich neerlegden op de diepe bodem in mij. Het werd stil, oneindig stil. Toen, ineens, vielen de klanken in sneeuwvlokken neer, en vleiden zich op de bodem. Het land werd zover het oog reikte, wit, sneeuwwit. Vrede. Eén was ik met al wat mij omgaf, met alle harten om mij, in mij. Ik ervoer een intense verbondenheid met al wat was, al wat leed, al wat vrij wilde komen en naar vrede snakte.

Langzaam kwam ik tot mij zelf. Langzaam opende ik mijn ogen. Ik zag mijn kale cel, en de andere celgenoten, ik zag die gevangenen in dit huis, ik zag de wilde pemoeda's en de angstige mensen in de kampen. Ik zag dieren, die pijn leden, verschroeide bomen, brandende steden en vechtende soldaten. Dwars door alles heen zag ik hun harten, verbonden met mijn hart, verbonden tot één groot hart. "Maar ben ik dat niet?". Overal was ik; ook al was ik in deze cel, ik was vrij. Mijn hart in mij was vrij, ieder wezen was in wezen vrij.

De nieuwe dag was aangebroken. Ik voelde mij bevrijd. Ik voelde mij niet gelukkig en niet ongelukkig. Ik wist alleen dat het de moeite waard was te leven. Verder te leven. [2])

J. H. RINGROSE

[1]) Q. citeerde dit gedicht "Twee vrienden" van Marsman (uit "Paradise Regained") op een moment, waarop ik ten einde raad was. Het doorbrak toen mijn isolement. Het werkte door in de ervaring, die ik hier heb getracht te beschrijven.

[2]) Voor wie geïnteresseerd mocht zijn in het verdere verloop: na de onderhandelingen op de Hoge Veluwe kwamen we vrij. Met ons gezin werden we op een treintje gezet naar Midden-Java. Vlak vóór we in het vliegtuig stapten naar Jakarta/Batavia ontmoette ik nog een paar oudleerlingen, nu kolonels bij het TNI, die me spontaan een baan aanboden als hoogleraar aan de pas opgerichte Gadja Madah-universiteit. In 1973 ontmoette ik enkele van hen, inmiddels zelf professor geworden.

Iets Nieuws - Iets Lekkers - Iets Gezonds

Culimix = Soya-mix

Een heerlijk mengsel van pittige kruiden en soya. Met wat water aanlengen, even roeren, vermengen met gehakt (u heeft maar de helft van de gewone hoeveelheid nodig als u Culimix gebruikt) of voor een vegetarisch en nog gezonder gerecht: voorgeweekte pro-soy (soyabrokjes). Of u maakt heerlijke aardappelkroketten, bitterballen, een macaronischotel, een stoofschotel.

Culimex, een gezond, eiwitrijk soya-produkt. Zuiver plantaardig, vetarm, makkelijk-vlug en...... lekker!
Makkelijk te bewaren, zuinig in gebruik.
Probeert u het eens met een half pondje *f* 3,50
Per pond *f* 6,50

Toko Tong-Tong

UITVERKOOP IN POSTERS

Alle kleurenposters naar dia's van Rogier nu *f* 2,50
Bij 2 platen *f* 1,70 porto.

Kembang Telang - Bougainville - Pelabuan Ratoe - Pangrango/Gedeh en eendjes op de sawah - Kampong Kesongan - Klapperbosje - Pasar Minggoe (vruchten) - Djamboe Aer - Sawah Panorama Kambodja en Orchidee (halve posters) 2 voor *f* 2,50

Schoolplaten van Van Bemmel

Nu per stuk *f* 5,—

Het station - De haven - Winkelstraat - De toko

Alle 4 tezamen inclusief porto *f* 20,—. Bij 1 plaat porto *f* 2,75.

Leef met SOYA!

Pro-soy, voorverwerkte soyabonen. Even weken of opkoken direct te verwerken in vele smakelijke gerechten.
Naturel, fijn, grof, licht en donker
Vlees en hamsmaak. Zuiver vegetarisch

per half pond *f* 2,25. per pond *f* 4,—.
Soya meel en soyabonen per half pond *f* 2,—, per pond *f* 4,—.

Gratis recepten bij elk zakje. In het soyaboekje van Harryet Marsman vindt U er natuurlijk veel meer !

Zojuist verschenen de 2e druk van

"LEVEN MET SOYA"

Door Harryet Marsman (Plantersvrouw)

Internationale (èn Indonesische) recepten waarin soya in vele vormen verwerkt zijn.
Het eerste uitgebreide kookboekje voor de wonderpeul. In het belang van uw gezondheid en die van de hele wereld, het lezen en proberen waard!

***f* 15,90 porto *f* 2,75**

Tien gulden per jaar.

De eerste stap naar een vakantie in Indonesië

Het Garuda Magazine biedt u boeiende informatie over Indonesië.
Voor slechts tien gulden per jaar kunt u zich er op abonneren. (Het verschijnt 4x per jaar.)
Het Garuda Magazine, waarin schitterende kleurenfoto's eer bewijzen aan de schoonheid van uw toekomstige vakantieland: Indonesië.

Indonesië, land van sprookjesachtige schoonheid, vriendelijke bevolking, en kleurrijke, eeuwenoude tradities en een heerlijk klimaat, waar uw vakantie een onvergetelijke ervaring wordt.

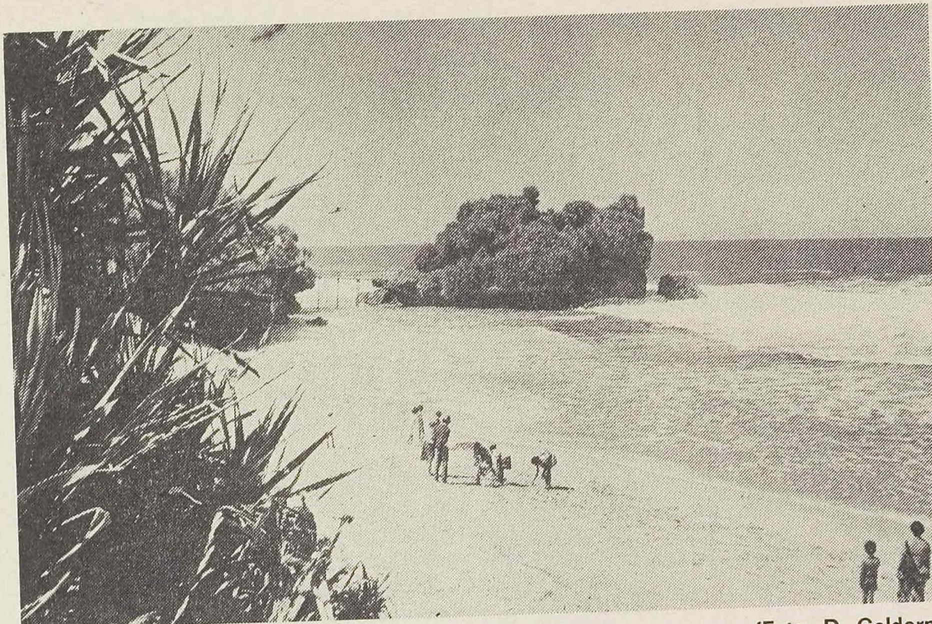
Ja, ik wil graag een abonnement op het Garuda Magazine

Naam: ____________________

Adres: ____________________

Woonplaats: ____________________

Uw abonnement gaat in na ontvangst van f10,- op postgironr. 37.15.184 t.n.v. Vaz Dias Internationaal bv, afd. Abonnementen, Amsterdam

Het strand bij Koekoep aan Java's woeste zuidkust (Foto: D. Geldorp)

UITSTAPJES ROND YOGYA

Wie met een reisgezelschap weer teruggaat naar het land van herkomst zal behalve Jakarta en Bali meestal ook de oude Sultansstad Yogyakarta aandoen. En daar zal hij met dat reisgezelschap ook de obligate excursies meemaken naar de Boroboedoer, de Prambanan, de zilversmeden van Kotagede en enige batikkerijen in Yogya zelf.

Maar voor wie zich enige dagen kan losmaken van dat reisgezelschap zijn er nog zovele andere objecten te zien en te genieten, dat ik de verleiding niet kan weerstaan er hier enige op te noemen.

Allereerst, als U toch naar de Boroboedoer gaat, sla dan iets voorbij de papierfabriek van Blabag de weg in die over Selo in het zadel van Merbaboe en Merapi naar Bojolali voert. Vooral in de droge moesson aan te bevelen. Vanwege zijn prachtige panorama's gewoonweg onvergetelijk.

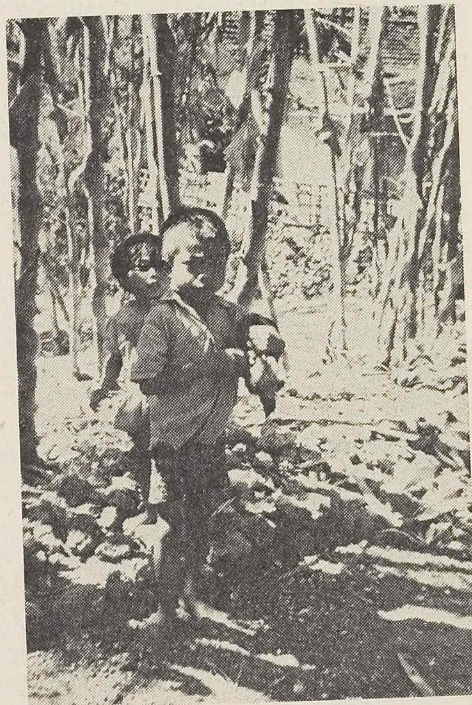
En als U van de Boroboedoer nu eens niet via de grote weg teruggaat naar Yogya, maar via de binnenweg aan de Westzijde van de Kali Progo, breng dan ook eens (ook als U niet Katholiek bent) een bezoek aan het Lourdes van Java, Sendang Sono. Hier werden 75 jaar geleden de eerste Javanen gedoopt en in de Meimaand rijden hier tientallen bussen heen, van Jákarta, Soerabaya, Bandoeng, kortom van geheel Java. Buiten de Meimaand kunt U genieten van de woeste natuur, en komt U zo tegen Oktober of Novem ber, ja dan zijn de doerians rijp! Commentaar overbodig.

Ten Zuiden van Yogya kunt U een bezoek brengen aan de vorstengraven van Imogiri waar Sultan Agoeng begraven ligt en zijn nazaten van Yogya en Solo (het Solose hof links, Yogya rechts). En vandaar is het maar een kippenendje naar Parangtritis, ruig en woest. Met een vlot oversteken over de Kali Opak, en dan met een karretje of achter op een motorfiets door. Hier wordt elk jaar het mystieke huwelijk herdacht tussen de Sultan van Yogya en de godin van de Segoro Kidoel, de Indische Oceaan.

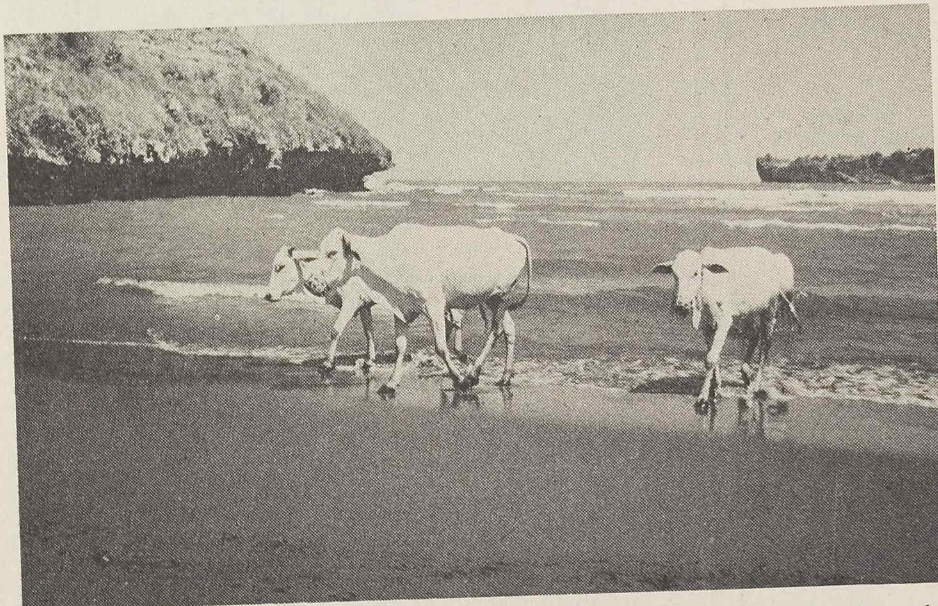
Aan te bevelen is ook een uitstapje naar Koekoep en Baron, over Wonosari, een tocht van ongeveer twee uur, door het kale Zuidergebergte naar de zuidkust. En let dan niet alleen op de woeste, droge natuur, maar ook op de armoede van de bevolking. En als ze een beetje veel vragen voor een klapper of een koekje, denk er dan aan dat ze het hard, heel hard hebben......

Kortom, als U in Yogya komt, waagt U zich dan ook eens op onbegane paden, althans nog niet vóór U begaan door het reisbureau. Ik zal U gaarne tegen die tijd nadere inlichtingen verschaffen, of belt U anders rechtstreeks op mas Johnny Soenoe. Hij spreekt Nederlands, want zijn moeder is een Hollandse arts en longspecialiste. Hij heeft een taxibedrijf, Bengkel Dieng genaamd.

DICK GELDORP

Langs de kant van de weg.....
(Foto D. Geldorp)

Zeboe's aan de kust bij Baron. De dieren zijn gemuilkorfd, wat het groen is schaars in die streek. (Foto: D. Geldorp)

MUNDING LAJA
- Ridder van Padjadjaran (II)

Een soendanese legende naverteld door PAK ASIKIN

We hebben dus gezien, dat Munding Laja in het land Muara Beres is aangekomen en daar zijn verloofde Dewi Asri heeft ontmoet. Alvorens het tot een huwelijk kan komen, moet hij eerst zijn "grote taak" vervullen. Wij kunnen nu lezen welke avonturen hij beleeft op zijn tocht naar het grote doel.

Hij riep de beide oude raadgevers aan, die onmiddellijk verschenen. Gelap Nyawang sprak: "Eerwaarde jongeling, U is het geluk beschoren het grootse werk te doen dat is: de roeping te volgen van het Innerlijk Juweel (Taji Malela)". En Kidang Panandjang voegde er aan toe: "Laten we nu voorgaan onze heilige plicht te vervullen." Zo kwamen ze aan de poort van de Hemel. Munding Laja overlegde in zijn binnenste, dat hij nu beter alleen verder kon gaan, en hij verzocht de beide Ouderen zich schuil te houden "achter de berg". Zij gaven hem hun zegen en verdwenen. Dus stond Munding Laja alleen aan de poort van de hemel, van het eeuwig bewustzijn, de eeuwig durende tijd, waar het Licht eeuwig schijnt, het gebied van de sublieme en Goddelijke wijsheid. Om dit gebied te betreden moet men een heel moeilijke weg afleggen vol leed, smart, teleurstelling en vrees (het universeel bekende smalle pad dat leidt tot bevrijding). Wie dit alles niet weet te doorstaan met standvastige volharding en zelfvertrouwen, kan de hoop laten varen om er te komen. Dit wordt verzinnebeeld door het verschijnen van de Djaksa Majuta, een afzichtelijk monster, Sang Djonggrang Kalapetung genaamd. Munding Laja ondervroeg hem: "Wie zijt gij, een Djini, Satan of een Mens?" Het afzichtelijke monster ontstak in woede en viel uit: "Kleine vent, mooi van uiterlijk, met veel praats, uit de weg, verdwijn ogenblikkelijk of ik wrijf je tot poeder. Als je het wilt weten, ik ben de sleutelbewaarder van de Hemel."

"Oh, dank, Aki (= grootvader), heel blij Aki te ontmoeten. De reden dat ik hier kom is met het doel de Hemel binnen te gaan, mijn opwachting te maken bij de Allerhoogste Ziel (Suhunan Ambu) om haar te verzoeken de heilmiddelen af te staan, met name de "Pusaka Langlajang Sasaka Dommas ('t Gouden Schrift) en ook de "Duhung Kabujutan" (de Heilige Kris).

De reus Majuta barstte in lachen uit: "Ha, ha kleine vent zo groot als een krekel, maar met grote voornemens, wat raaskalt gij? Wie ben je eigenlijk?"

"Mijn naam is Munding Laja van Galuh Padjadjaran afkomstig. Geen stap zal ik wijken, ik zal me weren."

Woedend viel de reus uit: "Met jou valt niet te praten, ik zal je vermorzelen." Woedend viel hij aan. Munding Laja week uit, trok aan de haren van de reus z'n grote teen en stootte diens hoofd tegen een rots. De reus kreunde zwaar, een bruisende waterval gelijk. De reus verdween uit het gezicht en in de plaats daarvan stond een schoon en innemend ridder, die sprak: "Heer, die ik aanbid, groot is mijn respect tegenover U, want gij alleen zijt bij machte mij te verslaan en mij terug te brengen tot wat ik eens was. Ik ben Munding Kawati of te wel Sang Kala Wisesa (de machtige Tijdsduur). (Toelichting: dit is het bekende beeld, dat goede krachten soms een kwade verschijning aannemen, om de strijder op de proef te stellen). Van nu af aan zweer ik U trouw, maar ik moet één lijf en ziel met U zijn."

De vereenzelviging gebeurde met hemel en aarde als getuigen, Munding Laja voelde het alsof hij in een andere wereld was. Lichter dan een veer, zwevend als een sneeuwvlok, ruimer van blik, niets dat zijn gezicht belemmerde, het lijkt alsof het grofstoffelijke uiteenvalt. Zo stond hij daar in de onbegrensde ruimte, het is de sfeer van de Heilige Geest. Munding Laja voer ten hemel met bovenzinnelijke snelheid, de zevende hemelpoort viel open en zo kwam hij terecht op Suhunan Ambu's schoot (ook genaamd Pahatji Wiru Mananggai). (Toelichting: dit is 'n vertrouwde beschrijving van wat er gebeurt als men wordt ingewijd in de hogere werelden).

Wiru Mananggai sprak: "Schone knaap, dank dat ge spoedig gekomen zijt. Ik heb alles begrepen; nu nog iets. De Duhung Kabujutan (Heilige Kris) is in handen van Guriang Tudjuh (= de zeven reuzen). Neem hem hen uit handen, maar dat is niet gemakkelijk. Ge moet eerst een oude grijsaard worden, opdat de zeven Guriangs niet schrikken.

Omdat hij nu een hemelwezen geworden was, vloog hij naar de Geestelijke Wereld, veranderde in een grijsaard en deed Sang Baju (de wind) waaien, die de hemel deed schudden. De Langlajang Dommas (het Gouden Schrift) raakte daardoor los en vloog in de handen van de grijsaard. De zeven reuzen (Guriang Tudjuh) sidderden van woede. Door de wind neer te slaan, manifesteerde de grijsaard zich als Munding Laja. Hij vloog terug naar Suhunan Ambu's schoot om het Schrift veilig te stellen en keerde terug om met de Guriang Tudjuh af te rekenen. "Hei, Guriangs, 't Gouden Schrift is nu in mijn handen, geef mij nu ook de Heilige Kris, met of zonder geweld." Munding Laja werd toen aangevallen door de zeven reuzen, geslagen, gebeten, door elkaar getrokken en raakte in zwijm. De Guriangs trokken weg, hun slachtoffer achterlatend.

Dewi Asri, die aanvoelde wat Munding Laja was overkomen, bad tot de Welvoorziener. Haar Kaniageest (= dapperheid) ontwaakte en sprak: "Oh, Kakang (= Broeder), buiten verwachting is U zulk een lot overkomen. Ik dacht dat je een hemelwezen was, bij machte alle onheil te bezweren, Kang! Nu zijt ge verslagen. Ge hebt vergeten wat ik U meegegeven heb, de Heilige Band."

Munding Laja maakte zich verwijten: "Een man is hij, die onwrikbaar is in z'n zelfvertrouwen. Wees gelijk Ardjuna, rein van ziel, vol liefde voor groot en klein. Sta op en herwin je zelfvertrouwen en hervat de strijd!" Munding Laja werd koelte toegewaaid en weer was hij bij zijn positieven gebracht met behulp van mantra's en toverspreuken (symbolisch: de macht van het woord of het geluid). Nu weer krachtig en dankbaar dat de Welvoorziener hem weer het leven had geschonken middels Dewi Asri. Ik zweer dat ik van nu af aan niet van 't rechte pad zal wijken en de Heilige Band in ere zal houden.

"Hei, Guriangs, komt maar op. Hier is Munding Laja weer, gereed voor de strijd." Met behulp van de Heilige Band werden de Guriangs verslagen en verdwenen uit het gezicht. In de plaats daarvan verscheen een ridder, schoon van uiterlijk. Deze betuigde Munding Laja zijn eerbied. "Ja, eerwaarde Heer, toewijding van mijn hart, ik ben Guriang Tunggal (= de Enige). Ik onderwerp me aan U en overhandig U de Heilige Kris. De tijd is gekomen dat ik mij met U vereenzelvig." (Een herhaling dus van de vereenzelviging, nu op een hoger niveau).

"Guriang Tunggal, ik neem de Heilige Kris aan". Op dat zelfde ogenblik is Guriang Tunggal in Munding Laja's lijf gevaren, die nu van geluk en trots straalde.

Vanaf het begin, dat Munding Laja begeesterd was van Dewi Asri werd hij bestempeld met de naam Bloem der Mensheid (Kusumah).

Hij liet de gebeurtenissen aan zich voorbij gaan, in zijn bezit nu de heilmiddelen, na het gaan van de moeilijke weg. Doch Suhunan Ambu/Pahatji Wiru Mananggai deed hem realizeren, dat dit niet uitsluitend zijn verdienste was, maar dat ieder mens deze weg heeft te gaan. "De mens wikt, zwoegt en arbeidt, maar de Allerhoogste ziet de blanke velden."

*

Munding Laja's wedervaren deed in 't land van Kutabarang (de materialistische wereld) de ronde en kwam aan

(lees verder volgende pagina)

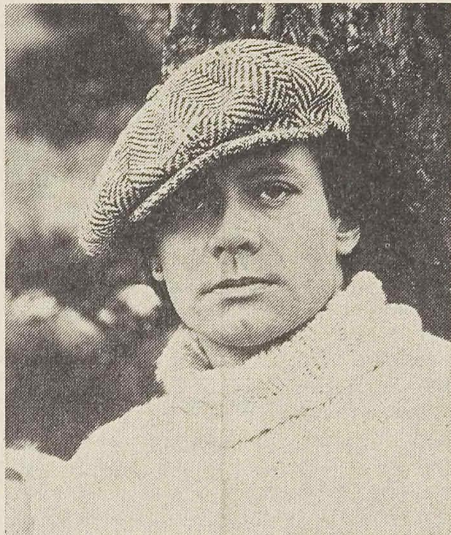
eenmaal BRETON tweemaal ROB tweemaal DE NIJS

MAAR HOUDT U ZE ALSTUBLIEFT UIT ELKAAR!!

Dit is **Rob Nieuwenhuys,** Neerlandicus, publicist en schrijver. Gebruikt als pseudoniem de naam E. BRETON DE NIJS o.a. bij "Tempo Doeloe", "Vergeelde portretten", "Batavia, Koningin van het Oosten". Zestiger. Zingt niet, tenminste voor zover wij weten niet in het openbaar.

Rob de Nijs, zanger voor tv, radio en grammofoonplaten. Dertiger. Bekend van liedjes als "Jan Klaassen is trompetter", "Zet een kaars voor je raam vannacht", "Malle Babbe" e.a. eigentijdse meezingers. Geen familie van E. Breton de Nijs, noch Rob Nieuwenhuys. Gewoon Rob de Nijs. Schrijft niet, tenminste voor zover wij weten niet voor publicatie.

★

Wilt u daarom alstublieft niet meer vragen naar het "laatste boek van Rob de Nijs". En of u het adres van Rob de Nijs hebben mag omdat u een manuscript voor hem ter beoordeling hebt. E. Breton de Nijs schrijft en zingt niet. Rob de Nijs zingt en schrijft niet. En als u die twee weer door elkaar haalt, zet ik een pet op en ga schreeuwen!

L.D.

(Vervolg: "Munding Laja)

Guru Gantangan ter ore, ook wel genaamd Dalem Prahu Nangkoda (= Koning der Scheepvaart). Deze had een aangenomen zoon, Sunten Djaja genaamd (= nuchter in de avonduren - sonten = avond), een slaapmuts dus.

De vader sprak tot hem: "Hei, Sunten, ga naar Muara Beres en vraag de hand van Asri Dewi. Het gerucht doet de ronde, dat zij de aanstaande is van Munding Laja, maar die is nu dood, de prooi van Guriang Tudjuh. Het overlijdensbericht heeft Padjadjaran bereikt. En mocht hij nog in leven zijn, wat kan 't ons schelen, hij is dan toch een arme drommel, zonder have en goed. De keus van Asri Dewi zal zeker op jou vallen, Sunten, want jij zwermt van aardse welvaart, bovendien de zoon van een scheepvaartkoning, machtig en rijk in Kuta Barang. Sunten Djaja had reeds eerder naar Dewi Asri willen dingen, maar nu voelde hij zich gesterkt door de toezegging van een grote bruidsschat door zijn vader. Hij trok zijn mooiste kleren aan en voelde zich van hoge en rijke afkomst.

Onderweg toonde hij zijn trotse aard. Hij schopte ieder die in zijn weg kwam, wierp onderste boven die zich in de zon zaten te koesteren, en sloeg ieder die hem voorbij ging.

In Muara Beres aangekomen, viel hij hooghartig uit: "Heerser van dit land, ik kom hier een wijle rust nemen om mijn zweet te drogen."

Geger Malela, de heerser van Muara Beres, een fatsoenlijk en bescheiden mens, schrok hevig en zei: "Wel natuurlijk, neem plaats in de Balai Pangheujeukan (Raadszaal).

Geger Malela vroeg bescheiden wie zijn gast was en wat hij kwam doen. "Weet ge niet, dat ik Raden Sunten Djaja ben, de zoon van de rijkste edelman van Kuta Barang, Guru Gantangan. Ik ben hier niet voor niets gekomen, ik kom hier om de hand te vragen van Dewi Asri. Ik heb gehoord dat ze verloofd was met Munding Laja, maar weet, dat deze is gedood door de Guriang Tudjuh."

Geger Malela antwoordde: "Allen weten 't wel dat Munding Laja de a.s. echtgenoot van Dewi Asri is. Nu is hij ten Hemel gevaren, ongelooflijk dat hij de strijd verloor. Of hij al in 't land Gunung Gumurruh (dodenrijk) is aangekomen is ons niet bekend."

En Sunten Djaja sprak: "Huh, hij is al dood! Mocht hij nog in leven zijn, wat heb je aan hem? Sta Dewi Asri maar aan mij af."

De huisheer sprak: "Dat gebeurt zo maar niet. Laten we 't de persoon in kwestie zelf vragen."

Asri werd ontboden en verscheen, en vroeg naar de wensen van de huisheer. "Kijk eens, zuster, ik heb hier Raden Sunten Djaja te gast, een schatrijke prins. Het doel van zijn komst is naar Uw hand te dingen."

Een schaduw trok over het gelaat van Dewi Asri, maar ze liet haar verontwaardiging niet merken tegenover dit arrogante heerschap. Zij overwoog, dat ze Munding Laja steeds zou liefhebben al zou hij ook arm en verslagen zijn.

Sunten Djaja drong aan en wilde het huwelijk onmiddellijk voltrekken. Maar Dewi Asri gaf zich niet zo maar gewonnen, en stelde een aantal eisen, die niet of nauwelijks te voldoen zouden zijn.

"Welnu dan, indien gij mij dwingt, dan wens ik een land rijk van inhoud. Dat is tachtig gudangs vol waren. Een kasteel, hemelschoon met houtsnijwerk de pilaren en wanden. Verder een stapel bekers van goud, twee armswijdten hoog, evenzo dienbakken. Ook moeten er runderen zijn, gele bantengs, rijdieren voor de ministers, bonte olifanten, 't tuig van goud, goudgeel de slurven en slagtanden, goudgegolfd de kwast der staarten, en de oren van geplet goud, rijdieren voor de punggawa's Niet te vergeten groene paarden te berijden door de regenten, allerlei muziekinstrumenten, luister gevend aan de bruiloftsstoet. Ook kippen met eendeveren, enz., enz., wensen die onmogelijk zijn te vervullen. En als al mijn wensen vervuld zijn, ben ik genegen in het huwelijk te treden."

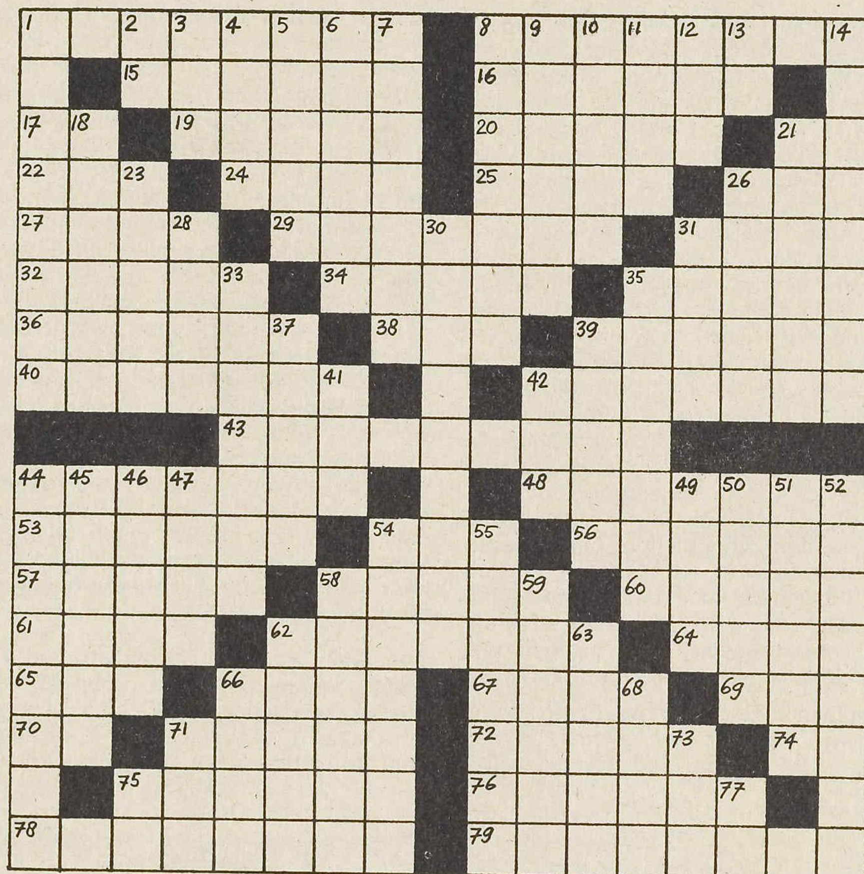
Sunten Djaja sloot de ogen van verbijstering, zijn gezicht gloeiend rood. Hij was radeloos, alles leek donker om hem heen. Zijn lippen krulden in een zure plooi.

"Mijn hemel, wat een wensen! Maar laat ze zo zijn, ik zal ze alle vervullen, ik ben toch schatrijk. Maar gebeende rupsen en gehoornde miereneters dat is toch te erg. Ook oom Lengser wilde een duit in het zakje doen: "Het heeft alles niets te betekenen, want kijk eens hoe schoon Dewi Asri is!"

(wordt vervolgd)

TUSSEN NIETS DOEN EN SLAPEN (IV)

Sluitingsdatum voor de oplossing 15 Augustus a.s.

Horizontaal:

1. volmaakt (Ind.); 8. geteerd zeildoek; 15. van zeer lang geleden; 16. bondsland van Oostenrijk; 17. filmster (initialen); 19. rund; 20. voegwoord; 21. initialen van Brits vlootvoogd (± 1800); 22. zintuig; 24. ploeg; 25. altijddurend (Ind.); 26. bladzijde (afk.); 27. schop; 29. wemelen, krioelen (Ind.); 31. sprong met het hoofd naar voren; 32. bijbelse naam; 34. negatief geladen deeltje; 35. stem, spraak (Ind.); 36. geacht; 38. boom; 39. albasten of witmarmeren knikker; 40 dubbele meisjesnaam; 42. zoogdier; 43. gisteren (Ind.) 44. wacht (Ind.); 48. bang; 53. wenk, gebaar (Ind.); 54. voegwoord; 56. branding, woedende zee (Ind.); 57. luister; 58. nauw straatje; 60. jongensnaam; 61. tocht; 62. steel; 64. perceel 65. scheepsvloer; 66. as; 67. telwoord (Ind.) 69. schaakstuk (Ind.) 70. noot (i.p.v. do); 71. zoogdier; 72. gepast, betamelijk (Ind.); 74. symbool voor element (scheik.); 75. zoogdiertje; 76. bepalingaankondigend voornaamwoord; 78. rund; 79. muziekinstrument.

Verticaal:

1. schadelijke vorm van tegenwerking; 2. symbool voor element (scheik.); 3. hoofddeksel; 4. ader, spier, pees (Ind.; 5. stad in Frankrijk; 6. sympathie (Ind.); 7. lucht in zich opnemend; 8. sportcomplex; 9. stad in Italië; 10. archief (Ind.) 11. zuivelproduct; 12. betrouwbaar; 13. ter plaatse (afk.) 14. opbergruimte; 18. drankje; 21. verbaasd (Ind.) 23. lonen; 26. soort bosgeest (Ind.); 28. geld; 30. speciaal soort maalinrichting; 31. vogel; 33. zware zijden stof; 35. versiering; 37. inwoner van Nederlandse provincie; 39. herhaaldelijk bekijken (Ind.); 41. wier; 42. bid (Lat.); 44. fraaie vogel; 45. persoon, die er een strenge en ingetogen levenswijze op nahoudt; 46. bezitter, koning (Ind.); 47. gepelde rijst; 49. zwak; 50. vrucht (Ind.); 51. spot; 52. weemoedig, verlangend (Ind.); 54. werkplaats; 55. soort plant (Ind.) 58 puntje; 59. voldoende; 62. tussenruimte (Ind.) 63. rivier in Nederland; 66. kaartspel; 68. veengrond; 71. geheim leger in Algerije (afk.); 73. Hun Edele (afk.); 75. hefnerkaars (afk.); 77. symbool voor element (scheik.)

WINNAARS EN OPLOSSING DOORLOOP PUZZEL (PUZZEL III)

Onder de ingezonden oplossingen van de doorloop puzzel bevonden zich zeer veel goede inzendingen. Jammer is het dat sommigen, hoewel ze het goede woord bedoelden, dit in hun oplossing door slordigheid toch onjuist invulden.

De vier gelukkige winnaars, die wij hierbij van harte gelukwensen, zijn:

Mevr. I. Gubbels, Raadhuislaan 74, 2251 GD Voorschoten; Mevr. A. B. Huyser-Crawford, Elmond Hellenraadstr. 51, Rotterdam 3014; Mevr. S. A. Keyser-Pet, Ranonkelstr. 125, Den Haag; Mevr. M. E. van Hien, Rua Luisa Thon 134, Santo André (Sao Paulo), Brazilië.

U ontvangt als prijs een Tong Tong waardebon van *f* 25,—.

Horizontaal

1. Indisch blad - devies ervan. 2. jool, opa, eros, schel, jenever, esso, beo. 3. as, notemuskaat, laars, vendutie, Rod. 4. lt, adat, asceet, djati, m.n., ene, ikan, Solo. 5. ler, orembaai, anatomie, rivaal, S.S., rol. 6. end, kunnen, T.V., sapi, bas, regenbui, oord. 7. raasbol, egoist, Beatrix, £, raid, snede. 8. obat, Amarillo, gort, als, paars, hansop. 9. Bernard, t.n.v.. loewak, hevea, rap, slok, o.o. 10. illusie, bal, asyl, krater, Genève, vork. 11. Nja, effect, a, tjalk, ir, enten, Kromo, kip. 12. sambal, L.S., object, Osiris, nar, klerk, er. 13. os, Malabar, ei, shag,sinjo, T.E.E., aal, sire. 14. noest, kassian, trant, ineen, krat, toea. 15. Loes, Islam, Eva, cel, as, kern, Daan. 16. diner, anker, Arles, Ali, das, als, bon, erg. 17. utopie, idem, leus, tre, kebaja, ton, lade. 18. c.s., risico, ris, N.B., sedert, awas, afdaler. 19. Emma, zwetser, sleur, ketjak, Ammon, beu. 20. laag, eet, Otto, lang, Mekka, H.S., Daendels. 21. la, lagerbier, Archipel, aftands, erts. 22. ekster, aal, Rogier, gil, melatie, inter.

Verticaal.

1. Tjalie Robinson, L. Ducelle. 2. Oosten, Abel, jas, ooit, smaak. 3. non, ar, daar, lamme, enorm, als. 4. Glodok, St. nu, eb, as, sepia, gat. 5. tot, Aruba, asfalt, Iris, zege. 6. opeten, om, rif, laksa, ei, weer. 7. Nana, m.n., lade, el, bal, Nice, tra. 8. gems, beer, t.b.c., sasak, do, Toba. 9. truc, angina, tor, smeer, stil. 10. rose, atol, vla, Beier, mieter. 11. es, kei, villa, Tji, aval, sr., oro. 12. U.S.A, tas, soos, je, snaren, slag. 13. W.C., ad, nat, ge, yachtclub, lari. 14. b.h., tjap, bowl, lt, are, essence. 15. relatie, rak, kog, als, teug, hr. 16. Alatobat, kris, snaar, dr. Mig. 17. njai, Matahari, it, slee, kepi. 18. ler, mis, R.L., eter, nik, ik, rekel. 19. en, smeris, venijn, Ede, T.T., K.L.M. 20. oever, expert, Soerabaja, a.e. 21. N.V. enig, laag, enten, sawah, fl. 22. den, ever, arena, en, Dajak, sta. 23. er, Diana, rank, rek, ala, Sadat. 24. reuk, abis perkara, sta, mani. 25. N.S., talud, h.s., vol, aan, bof, mede. 26. es, in, sisal, emelt, London, si. 27. Moesson, no., Vorstenlanden. 28. ebro, roes, kokki, ode, Albert. 29. neo, lord, oor, ler, eer, deel, te. 30. Dodol Depok, Preanger, U.S.S.R.

Soeminah

Hij had haar leren kennen, toen hij in 1947 als oorlogsvrijwilliger aan de politionele actie deelnam. In de stille dessa, tegen een van de hellingen van de Gunung Gedeh, hadden de soldaten gebivakkeerd. Zij dekten met hun stellingen de militaire transporten over de grote weg naar Bandung. De bevolking, aanvankelijk gevlucht voor de Hollanders, kwam weldra weer terug en daarbij was ook het meisje Soeminah. Zij was het laatste kind, dat nog bij haar ouders woonde, de beide broers waren reeds eerder als soldaten van de T.N.I. vertrokken. Er waren nog maar weinig bewoners in de dessa. En de Hollanders maakten het hen niet lastig; hun aanwezigheid betekende dat ze ongestoord hun rijstvelden konden bebouwen en ook nog wat konden bijverdienen. Ook Soeminah werkte voor de soldaten, je kon haar dagelijks met een grote mand wasgoed naar de kali zien afdalen. Behalve wat geld kreeg ze ook wel eens iets van de soldaten-rantsoenen.

Soeminah was erg knap; een slank vrouwtje met een lief gezicht en een heel mooie gladde huid. Het gitzwarte haar hing in een schuine wrong in haar nek en het was niet te verwonderen dat menig soldaat met welgevallen naar haar keek. Zij woonde bij haar ouders in een klein huisje helemaal aan de rand van de sawah's.
Karel de Groot (zo zullen we hem maar noemen) had het kleine vrouwtje vaak zien voorbijgaan voordat hij haar durfde aan te spreken. Zij hoorde hem aan doch het gesprek zal niet erg vlot zijn verlopen; zij kende alleen Soendanees en hij sprak uitsluitend Hollands. Ze ontmoetten elkaar vaker en de bedoeling kwam blijkbaar toch wel over. In het huisje, waar het gesprek met de ouders werd voortgezet, werden de laatste bezwaren uit de weg geruimd. Toen de vrede in het gebied was teruggekeerd, trokken de Hollanders weg en ratelden zij met hun brencarriers terug naar de grote stad met de witte gebouwen. Na een paar dagen kreeg Karel verlof van zijn commandant en haalde hij Soeminah bij haar ouders weg. Hij had mooie kains voor haar meegebracht en geschenken voor de ouders, dat hoorde zo.

Soeminah was in 't begin erg vrolijk, vooral wanneer Karel's vrienden op bezoek kwamen in het gehuurde huisje. De dag dat Karel en Soeminah voor de Nederlandse ambtenaar trouwden, voelde zij zich gelukkig als een prinses. Och, ze waren beide erg rustige jongelui en ze konden het goed met elkaar vinden......
De Indonesische onafhankelijkheid kwam en de Hollanders zouden naar hun eigen land terugkeren. De tengere Soendanese werd stiller, ze zag er zo tegenop. Een bezoek aan de dessa op de berghelling veranderde daar niets aan. Maar Karel overtuigde haar tenslotte. Zijn open en eerlijke manier van praten won het pleit. "Mijn ouders zullen je lief hebben, er zijn ginds sawah's waar aardappels op groeien, en we zullen samen erg gelukkig zijn". Zo gingen ze dan in het najaar van 1949 op reis. Op het schip met de beperkte ruimte was het al moeilijk. Toen ze voet aan wal zetten in Amsterdam, viel daar de eerste sneeuw......
Het was aanpassen in het begin, maar er kwamen ook veel goede dagen en soms leek het erop dat Soeminah op weg was een echt Hollands vrouwtje te worden. Ze ging op eigen gelegenheid boodschappen doen en Karel's moeder had haar al veel van het Hollandse huishouden bijgebracht. De familie de Groot was dol op haar.
Hollands spreken deed ze niet vlot, maar Karel verstond intussen haar

(lees verder volgende pagina)

zachte en melodieuze Soendakees wel. Hij antwoordde echter onveranderlijk in het Nederlands. Zo kwamen ze de eerste paar jaren door, de zomers die heerlijk waren, de winters die gedrukt werden ondergaan. Karel werkte bij de gemeente en had een redelijk inkomen. Ze bleven echter steeds kinderloos......
De momenten, waarop Soeminah stil voor zich uit zat te staren werden veelvuldiger. Karel had het allang opgemerkt en wist wel wat er aan de hand was. Zijn vrouwtje werd inwendig verteerd door verlangen naar haar vaderland. Ze had een eindeloos heimwee naar haar dessa, naar de blauwe bergen, de frisse groene sawah's......
Op den duur wisten beiden het maar al te wel: er was slechts één oplossing mogelijk.
Op zekere dag bracht hij haar naar Schiphol. Soeminah droeg een mooie sarong en kabaja. Aan de hand had ze een nieuw koffertje, waarin al haar spulletjes en ook cadeautjes voor haar ouders, dat hoorde zo. Karel had voor haar een gouden ketting met een kruisje gekocht, ze droeg die voor het eerst.
De hele rit vanaf het Utrechtse dorp tot aan de drukke luchthaven hadden ze stil naast elkaar gezeten. Ze konden geen woorden voor elkaar vinden. Toen de douaneformaliteiten waren vervuld bracht hij haar tot aan het hekje waar ze afscheid moesten nemen. Schokkend van 't snikken drukte zij zich tegen hem aan. Haar slanke handen vormden de sembah en ze fluisterde zacht: "Karel, njoehoenken, diham......"
Hij liet haar rustig uitspreken, wetende dat ze dit kwijt moest en hij gaf haar ook rustig het verlossende woord. "Ja, manis, ampoen hoor, het is echt in orde, een goeie reis naar Indonesia". Hij was blij, dat ze zich snel omkeerde en zonder omkijken wegrende. Zijn tranen mochten toen komen.
Lange tijd zat hij nog als versteend op het dakterras, zag het Garoedavliegtuig starten en als een stipje in de wolken verdwijnen. Toen stapte hij op voor de terugrit naar huis.

Dit gebeurde tien jaar geleden; Karel doet nog dagelijks zijn werk voor de gemeente. Een enkel kort briefje kreeg hij nog, daarna niets meer......

D.A.V.

Poirrié

"Jan is wéér door een Nederlandse tourist in het Spaans aangesproken".

Beschouwingen en Advies van een Soerabajaan

Toen ik jong, ongetrouwd, op een B.P.M.-boorterrein werd geplaatst als wachtmachinist, kreeg ik een woning toegewezen op een heuvel in het bos, buiten het wooncentrum van de overige employe's. Het was een dubbele, houten woning, gehalveerd door een dunne houten wand. Alles heel klein, voorgalerijtje, zit- eetkamer en slaapkamertje en bijgebouwen. De andere zijde was reeds bewoond door een jongeman van mijn leeftijd en we werden meteen goede vrienden. We losten elkaar af op het werk.
TOEN kwam zijn moeder bij hem logeren. Als ik thuis kwam, zat ze vóór en moest ik dicht langs haar heen lopen om mijn huis binnen te gaan. Vanaf de eerste dag nam ik mijn hoed af en zei beleefd: "Goedenmiddag, mevrouw." Maar ze gaf geen antwoord, keek mij alleen strak aan, alsof ik iets was, dat de kat had binnengebracht. Dat ging een week zo door; toen hield ik op met groeten.

Na 2 à 3 weken was ze vertrokken. Toen kwam mijn buurman briesend van kwaadheid naar mij toe en zei: "Je wilde nooit mijn moeder groeten". Ik legde hem de zaak uit en zei: "Ik kon net zo goed tegen die boom mijn hoed afnemen en groeten, met hetzelfde resultaat". Hij zei: "Je liegt, je kent geen manieren." Ik antwoordde: "Is je moeder op haar achterhoofd gevallen?" Enfin, de ruzie was geboren, hij meer kwaad dan ik; in elk geval groetten we elkaar niet meer bij het aflossen van de wacht.
Na een tijd kwam ik op een dag thuis en kwam mijn djongos mij tegemoet en zei, dat de "toean sebelah" hem een bloedneus had geslagen. Toen was de maat vol en zei ik tegen mijn buurman: "Waarom heb je dat gedaan?".
Hij: "hij was onbeschoft". Ik zei: "Als er in mijn huis geslagen wordt, dan doe **ik** het zelf. Pas maar op, dat **jij** vandaag of morgen niet een neusdoekje nodig hebt". Hij: "Probeer het maar". Ik: "Ik zal je voorstel in overweging nemen". Nu was het zo, dat wij beiden sterk en breedgeschouderd waren, dus enig respect voor elkaar, maar **niet bang!** Dus werd het niet direct een kloppartij.

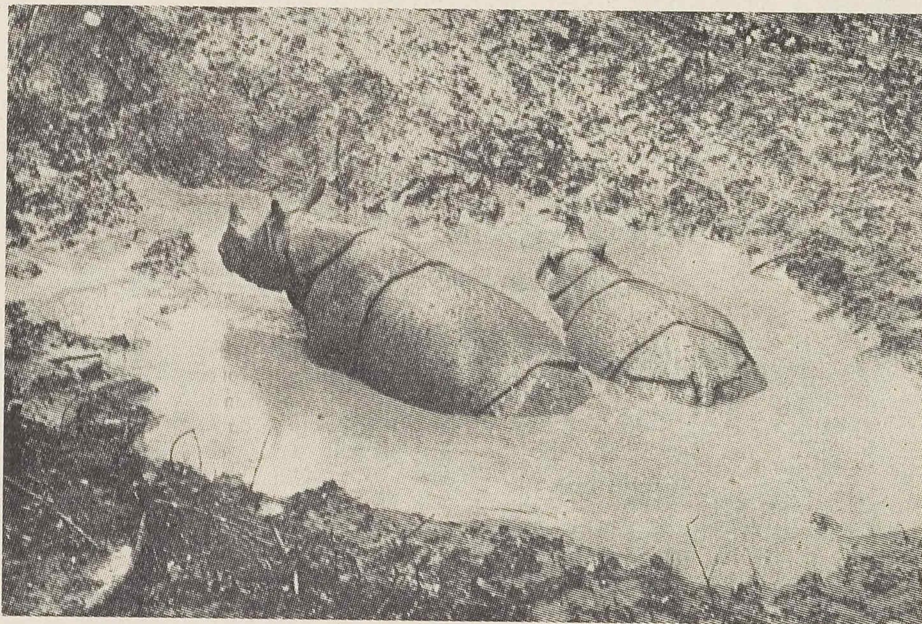
Na enige dagen kreeg ik een lumineus idee. In het begin had ik alleen maar 6" spijkers (15 cm lang), sloeg ze in en door de dunne, houten tussenmuur en hing mijn schilderijen op. Daar de spijkers aan zijn kant ± 6 cm uitstaken, hing hij daar zijn eigen schilderijen aan op. Op een dag, dat wij beiden thuis waren, nam ik al mijn schilderijen van de muur, trok snel met één ruk de spijkers uit de muur, één voor, één achter, één midden, zonder regelmaat. Ik hoorde elke keer een schilderij van hem vallen, gebloek, gebloek. Door deze heen en weer methode wist hij niet welk schilderij hij 't eerst moest grijpen en viel 75% op de vloer. Na afloop van onze oefening kwam hij woedend, onder het uitstoten van zware, massieve vloeken in de tuin vóór mijn huis en riep: "Wat doe je?". "Ik trek mijn spijkers uit de muur". "Al mijn schilderijen vallen!" Ik zei: "Ik heb geen barst met je schilderijen te maken. Ik mag toch zeker in mijn eigen huis mijn eigen spijkers uit de muur trekken?" Hij vloekend af. Twee dagen later zag ik lange spijkerpunten uit de muur komen, hij sloeg ook grote spijkers door de muur. Gerijpt door recente eigen ervaringen en zijn duistere plannen doorziend, sloeg ik zijn uitnodiging beleefd, maar beslist van de hand. Met strategische, vooruitziende blik, en vervuld van naastenliefde, sloeg ik zijn spijkers weer terug, teneinde hem te beschermen tegen het uitoefenen van boosaardige handelingen, die niet goed zouden zijn voor zijn zieleheil en mij bovendien een soortgelijke ramp zouden besparen. Met intussen aangeschafte kleine spijkers hing ik mijn schilderijen weer veilig op, naar eigen keuze, en niet volgens een mij door hem opgelegd patroon, met alle gevolgen van dien. Uiteindelijk zijn wij op de wereld om elkaar te helpen, niet waar, en een ander, zo nodig, tegen zichzelf te beschermen.

K. M. GRAICHEN

De Badaks van Ujung Kulon

In de TONG TONG van 15 mei j.l. is een artikeltje onder bovenstaand hoofd opgenomen, van de hand van Zainal A. Het vereist enige aanvulling, teneinde misvattingen te voorkomen.
De schrijver vermeldt, dat de javaanse neushoorn (rhinoceros sondaicus) dreigde geheel uitgeroeid te worden, evenals zulks reeds het geval is met de sumatraanse neushoorn, doch dit is op het laatste ogenblik voorkomen door hem de bescherming van de wet te geven tegen zijn belagers.

Deze bescherming door de wet is niet een maatregel van de R.I.S. of van de R.I. Bij gouvernements besluit van 16 nov. 1921 no. 60 (St. 683) werden Oedjoeng Koelon en het Prinseneiland aangewezen als natuurmonument. Bij GB van 24 juni 1937 no. 17 (St. 420) werden deze gebieden omgezet in één wildreservaat, geheten Oedjoeng Koelon-Prinseneiland. De oostgrens werd tevens zodanig gewijzigd, dat aansluiting werd verkregen bij de bosreserve Goenoeng Hondjé. Bij besluit van gelijke datum no. 18 werden de tot het reservaat behorende terreinen aangewezen als in stand te houden bossen,
Het wildreservaat omvat het schiereiland Oedjoeng Koelon (28600 ha), het Prinseneiland (12000 ha), het Meeuweneiland (450 ha) en de Handeulumeilanden (70 ha). Zie voor bovenstaande gegevens: "3 jaren Indisch natuur leven", opstellen over landschappen, dieren en planten, tevens elfde verslag 1936-1938) van de Nederlandsch-Indische vereeniging tot natuurbescherming, gevestigd te Batavia, blz. 51.
De jacht, in welke vorm ook, was in dit reservaat verboden.
Over Ujung Kulon en zijn fauna is veel geschreven. Het meest door de heer A. Hoogerwerf, die vóór en na de oorlog hoofd was van de afdeling jacht en natuurbescherming van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg. Hij is de grote promotor van de bescherming van U.K., zowel wat betreft de fauna als de flora.
Talrijke geschriften over dit reservaat zijn van zijn hand. Zijn standaardwerk is: "Udjung Kulon. The land of the last javan rhinoceros".
De literatuurlijst vermeldt o.a. 77 publicaties van hem over U.K. in allerlei wetenschappelijke tijdschriften. De door de schrijver gemaakte foto's van de badaks zijn uniek. Vermeld zij, dat Hoogerwerf de enige was die het gelukt is een film (zwart wit, duur ruim een kwartier) te maken van een paar badaks, terwijl deze in een modderpoel baadden. Hiervoor bivakkeerde hij in z'n eentje gedurende 17 etmalen in een observatie-tentje in een boom bij de poel; op de 17e dag verschenen de beide badaks. Gedurende deze 17 opeenvolgende etmalen had hij geen contact met mensen. Teneinde te voorkomen, dat de badaks hem zouden ruiken en niet bij de poel zouden komen, deed hij zijn behoeften in afsluitbare blikjes, die in de boom werden verzameld.
Hoogerwerf vermeldt, dat de javaanse rhinoceros (één hoorn; de sumatraanse twee hoorns) ook op Sumatra voorkwam, n.l. in het zuiden. In 1925 en 1926 schoot de oud-KNIL officier J. C. Hazewinkel zeven van deze dieren, waardoor deze soort op Sumatra is uitgeroeid. Hazewinkel was na zijn ontslag uit het leger enige tijd broodjager.
Hij verkocht de hoorns van deze dieren aan Chinezen, die er obat kuwat van maken. Hazewinkel zal de geschiedenis ingaan met de kwalijke reputatie van uitroeier van een diersoort, uit winstbejag.

Twee badaks in een modderpoel in het natuurreservaat Ujung Kulon.

De badaks van U.K. staan thans onder de goede zorgen van het World Wildlife Fund. Leider van het project U.K. is de bekende zoöloog prof dr. R. Schenkel te Basel. Hij bezoekt het reservaat één of twee maal per jaar. Hij heeft een boek over zijn ervaringen in U.K. geschreven, getiteld: "Mission Nashorn. Auf der Fährte des seltensten Säugetiers der Welt". Uitgegeven in 1971 bij Hallwag AG Bern. Het omvat 214 pagina's en tal van foto's. Er bestaat een Nederlandse vertaling van. Het reservaat U.K. bestond t.a.v. het beheer onder het Boschwezen. Vóór de oorlog was daarmee belast ir. M. Hoek, opperhoutvester van Bantam, wonende en kantoor houdende te Serang. Hij zorgde voor de bewaking, het open houden van de patrouille paden, de woningen van de bewakers, de overnachtingsbivaks, het schoonmaken van de weidevelden voor de bantengs, enz. Hij had een zeer efficiënt bewakingssysteem, met contrôle klokken, ingevoerd. Hoek was evenals Hoogerwerf met hart en ziel aan U.K. toegewijd.
U.K. is een onbeschrijfelijk mooi gebied. Ik bezocht het twee maal vóór de oorlog en twee maal daarna; alle keren gedurende 10 tot 14 dagen. Twee keer met ir. Hoek, éénmaal met de houtvester ir. Vasseur en de laatste keer in nov. 1954 met Hoogerwerf en mijn vriend Poortman, kinderarts te Bandung, die evenals ik grote belangstelling heeft voor dit unieke reservaat met alles wat er in leeft. De tochten door deze oerwereld zijn voor mij hoogtepunten in mijn indische jaren.
Hoogerwerf bezocht het reservaat het laatst in nov. 1971, in opdracht van de Nederlandse Commissie voor Internationale Natuurbescherming. Uit zijn rapport citeer ik het volgende:
"De fauna. De opgedane ervaringen maakten het niet mogelijk om de optimistische berichten welke de laatste jaren inzake de stand van Rhinoceros sondaicus de ronde doen, te bevestigen. Gedurende rapporteur's gehele verblijf in Udjung Kulon van elf dagen werd slechts één verse mesthoop en de min of meer verse sporen van twee verschillende dieren in het Tjibunar-Tjitadahan complex aangetroffen. Wellicht is dit ten dele te wijten aan de slechte weersomstandigheden, vooral de dagelijks optredende zware regens, waardoor het vaststellen van prenten werd bemoeilijkt. Het is echter ook de mening van de heer Wido-do Sukohadi, dat de neushoornstand thans ongunstiger is dan gedurende de periode van rapporteur's bemoeienissen met dit reservaat."
De schatting van het aantal badaks in U.K. op 46, zoals Zainal A. vermeldt, is inderdaad een taxatie. Het juiste aantal is, in een uitgestrekt gebied als

(lees verder volgende pagina onderaan)

NA DE SLAG

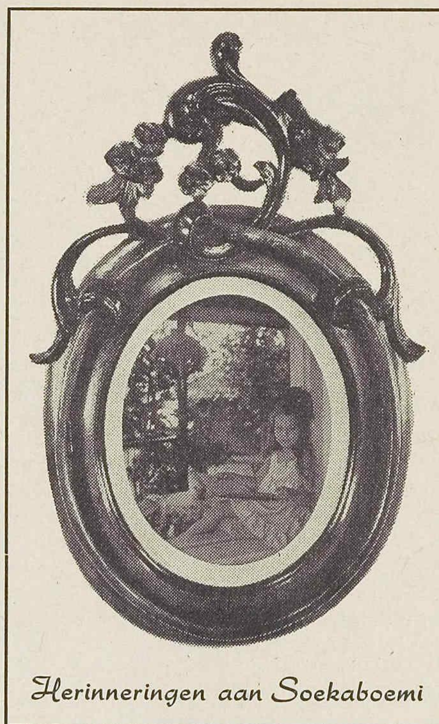
Enige dagen voor het juni-nummer van Tong Tong verscheen maakte de regering met geweld een eind aan de gijzelingen bij De Punt en in Boven-Smilde - te laat (voor ons) om nog te reageren op het einde van deze jammerlijke episode uit de geschiedenis van de betrekkingen tussen Nederland en zijn voormalige trouwste dienaren. Wij zijn nu eenmaal geen dagblad en dus in hoge mate afhankelijk van technische mogelijkheden. De in het juni-nummer verschenen aantekening was al afgedrukt en kon mitsdien niet van een onderschrift worden voorzien.

Wij hebben lust noch behoefte op het drama, dat in de gehele wereld werd beschreven en besproken, terug te komen. Opnieuw verschenen bergen bedrukt papier met uiteenzettingen en commentaar. Wij hebben niet de illusie dat wij daaraan iets nieuws zouden kunnen toevoegen. Nog altijd ontbrak en ontbreekt de "oplossing" van het vraagstuk - integendeel. Misschien het enige lichtpunt in de duisternis van deze nauwelijks te omvatten tragedie is, dat thans het volledig falen van opeenvolgende Nederlandse kabinetten, om te voorkomen dat een situatie als deze zou ontstaan, duidelijker dan tevoren is gesignaleerd.

Intussen schreven een aantal bezorgde en bewogen lezers ons over de gebeurtenissen die achter ons liggen en over de perspectieven voor een mogelijke verbetering in de betrekkingen. Enige van die brieven hebben wij rechtstreeks beantwoord; andere, die zich niet onderscheiden van die der briefschrijvers die het overkropt gemoed in de dagbladen luchtten, deponeren wij. Met bijzonder plezier hebben wij een oproep om "alle kleurlingen het land uit te zetten" in de prullemand gedeponeerd. Wij hopen maar, dat deze oproep een kwalijke - maar dan ook bijzonder smerige - grap is. "Nu is de maat vol" zegt de - uiteraard anonyme - steller van deze smerige oproep.

Nog altijd geldt: wie de goden verderven willen, slaan zij eerst met blindheid...... ofschoon naar onze mening in dit geval de goden wel zonder voorbereiding aan hun vernietigende arbeid zouden kunnen beginnen, om het even of het de steller van de oproep ernst is of niet.

Om te besluiten: de regering heeft de "oorlog" gewonnen. Laat ons bidden, dat zij de vrede niet verliest...... JHR.

Herinneringen aan Soekaboemi

De geschiedenis van Soekaboemi; de hotels, scholen, de Politieschool. Herinneringen aan bekende Soekaboemelaren, uitgaan op Soekaboemi en gemeente-parkara's.

Meer dan 150 briljante foto's van groot formaat en 3 plattegronden van Soekaboemi. Samengesteld door J. M. Knaud. Formaat van het album 20 x 30 cm., 132 pag.

Prijs *f* 25,— plus porto *f* 4,—.

Verkrijgbaar bij boekhandel
TONG TONG

AMBON DOOR DE EEUWEN

"Ambon door de eeuwen" verschenen bij de Uitgeverij In den Toren, van de hand van de journalist Ben van Kaam werd gescheven aan de hand van door de schrijver opgedane ervaringen en gesprekken met vertegenwoordigers van de Zuid-Molukse bevolkingsgroep op Java en Ambon. Het lijkt een goedbedoelde poging meer begrip te kweken voor het ontstaan van het Zuid-Molukse vraagstuk. Daartoe gaat de auteur in op de historische achtergronden die geleid hebben tot de problematiek: van de komst van de Portugezen in de Molukse archipel, de verovering door de Hollanders van Fort Victoria op Ambon in 1605, de opstand van Pattimura in 1817 tot en met de uitroeping van de republiek der Zuid-Molukken in 1950 en de nasleep daarvan. Afgezien van enige hier te lande gangbare cliché's betreffende het huidige staatkundige bestel in Indonesië, goed leesbaar geschreven. Het boek is uitstekend geillustreerd met reproducties van historische prenten en foto's uit moderne tijd.

Verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong *f* 16,90 plus *f* 2,75 porto.

(Vervolg: "Badaks Ujung Kulon")

dit, nooit vast te stellen. Schenkel komt in zijn genoemd boek, op grond van gevonden sporen, op een aantal van 28. Volgens berichten van het World Wildlife Fund zou het aantal sindsdien zijn toegenomen tot maximaal 50. Hoogerwerf schatte het aantal lager dan de bovenstaande, mede op grond van het feit dat er nog steeds gestroopt wordt doordat de bewaking van het reservaat veel te wensen overlaat en lang niet zo effectief is als die onder het Nederlandse bewind.

Hoogerwerf overleed op 5 febr. woonachtig in Bakkum N.H. Ook op deze plaats gedenk ik hem in vriendschap, bewondering en dankbaarheid.

Dr. Mr. H. F. W. LUIKING

Noot van de redactie.

J. C. Hazewinkel was destijds aan ons blad verbonden. Uiteraard niet als jager, maar als redacteur en beheerder van ons archief en bibliotheek.

Met zijn kennis van groot wild en de natuur in het algemeen, heeft hij ons blad vele diensten bewezen. Dat hij zich vroeger "schuldig" maakte aan jagen was ons bekend, niet dat hij aangewezen werd als uitroeier van de rhinoceros.

We hebben bovendien redenen om aan te nemen, dat in die tijd talloze jagers er met een onbelast geweten op losknalden, niet wakker geschud door een World Wildlife Fund of tot de orde geroepen door strenge wetten tot natuurbescherming. Laten we daarom onze gramschap maar bewaren voor de nu nog l e v e n d e overtreders, de steeds groter wordende zucht tot doden en geldmaken, zonder dat er zelfs maar van "jagen" sprake is. Wat allemaal niet wegneemt, dat ook wij het diep betreuren dat de rhinoceros op Sumatra uitgeroeid is.

Redactie

UPS EN DOWNS IN HET INDISCHE LEVEN

door P. A. Daum

Het eerste deel van de tweedelige roman van Daum, opnieuw gedrukt door de uitgeverij Thomas & Eras, 't beste boek dat Daum ooit schreef, en dat hem een plaats bezorgde in de Nederlandse romanliteratuur van zijn tijd. Voorzien van een inleiding door Rob Nieuwenhuys. **Verkrijgbaar bij BOEKHANDEL TONG TONG *f* 24,50, porto *f* 4,—**

HET LEVEN IN NEDERLANDSCH INDIË

door Bas Veth

Een boek dat in 1900 verscheen en dat de Indische gemoederen van zijn tijd aan het borrelen en koken heeft gebracht. Thans weer herdrukt bij de uitgeverij Thomas & Eras, voorzien van een inleiding door Rob Nieuwenhuys.

In zijn boek tekent hij een caricatuur van het toenmalige Indië en de Indischman, die al naar de aard van de lezer, zijn felle verontwaardiging of lachlust opwekt. **Verkrijgbaar bij: BOEKHANDEL TONG TONG *f* 24,50, porto *f* 4,—**

De Beste Jaren Uit Mijn Leven (III)

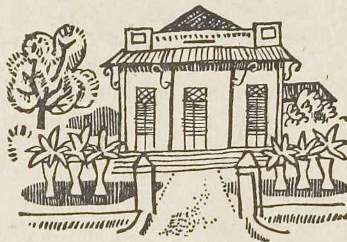
Saïnan, mijn huisjongen

Hij was met zijn veel oudere vrouw al in dienst gekomen bij mijn man vóór ons trouwen. Ik denk dat hij ongeveer 40 jaar oud was, maar alle navraag naar zijn leeftijd liep uit op "tida tahoe" of "tida inggat". Tijdens een lange ziekte van mij heeft hij mij, steeds maar met de sapoe de vloer vegend, over zijn kinderjaren verteld, soms in het Soendanees tot ik moe werd en we in het maleis verder gingen. Van een moeder herinnerde hij zich niets, laat staan van een vader, maar hij woonde bij "Oetpa", voor wie hij de karbouw hoedde in de dessa in het Bogorse.

"Is Salka je zoon?" vroeg ik. Ja, Salka was zijn zoon. En Minah was zijn dochter. Het waren de twee kinderen van de vrouw met wie hij nu bij ons was. "Toen Ijoh (de kokki) bij je kwam was Minah er toen al?" "Jazeker, Minah lag op een tikar en zei "èh". Nou, dat was dan duidelijk!

Maar Ijoh die veel ouder was ging slecht zien. Ik stuurde haar naar de kliniek voor oogheelkunde, maar de obat hielp niet.. Ijoh wilde terug naar haar kampong. Ik riep Inan bij me en vertelde hem dit triest besluit. Hij keek verheugd. "Mag ik dan een ringgit voor een soerat lepas van de penghoeloe", vroeg hij zakelijk. Het liep alles bedenkelijk vlot en Ijoh verdween met reisgeld en een extra'tje.....

Een paar maanden verliepen, waarin Inan kennelijk genoot van zijn vrijheid, tot hij op een dag bij me kwam en na een sembah knielend vertelde dat hij wel weer een vrouw wilde hebben. "Geen erg jonge vrouw", raadde ik hem. Na weer een paar dagen kwam hij weer en na weer een sembah zei hij: "Njonja, njonja tida maoe bini moeda, tapi Nan tida maoe bini toeah. Brangkali Njonja maoe kenangan bini setenga toeah? Tot dit compromis werd besloten en zo deed een volgende echtgenote haar intrede, nadat ik een gulden voor de penghoeloe had voorgeschoten.

*

Ik lag ziek en nadat Inan genoeg van de vloer had, haalde hij spiritus en een lap en begon, gehurkt in het raamkozijn, de ramen schoon te maken. Daar de tangsi niet ver af was, kwamen er vaak soldaten voorbij, waar mijn huisjongen veel aandacht voor had. Zo passeerde op die morgen een z.g. gemengde compagnie, d.w.z. er liepen Javanen, Ambonnezen, Hollanders en ook een paar Timorezen mee. Nan bekeek ze met aandacht. "Njonja...... waarom zijn die (wijzend met zijn duim) zo zwart?" "Dat zijn mensen van het eiland Timor", zei ik. "Waarom zijn die zo zwart?" "Omdat die zwart zijn, zoals de Javanen bruin zijn en de Blanda's wit", antwoordde ik. "Hoe komt dat?", wilde hij weten. "Zo heeft Toean Allah ze gemaakt", leraarde ik, in de hoop er nu van af te zijn.

"Toean Allah?" vroeg hij verbaasd, "Inan dacht dat Toean Allah alleen de hadji's maakte". Nu was ik minstens even verbaasd. "Toean Allah maakt alle mensen" zei ik. "Allemaal? Alle, alle mensen?"...... "Ja."

"Loh! begitoe banjak kerdja!"

*

Ik stuur Inan naar de langanan om een blik groenten, merk Molen. Ik laat het hem zien en de naam herhalen. Inderdaad komt hij er mee terug. "Apa itoe?" op de molen wijzend. "Een meelfabriek", zeg ik en vertel van de grote steen binnen in de molen en hoe de angin besar de wieken (hij noemt ze de fan) doet draaien. Hij is er helemaal beduusd van, bekijkt het plaatje lang en zegt dan: "Inan wist niet dat Blanda's zo pienter waren!"

*

Mijn trouwe Inan. Toen ik jaren later alleen achter bleef, lag hij iedere nacht op een tikar voor mijn deur. "Zo lang u op Javaanse grond bent, blijf ik bij u" zei hij en hij wees een goede baan die ik voor hem wist beslist af. Hij heeft mij tot op de boot gebracht. Veel jaren later, na de oorlog, toen de begraafplaats op Pasir Kaliki al onder de alang alang lag, was daar nog dat ene graf schoon en met onderhouden bloemen. Dat dat nu niet meer zo is, is voor mij het teken dat hij ook is heengegaan. Hij houdt zijn plaats in mijn hart.

Addie

NEDERLANDERS IN JAPANSE KAMPEN

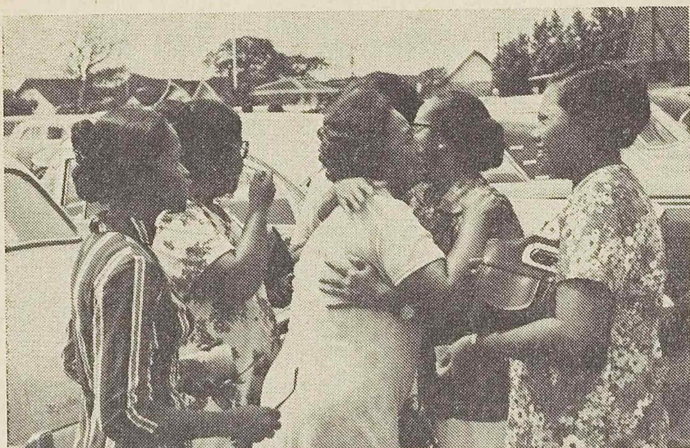
In de tentoonstellingsruimte "Nederland in oorlogstijd 1940-1945" van het Museum voor het Onderwijs in Den Haag zullen tussen 1 juli en 31 october nieuwe series geschonken tekeningen en voorwerpen uit de Japanse kampen worden opgesteld. Voor deze vier vier maanden is de agenda als volgt: 1 juli - 31 augustus: schaakspellen; kampganzeborden; dominospel met beschilderde rugzijde; kaartspellen; tekening van kaartspelers in het L.O.G., Bandoeng; bamboe poppenhuismeubilair; miniatuur rekje met keukengerei.

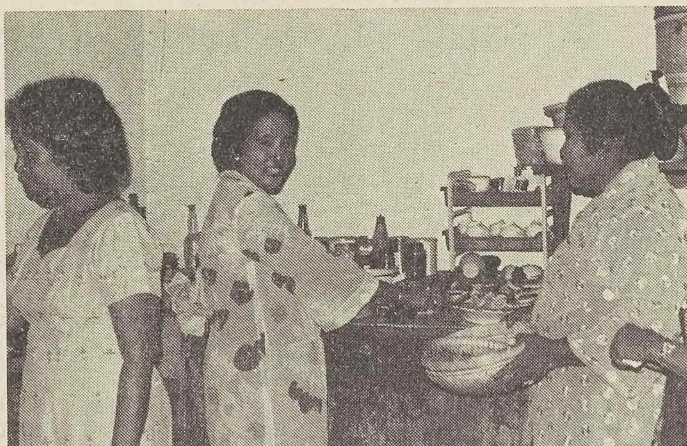
1 september - 31 october: houtsculpturen met bijbehorend gereedschap; "koempoelmatje" met afbeelding van kamp Tjideng; gevangeniskleding voor vrouwen; bootjesbouw voor de Japanner; bewerkt vetlapdoosje; halve klapperdop gemonteerd op eetlepel (koffiekop); primitief medisch instrumentarium; tekening polikliniek kamp Gloegoer.

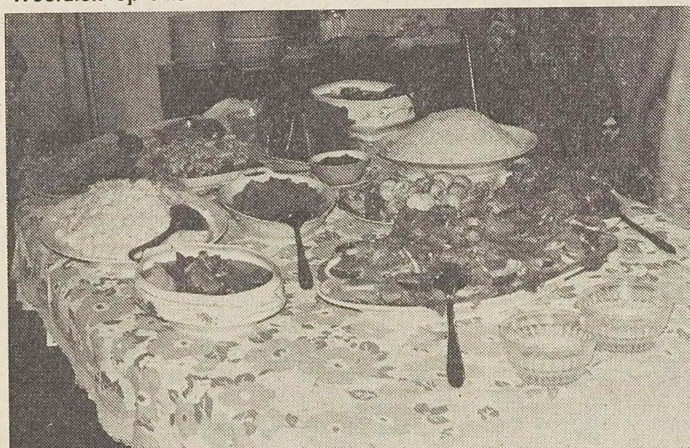
Indonesisch leren van Tante Koes (XI)

ZOEKEN NAAR EEN ADRES	MENCARI ALAMAT
- Goedenavond, Pak. Is dit (inderdaad) het huis van bapak Miarso?	- Selamat malam, Pak. Benarkah ini rumahnya bapak Miarso?
- Neen. Het huis van bapak Miarso is aan de overkant, nummer 76. Deze rij zijn de oneven nummers.	- Bukan. Rumah bapak Miarso diseberang jalan, nomer 76 Deretan sini adalah nomer nomer ganjil.
- Oh, dan heb ik me in het nummer (adres) vergist. Is dat nummer ver van hier?	Oh, kalau begitu saya salah alamat. Jauhkah nomer tersebut dari sini?
- Tamelijk. Drie huizen verder van de viersprong jalan dokter Soetomo, ten zuiden van een apotheek.	- Lumayan. Tiga rumah dari perempatan jalan dokter Soetomo, sebelah selatan apotik.
- Dank U wel Pak. Neemt U mij niet kwalijk dat ik U heb gestoord.	- Terima kasih, Pak. Maaf saya telah mengganggu.
- Dat is in orde.	- Tidak apa apa.

selamat malam, pagi, siang, soré = goedenavond, morgen, morgen, middag; ganjil = oneven; genap = even; selatan, utara, timur, barat = zuid, noord, oost, west.

Weerzien op Pasar Toeri.

Vele handen maken licht werk......

......van een uitgebreide makanan.

Tot ziens!

Weerzien met Indonesië

"Stilletjes" naar Indonesie vertrekken (om alle titipans te ontlopen) en aankomen was er voor mevrouw Bastiaans niet bij. Haar vliegtuig zakte door vanwege alle pakjes die ze mee te nemen had en bij de aankomst op station Pasar Toeri in Soerabaja stonden al haar oud-collega's van de Perusahan Listrik Negara (vroeger ANIEM) haar op te wachten. Het werd een warm (in de dubbele betekenis) weerzien! Met vele handen om direct een feestmaaltijd te bereiden. Waar ter wereld eet je zo lekker als op een welkomst selamatan? Dan het onvermijdelijke afscheid. Hoe gauw is het weerzien veranderd in "tot weerziens!"

Foto rechts: Slagen toeristen in Nederland er vaak heel goed in zich als Volendammers te vermommen, in Bali bestaat ook gelegenheid tot een snelle, kortstondige transformatie tot Baliër en Balische. Een attractie die inbegrepen is in de prijs van de tour. Direct moeten we toegeven dat de Balische kain en hoofdtooi ons beter past dan de Volendamse bolle broek, rok en pet! De familie Mann uit Venray (met dochter en kleindochter) zouden zich zo onder de autochtone bevolking kunnen mengen!

Uitslag van deze foto-wedstrijd 15 Augustus

"De nacht van de Lange messen" (slot)

door P. REGENSBURG

Voor ons, kinderen veranderde er op slag iets. Tot dan hadden we het altijd heel fijn gehad, ondanks de Japanse bezetting. Er was maar één akelig moment geweest en dat was het moment, dat onze moeder niet thuis was gekomen op een avond. Lang hadden we wakker gelegen, wachtend op haar en op het verhaal, dat ze ons beloofd had te vertellen, maar ze kwam niet. Pas dagen later hoorden we dat ze bij het smokkelen van dekens en medicijnen naar een vrouwenkamp, was opgebracht naar de Kempétai.

Ze bleef maandenlang weg en pas veel later hoorden we wat ze allemaal had moeten ondergaan in die tijd. Voor ons kinderen was echter dat moment van niet thuis komen het allerergste geweest. Duizend vragen hadden ons toen bestormd, we vroegen ons telkens weer af waar ze toch kon zijn. Gelukkig was ze gezond en wel bij ons teruggekeerd!

Nu echter waren de tijden beangstigend. Verhalen deden de ronde onder de Europeanen. Geruchten, gedreven door de wind, maar daarom nog geen onware geruchten. Achteraf bleken ze zelfs voor het grootste deel waar te zijn. Deze geruchten en de houding van het broedervolk om ons heen, deden de deur van ons kinderparadijs wel dicht.

Al vroeg in de avond, soms maar net half zeven, werden alle deuren gebarricadeerd en de ramen kregen extra grendels. Wij gingen vroeg naar bed en de volwassenen hielden om de beurt de wacht. De Europeanen spraken af, om op teilen en emmers te slaan als er onraad was, zo konden we elkaar waarschuwen en te hulp schieten als dat nodig mocht zijn. Wij hadden zo dus onze eigen tong-tong. Maar al met al schudde 't kinderparadijs wel op zijn grondvesten......

Enkele weken na de bandjir nam mijn grootvader een kloek besluit, als hoofd van het gezin. Het gistte nog steeds om ons heen. De bende van de "Banteng item", de zogenaamde zwarte stier, groeide gestadig en kwam soms vanuit de bergen schrikbarend dicht naar onze woonwijken toe.

Mijn grootvader vond, dat de tijd rijp was, om weg te gaan van de berghelling en om de stad in te trekken. We moesten ons heil gaan zoeken dichter bij de Engelsen, de Punjaps, de Silks en de Gurka's, kortom naar de Geallieerden van Azië. De beslissing kwam hard aan. De stad in? Bah, wij waren helemaal geen stadsmensen. We waren hier zo vrij als een vogel, zo zou het in de stad niet zijn. Hier, dicht bij de sawahs, de uitgestrekte rijstvelden met daarlangs de kali, waarin de karbouwen tegen zonsondergang gedrenkt werden, hier was het pas fijn. Hier in het oude, vertrouwde witte huis. Nog speelden we in de grote tuin, die vol vruchtbomen en bloemenstruiken stond. En we bleven hopen, dat het zo kon blijven......

Toch kwam de dag dat er niets meer aan te doen viel en dat we allemaal wel in moesten zien, dat we heus beter konden gaan. We moesten zelf voor de verhuizing zorgen, want transportbedrijven waren er niet, zo kort na de oorlog. Het leger had wel enkele trucks ter beschikking gesteld aan de burgers, maar dan kwamen we op een lijst te staan, want plotseling was verhuizen de beste oplossing voor iedereen.

Nou, het werd een verhuizing die ons eeuwig zal bij blijven, om nóóit meer te vergeten. Met veel moeite wist een neef van ons, die bij de "Andjing Nica", een legeronderdeel, dat voornamelijk bestond uit Indische jongens en mannen, die nogal fanatiek waren, een ijzeren fourageerkar met kettingen aan de zijkanten, voor ons te veroveren.

We moesten dan wel zelf de wagen trekken, want een paard werd er niet bijgeleverd. Het was een kar uit het jaar nul, maar we waren voorlopig geholpen.

Het hoognodige huisraad en de matrassen moesten toen in partijen naar onze nieuwe, veel kleinere stadswoning verhuisd worden. Vanaf dit ogenblik begon het er voor ons kinderen wat rooskleuriger uit te zien. We mochten mee op deze avontuurlijke verhuistochten. We mochten de kar helpen duwen, of trekken, al naar gelang het nodig mocht zijn. We mochten ook overnachten in het nieuwe huis in de Hollandiastraat, zomaar met matrassen op de grond. Dat was dan tenminste iets! De grote familie werd in tweeën gesplitst. De oudere mensen en de kinderen bleven 's nachts in de stad slapen, de rest van de familie bleef slapen in het oude huis aan de lembangweg.

Die verhuizing van ons moet een potsierlijke vertoning geweest zijn! Mijn grootvader, die er met witte tropenhelm en trieste zwarte hangsnor grotesk uitzag, trok meestal de kar, die bovendien ijzeren banden over de wielen had lopen, waardoor het transport allesbehalve geruisloos verliep.

Om hem heen, liepen wij kinderen op onze blote voeten, gehuld in een hansop en met wapperende haren. We floten en zongen onderweg, al waren er wel punten, waar je dat beter achterweg kon laten, om vooral niet uit te dagen. De gemoederen waren heet in die dagen. De helling af ging het reuze fijn, maar terug viel het wel eens tegen. Toch gingen we in een paar dagen tijd wel tien keer op en neer.

Wel moesten we een omweg maken, want de Engelsen hadden de brug voor het grootste deel vernield. We namen toen de weg in de richting van de kininefabriek en later langs Kebon Sirih. Dat deel van de weg legden we altijd zo snel mogelijk af, want enige weken tevoren, was een oom van ons daar spoorloos in verdwenen. De kampong daar was wel onder handen genomen, maar je kon van tevoren niet voorspellen, of er iets gebeuren zou. Kebon Sirih noemden we dan ook "Kafferland". Het smalle riviertje dat er doorheen stroomde, noemden we "Nijltje".

En zo rolde zich dagenlang deze tragikomische rolprent af. Daar kwam nog bij, dat mijn grootvader, die aan asthmatische bronchitis leed, soms puffend en briesend aan het hoofd van de stoet liep, wat het geheel nog vreemder deed lijken. Zenuwen speelden in deze natuurlijk een grote rol. Wij aanvaardden dit euvel voor hem als een gewone zaak, waar wij allang aan gewend waren, maar de mensen die ons tegenkwamen, wierpen hem soms een medelijdende blik toe.

Na enige dagen was het hoognodige overgebracht. De rest moest dan maar later komen met de truck. Toen moest de hele familie op reis naar de nieuwe woning. En zo was de "nacht van de lange messen", 't wapen waarmee in die dagen het meeste onheil werd aangericht, er de oorzaak van, dat wij per wonderlijke karavaan verhuisden van de berg naar de stad.

De laatste keer dat we daar weg gingen met ons allen en de laatste lading, viel beslist nog niet mee. Ik keek naar het huis, waarvan alle jalouzieën gesloten waren. Wat stond het daar opeens triest. Ik nam afscheid van de tuin met al zijn bloeiende bomen en bloemen. De rozen van opa, altijd zijn trots geweest, wiegden zich op hun stam. De mooie dieprode, de heldergele, de puur witte en de bleekroze, de laatsten bijna Engels voornaam. En dan dat rek met teergekleurde orchideeën. De duifjesvormige zouden we 's nachts niet meer kunnen ruiken. In de nieuwe tuin, die alleen maar uit een arm stukje grond bestond, was nergens plaats voor zoiets moois......

Ik hoopte vurig, dat als alles voorbij was, we hier terug zouden komen.

Helaas, dat heeft niet zo mogen zijn. 't Kwam zelfs zover, dat we na enkele jaren helemaal het land moesten verlaten......

Ja, dat laatste afscheid van ons oude wereldje, wat was dat triest. Toen ik nog een keer omkeek, leek alles gehuld in een wolk van stof. Het was net een fata morgana. Maar het heeft heus bestaan, dat oude witte huis met zijn galerijen en prachtige tuin. Het was gewoon ons jeugdparadijs.

Soms denk ik nog wel eens terug aan die tijd, niet al te nostalgisch, maar gewoon zoals een mens denkt aan de vele goede plekken in zijn of haar leven. Ja, wat heeft die nacht, die nacht van de lange messen ons toch ver gevoerd van onze Hof van Eden......

10 juli 1977 - 112 jaren Pa van der Steur

Wie was Pa van der Steur?

Johannes van der Steur werd op 10 juli 1865 te Haarlem geboren. Op 27 jarige leeftijd ging hij naar de "Oost" om de "Kolonialen" te helpen in hun moeilijke bestaan: ze werden n.l. nergens in de Europese samenleving geaccepteerd. Hij vestigde zich te Magelang. (Midden Java). God had echter een ander doel met Van der Steur. Hij werd al heel gauw geconfronteerd met het leed van de vele wezen, die het gevolg waren van de toen heersende binnenlandse oorlogen. (Atjeh, Bali, Lombok, Bone etc.) Na de uitdaging van een "Koloniaal" met de woorden: "Wat doe je nu als Christen met deze wezen?", nam de ongetrouwde Van der Steur deze kinderen - de eerste vijf - bij zich. Zij noemden hem al gauw "Pa", een naam die de onderlinge band precies aanduidde. Pa overleed op 16 september 1945.. Hij had circa 7000 kinderen grootgebracht. Vele van deze kinderen hebben zich verenigd in de Bond van Oud Steurtjes, met als doel het werk van hun pleegvader voort te zetten, conform zijn wens t.w. **"Niet mijn naam, maar mijn werk zij gedacht".**

Thans staat te **Jakarta** in Indonesië een weeshuis genaamd: **Yayasan** (Stichting) **"Pa van der Steur".** In 1975 werd een nieuw jongenshuis geopend. Thans moet, om dringende redenen, een nieuw meisjestehuis gebouwd worden, daar het oude tehuis niet meer voldoet aan de gestelde eisen. Op 29 mei j.l. werd de eerste steen gelegd voor een nieuw kleuter- anex meisjestehuis. Daar de wachtlijst voor opname onaanvaardbaar lang wordt, is besloten over te gaan tot deze nieuwbouw, alhoewel de middelen er nog niet zijn.

Pa was de eerste Nederlander, die op het eind van de 19e eeuw zich geheel voor het verweesde kind inzette, een fenomeen dat wij, westerlingen, pas bijna 100 jaar later leerden begrijpen en onderschrijven. Hij werd gedreven door de liefde voor zijn Heiland. **Pa was een jongen uit het gewone volk!** Hoe komt het toch lieve lezeressen en beste lezers, dat zijn naam en zijn werk nog steeds niet voldoende in Nederland bekend zijn?

Aangepast aan de tijd gelden nu nog zijn oude regels:

a. het noodlijdende kind te helpen.
b. geen discriminatie, wel geloof in de liefde van de Heer.

Deze volgorde hebben wij gekozen omdat u toch het gezegde kent, dat je bij iemand met een lege maag niet eerst aan boord moet komen met godsdienst? U zou ons streven - behalve als een voortzetting van Pa's werk - nog een combinatie kunnen noemen van kinder- Christen- en ontwikkelingshulp. Wij doen sinds 1929 en na de Japanse bezetting ons (onbetaalde) best, maar alléén lukt het ons niet. Een Indonesisch gezegde luidt: "Gotong rojong" m.a.w. elkaars lasten helpen dragen. Dat is wat wij u vragen! Vandaar dit dringende verzoek aan U: Helpt ons, zodat wij de ouderloze en verlaten kinderen kunnen helpen".

Wij bemoeien ons niet met politiek; wij willen hulpeloze kinderen een menswaardig bestaan bieden! Toen Pa nog leefde, vroeg hij aan de bevolking op zijn verjaardag hetzelfde aantal munteenheden, als zijn levensjaren. Als wij met ons allen dit nu ook doen, dan stelt U ons in gelegenheid veel leed te verzachten. Ook kunt U een kind voor Uw rekening nemen, door het symbolisch te adopteren. Wilt U hier meer van weten schrijf dan even aan het Algemeen Secretariaat van de Stichting Bond van Oud Steurtjes, Moreelselaan 33 te Eindhoven. (tel. 040 - 11 10 81). Al Uw gaven kunt U storten op postgironummer 38343 t.n.v. Penningmeester St. B.O.S. te 's-Gravenhage. Deze giften zijn mede aftrekbaar van de belastingen. Er blijft niets aan de strijkstok hangen, omdat al het werk con amore wordt gedaan.

Wij zouden graag meerdere kinderen ter plaatse directe hulp willen verlenen, maar dat kunnen wij alleen doen als U gehoor geeft aan onze oproep. Laten wij voortbouwen aan het enorme werk dat een groot Nederlander ons heeft nagelaten. Heeft U (de waarde van) 112 muntstukken???????

Pa's idee! Wij hebben er een traditie van gemaakt. Doe mee als U dat ook mooi vindt!

Op onze eindvraag: "Gotong rojong", hopen we een hartgrondig: "Sangat, sangat saudara (ten zeerste broeder)" te horen. D O E T U H E T ???????

Bij voorbaat van harte dank, mede namens onze tegenwoordige wezen en al die anderen, die op een plaatsje staan te wachten.

C. H. G. H. BRAKKEE
Alg. Secretariaat/Hoofdbestuur

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:

- Opsporing of informatie over personen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

Wie kan mij vertellen waar ik was van 1942-1945 in Batavia. Willy Goossens, geboren 25-5-'39. Ik ben in die tijd verzorgd in een gezin. W. Morel-Goossens, Bissch. Bekkersln. 1, Uden. N. Br. Tel. 04132 - 6 22 47.

Wie kan mij inlichtingen of het adres geven van de heer A. L. van Wijngaarden, zich noemende en tekende van Wijngaerdt en zijn zoon Leo van Wijngaerdt, gemobiliseerd 1941; vertrokken vanuit Garut. Heeft gewerkt bij de Preanger bontweverij en Lindetevis/ Internatio. Berichten aan J. Keijser, Westeinde 32, Zevenaar, Tel. 08360 - 2 54 82.

Gaarne het huidige adres van Pieter William Kick, Dir. eig. van het toenmalig taxi-bedrijf Oteva. Gambir-Barat, Djakarta-Indon. Inl.: E. Wolff, Vogelplantsoen 61, Dieren. Gld. Tel. 08330 - 1 65 36.

Wie helpt ons aan het adres van Anneke Vink-Knaud, Dochter van Henri Knaud, vermoedelijk wonend in Australië. Inl. aan Fam E. Knaud, Thorbeckeln. 107, Den Haag. Holland.

Wie kan mij helpen aan de twee coupletten van het Speenhoff liedje "Het laatste tandje" of heeft de muziek ervan? Erg graag en bij voorbaat bedankt! Rita Schenkhuizen, 701 N. Conlon ave, W. Covina. Calif. 91790, USA.

LOUIS WAGENAAR, OUD MARINE-KLANT

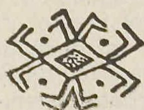
Sinds een jaar of twee sta ik in contact met Louis. Hij heeft het erg moeilijk in Indonesië. Vanwege het feit, dat hij zware asthmalijder is, is hij afgekeurd voor alle diensten. Enige bron van inkomsten is voor hem, het verkopen van es-sirop! Louis, heeft na zijn krijgsgevangenschap bij de M.B.A. gediend, met de officieren en onder-officieren Laroix, van Dulm, Pieters, Engelberts, Speet en Hessink. Ik wil jullie allen vragen, maar vooral zij die met hem hebben gediend of hebben gekend, laat nog één keer de zon volop in zijn grauw bestaan schijnen door hem geld te sturen ! Jullie kunnen het via mij doen, maar leuker is het voor hem als het naar hem wordt gestuurd en als hij daarbij een brief krijgt, van zijn kontjoo's ! Op het postkantoor zijn internationale postwissels te krijgen.
Zijn adres luidt: **L. Wagenaar, Jl. Panglima Soedirman No. 1, Turen/Malang Selatan, Jawa Timur, Indonesië.** Ik hoop, dat velen van jullie aan deze oproep gehoor zullen geven. Kamsjah. **Chris Simon**

N.B. Mocht het voor U gemakkelijker zijn: U kunt uw bijdrage ook naar de Bruine Bus van Tong-Tong (giro 6685) sturen met vermelding: **voor L. Wagenaar.** Wij zenden het geld door, tezamen met andere bijdragen.

EDWIN KIEMENEIJ †

Niets maakt voor ons de dag zo zwaar als het vinden van een overlijdensbericht onder de dagelijke post. Het klinkt onwaarschijnlijk voor anderen, maar voor Tong-Tong heeft elke naam een bekende klank. Elke naam vertegenwoordigt een punt waaraan een van die duizenden draden van vriendschap en saamhorigheid heeft vastgezeten.
Zo'n aanhechtingspunt is Edwin Kiemeneij (geboren in Semarang 1923) uit Deurne geweest. Hij overleed 30 juni j.l.
"Edwin K." onder die naam kende u de schrijver van die kostelijke jeugdherinneringen (de laatste in TT dd. 1 mei "Tokeh"). Hij was nog niet zo lang abonnee, maar van het begin af enthousiast meelevend, wat het beste blijkt uit zijn bijdragen.
Wij zijn dankbaar hem gekend te hebben, dankbaar voor al die prettige momenten die hij met ons wilde delen. Voor degenen die hij achterliet zal het verdriet groot zijn, maar ongetwijfeld worden verlicht door de herinnering aan zijn blijmoedigheid.

Red.

PASAR MALAM - WAARTS IN 1977

Deventer 2 t/m 4 sept. 1977 (gehouden ter gelegenheid v.d. herdenking v.h. feit, dat 500 jaar geleden het eerste boek in Deventer gedrukt en uitgegeven werd.) op "de Worp", in Deventer.
Beverwijk 15-16 okt. 1977 (in de Veilinghal, Parallelweg 49) za. 15 okt. van 12.00 - 01.00 uur en zo. 16 okt. van 13.00 - 24.00 uur.
Nog veel plaatsen volgen: Venlo, Maastricht, Alkmaar, Haarlem.

RECTIFICATIES

I. In de opgave van ontvangsten voor de Poekoel Teroes Pot in TT no. 20, werd de naam J. D. van Voort opgenomen. Dit moet ten rechte J. D. van Oort zijn.
II. In het artikel "Bandoeng omstreeks de eeuwwisseling" (TT no. 20, pag. 26) moet in de derde kolom i.p.v. "écouter" staan: "ecárter".

SOETILS EN SEROKS UIT DE SCHADUWWERELD

Soetils en seroks (Ind. bak- en braadgerei) hebben de eigenschap een mensenleven mee te gaan en onze eeuwige gehechtheid te verdienen. Mijn keukengerei nam ik mee uit Indonesië en eerdaags vieren mijn ijzeren scheppen hun zilveren jubileum en ze zien er zowaar schoner en glanzender uit dan toen ik ze kocht op de pasar!
Ze worden gemaakt door eenvoudige handswerklieden, kosten weinig aan materiaal en zijn simpel van constructie. Maar bovenal: ze bezorgen de makers hun dagelijkse porti nasi en ons Indische huisvrouwen veel gemak. Misschien worden er nog wel eens met ontwikkelingshulp super-soetils en seroks van stainless steel gefabriceerd, met deze zending heel bruikbaar gemaakt "scrap" zullen wij toch ook best geholpen zijn.
Alle oneffenheden, roestplekken laten zich makkelijk wegschuren en poetsen en hoe langer in gebruik hoe gladder en glanzender ze worden. Het is de olie die het 'm doet!
Soetils in 3 maten *f* 2,50 en *f* 3,50 p. stuk, iets smallere en kleiner.
Seroks 2 maten, beide *f* 3,50 p. stuk.

Boswijk-Doorn Leefcentrum voor aktieve ouderen waar betutteling buiten de deur blijft

en waar u verzorgingszekerheid bij de hand hebt

Dat is in zo'n 20 woorden het leef-vrij, leef-blij principe van Boswijk. Ligging: middenin het groene hart van Nederland, op enkele auto- en busminuten van Utrecht. Een uniek leefcentrum, waar niets hoeft, maar 'alles' kan.

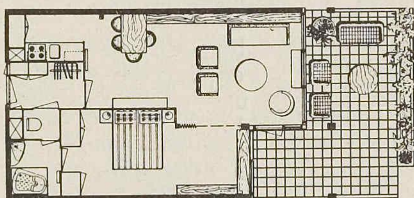
u beslist zelf van welke faciliteiten u gebruik wilt maken

Boswijk heeft het systeem van fakultatieve, dus niet verplichte service. Wel staat het komplete servicepakket steeds tot uw dienst: verpleegkundige hulp (is binnen enkele minuten paraat), diëtiste, fysiotherapeut, pedikure, verpleging in de ziekenafdeling, huishoudelijke hulp, logeerkamers voor uw gasten, planten- en dierenpension, enz.

Wilt u dineren in het intieme restaurant, uw maaltijden thuis laten bezorgen of kookt u liever zelf, ù beslist (en mag morgen best van gedachten veranderen). Zodra u het zelf nodig vindt, kunt u van deze servicemogelijkheden gebruik maken. Tegen bijzonder lage vergoedingen, omdat de kosten van het beschikbaar zijn in de basis-servicekosten zijn opgenomen.

privacy

Staat voorop in Boswijk. Daarom is elk appartement een zelfstandige eenheid. Doe uw eigen voordeur maar eens open. En loop even het ruime appartement binnen: forse woonkamer, keuken met kookapparatuur, afzuigkap en koelkast, slaapkamer, badkamer met zitbad,

douche en vaste wastafel, een apart toilet, een loggia, tuin- of dakterras en een eigen berging. En niet te vergeten het prachtige uitzicht op het parklandschap, een wandelgebied van bijna 6 ha.

Onnodig te zeggen, dat u het in uw eigen appartement voor het zeggen heeft. Ook wat huisdieren betreft. Hond en kat zijn op Boswijk van harte welkom en worden goed verzorgd tijdens uw afwezigheid.

uw eigen telefoon staat klaar en u belt zonder tussenkomst van de telefoniste

Een van de voorzieningen in elk Boswijk appartement is de eigen telefoon met aansluiting op de huistelefooninstallatie. Verder zijn standaard aangebracht: een individueel te regelen verwarmingssysteem, boiler en centrale antenne.

Een Boswijk appartement is een komfortabel appartement. Mede dankzij de isolerende woonkamerramen van dubbel glas.

alles bij de hand

Wasserette, supermarkt, postkantoor, bank, bloemist, kapsalon, restaurant, bar, biljart, hobbyruimte, doka...

Maar vooral ook uw medebewoners. Met wie u kunt bridgen, biljarten, schaken, dineren, debatteren of wandelen in Boswijk en omgeving.

In Boswijk kunt u een 2-persoons appartement reeds huren **vanaf ca. f 1.300,– per maand, inklusief de basis-servicekosten** voor verlichting, verwarming, (warm) water, telefoonabonnement, centrale antenne, glazenwasser en bijdrage in de schoonmaakkosten van de algemene ruimten. Stelt u deze normale kosten op ongeveer f 300,– per maand, dan woont u voor rond f 1.000,– (met mogelijkheden voor huursubsidie) als een vorst

- in een gezellige, praktische en veilige woning, die van alle gemakken is voorzien
- middenin een prachtig park, direkt bij bos en polderland
- u heeft een staf personeel en vele servicemogelijkheden ter beschikking
- kontaktmogelijkheden in overvloed, vooral via de vele aktieve klubs.

Kortom, u kunt in Boswijk leven, zoals u zich altijd heeft voorgesteld. Zelfstandig, met verzorgingszekerheid achter de hand.

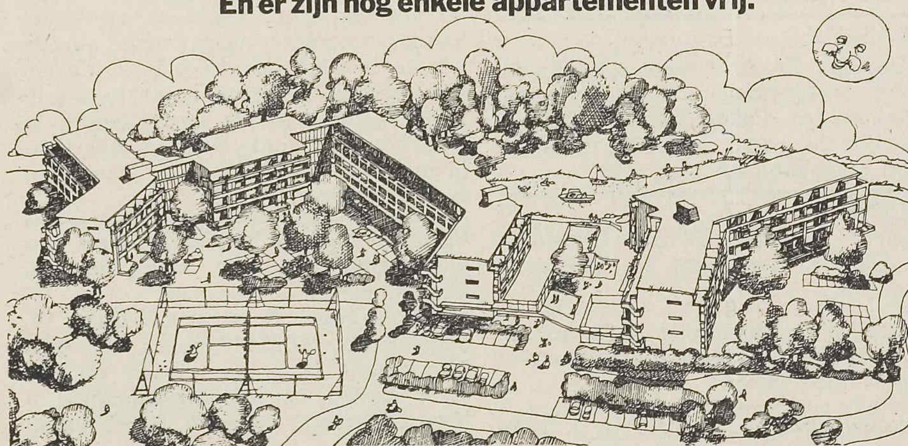
u bent welkom in Boswijk

Vanaf station Driebergen rijdt elke 20 minuten een bus richting Doorn. Voor Park Boswijk is een halte. Nadat u uitgestapt bent, loopt u even 50 meter terug en dan linksaf de Boswijklaan in. Per auto neemt u vanaf de weg Utrecht–Arnhem de afslag Driebergen. Even door deze plaats ligt aan de rechterzijde, net voorbij het BP-benzinestation, Park Boswijk.

Park Boswijk Doorn
Boswijklaan Telefoon 03438-9911
Een Verzorgd Wonen projekt

Het is zomer in Boswijk.
De oranje zonneluifels staan uit, de bloemen bloeien.
En er zijn nog enkele appartementen vrij.

BON VOOR MEER INFORMATIE

○ Ik kom op ____________ (dag en datum) Boswijk eens bekijken
○ Stuur mij de folder met meer informatie
○ Wilt u kontakt met mij opnemen voor een rustig gesprek bij mij thuis

naam: ____________
adres: ____________
plaats: ____________ tel ____________

Doe deze bon in een open envelop zonder postzegel, geadresseerd aan: Park Boswijk, Antwoordnummer 11, Doorn. Natuurlijk kunt u ook bellen: 03438-9911 van 8.30 - 22.00 uur.

Boswijk voor vrij-buiters die best 65+ mogen zijn

TT

LOGEER ADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een bijgewerkte en aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen.

JAKARTA

Christian Guesthouse "Petra", Jl. Wahid Hasyim 67, tel. 45149, P.O. Box 2683. Overnachting en ontbijt $ 6 p. persoon, incl. kleine was en diensten. Kinderen beneden 12 jaar $ 3.

Mevr. J. Sindukusumo-van Kraayenoord, Jl. Margaguna 12, (dekat Radio dalem) Jakarta (Keb. baru). Double room, m. eigen gem., w. en k. water. Rp. 5000,— p. dag m. ontb.

BOGOR

Hotel "El Sana", Jalan Sawojajar 36, tel. 1552. Kamer m. ontb. v. 2 pers. Rp. 4000,— p. dg. Vol pens. v. 2 pers. p. dg. Rp. 5000,—. Bet. mogelijkh. in Rp. of Dollars.

BANDUNG

Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

Fam. Pallencaoe (Cisitu's International Guesthouse "Sangkuriang") Jalan Cisitu 45b (Jalan Sangkuriang) Telefoon 82420-82285-82286-Bandung. Prijs per kamer met eigen gemakken inclusief ontbijt voor een Single vanaf $ 9,—. Voor 2 personen met ontbijt vanaf $ 12,50 + 21 % bel.

Fam. J. M. Sutrisno-Pelz, Jl. Cimanuk 14, Bandung, tel. 52366. Logies m. ontb. *f* 12,50 p.p.p.d., vol pens. *f* 30,— p.p.p.d. incl. om 10.00 aperitief en om 16.00 koffie/thee m. toetje. Maandkmrs. red. 10%. Vervoer aanw. In gedeelte v. woning is Ned. consulaat gevestigd. Pers. inl. bij fam. Bitterlich, v.d. Mortelstr. 190, Noordwijk, tel. 01719-10436.

Fam. W. Jahja, Dj. Veteran (Bungsu) 51, Bandung-Centrum. Tel. 50645.

Fam. A. Pflug, Jalan Dr. Setia Budi 422, Bandung.

Twee- en drie pers. kamers bij de fam. H. L. G. Klees (oud Knil-er), jalan Ir. Yuanda, K.M.P. Pengkok 35, Dago, Bandung. Meer inlichtingen schriftelijk.

SOLO

Voor kampeerders!
Gelegenheid tot kamperen in de omgeving van Solo en Tawangmanggu (op de Lawu) met eigen of gehuurde tent, voorzien van matrassen en dekens. Ook kan bemiddeld worden inzake hotels en particuliere logeeradressen in Midden- en Oost-Java.

C. V. "Libra" International Transport, Jl. Turisari 27, Solo, Postbox 64, tel. 2978,

YOGYAKARTA

Willen degenen, die gebruik maken van de logeeradressen in Tong Tong, eerst schrijven naar het betreffende adres. Dit ter voorkoming van teleurstelling in geval van volboeking of indien het adres inmiddels is opgeheven!

Mevr. K. R. T. Martohusodo, jl. A. M. Sangaji 43, tel. 2194 Yg. Beschikb. 3 double-rooms met eigen badkamer en toilet. Groot, oud, koel huis. Hartelijke gastvrije ontvangst. De familie kan behulpzaam zijn bij het opstellen van een programma van tochten in de omgeving. Nederl. wordt gesproken. Ook beschikb. een aardige villa in Kaliurang, 25 km ten Noorden van Yogya (± ½ uur rijden) aan de voet van de Merapi met koel klimaat, mooie omgeving en gelegenh. tot bergbeklimming.

Mevr. Soemari, Jalan Dr. Sutimo 9, Yogyakarta, tel. 3010. Zeer gastvrij adres. Mevr. Soemari beschikt over uitstekende adressen over heel Java, waar men bereid is houseguests op te nemen. Het hele hoofdgebouw met 3 ruime kamers beschikb. uitsl. voor gasten, Antiek meubilair.
Behulpzaam bij het organiseren van tochten en assisteert bij oplossen van eventuele problemen. Voor verblijf van meer dan 2 weken kan - zowel voor logies met ontbijt als voor vol of half pension reductie worden verleend. Hierover kan gecorrespondeerd worden. Ned. en Engels wordt gesproken.

Mej. Ignatia Pradjasuto, Jl. Colombo Samirono Baru 5. Hartelijke ontvangst, billijke prijzen. Single + ontbijt Rp. 2500, double + ontbijt Rp. 4000, lunch Rp. 750, diner Rp. 750.

Eenvoudige beschaafde Indonesische familie geeft tegen civiel tarief logies. Fam. Soejitno, Complex Colombo 10, Demangan - Yokjakarta - Indonesia. Zeer goede referenties. Inlichtingen: tel. 85 19 28 / 55 68 35.
Logies voor 1 pers. met ontb. Rp. 1500,—, tweepersoonsbed voor 2 pers. Rp. 2500. Desgevr. ook Ind. lunch en diner. Drie logeerplaatsen aanw.

SURABAYA

Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn drie double room logeerk. te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG

Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang).
M.I. Darwis, Kawistraat 40, Malang - Indonesia.

Familie Soehardjo, zeer goed adres. Europees georienteerd. Jl. Tangkubanprau 1, Malang.

Mevrouw Dradjat, Jln. Bromo 9, Malang.

Mevr. Hutomo-Wiwoho (Emmy Oei Oen Ho), Taman Wilis 1a, 5 tweepers. kamers beschikb. Logies met ontb. 2000 Rp, desgewenst lunch en diner (500 Rp. p. keer). Bij verbl. van langer dan 10 dg. korting mogelijk.

Hr. Sutrisno, Jl. Diponegoro 19.

Hotel "Splendid Inn", Jalan Mojopahit 4, Malang, Mevr. W. Sumarjono, tel. 0341-3860. Beschikb. 12 kamers met twin- of double bed voorzien v. privé badk. en douche, koud en warm water. Logies m. ontb. Rp. 6500,— en Rp. 7000,— voor 2 pers. Korting voor een enkele bezetting Rp. 1500 p. kamer. Lunch en/of diner op best., p. pers. p. keer Rp. 800,— Ind. of Chin. Prijswijzigingen i.v.m. inflatie voorbeh. Service en belasting inbegrepen.

L. Darwis, Jalan Kawi 40. Ontb. Rp. 1500 p. pers., Voll. pens. Rp. 3000,— De Heer Darwis is cultureel attaché in Australië geweest. Men is verzekerd van vriendelijke ontvangst, een zeer schone logeergelegenheid en goede maaltijden tegen billijke prijzen.

Guesthouse "Wisata Irdjen", "Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd. Adres: "KALIKLATAK" ESTATE BANJUWANGI, Telef. 323-736.

BALI

Singaradja. Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21, tel. 613. Kamer met logies Rp. 700. Ontbijt, lunch, diner Rp. 550 elk. (1974). De zoon woont in Den Pasar en kan gasten van het vliegveld ophalen en naar de stad brengen. Vandaar naar Singaradja per taxi (c. 90 km). Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

Denpasar. Bij Wismasari Inn een prettig gelegen logement in de stad Denpasar, met waterleiding, electrisch licht, ontbijt en cold drinks. Gasten kunnen worden afgehaald en gebracht van of naar het vliegveld Ngurah Rai, 15 km van Den Pasar en eventueel kunnen de tours naar keuze van de gasten worden geregeld. Voor de reservering verzoeke te voren te schrijven aan de eigenaar en manager: de heer Wayan Dangin WISMASARI INN, jalan Majen Sutoyo No. 1, Denpasar, Bali, Indonesia. Tel. 2437.

Voor hen die voor hun vacantiereis een uitgebreide planning nodig hebben, kunnen wij U aanbevelen: Indraloka Home Service, Cik Ditiro 14, Yogyakarta, tel. 3614, waar Mevrouw Moerdiyono U graag terwille zal zijn bij 't zoeken van logeergelegenheid in Yogja, Jakarata, Bandung, Surabaya en Malang.

Voor uitvoeriger inl. zie de vorige logeeradressenlijsten.

Logeren in INDONESIE

Uit een brief van de fam. Tee, die hun ervaringen graag met U wil delen. Ze maakten gebruik van diverse adressen uit ons blad.
Wisma Pius, Sidanglaya: hier stelden ze, dat dit rustoord er in de eerste plaats is voor patiënten en daarom wensten ze maar, dat ze geschrapt zouden worden uit de lijst van logeeradressen in Tong Tong (wat inderdaad gebeurd is).
Mensen, die graag in die buurt willen logeren, hoeven echter niet bevreesd te zijn, dat ze in die buurt (Cipana) geen hotel vinden, want het krioelt er van hotels en van eethuisjes (Padangs: dendeng blado, etc.; Soendanees: pepesan ikan mas).
Hotel Soetih, Bandung, Jl. Sumatra: een double-room kost hier (febr. '77) $ 15,— incl. ontbijt, service & tax. Inbegrepen was ook warm-stromend water, maar de geyser was meestal rusak, dus vergeet dat maar. Je kunt er redelijk eten en je wasje laten doen. Het is er schoon; toilet iets verwaarloosd.
Wisma Melati (Mevr. Soemari), Yogyakarta, Jl. Sumoto 9. Zeer aan te bevelen. Een oud, koel huis met grote kamers en een fijne mandikamer (gayung). De goede gastvrouw, die je graag helpt en ook allerlei adressen weet. Met Nederlands kun je er terecht. Prijs van een double-room (mrt. "77) $ 10,— per nacht incl. ontbijt & afternoon tea. Lunch en diner mogelijk op bestelling. In de prijs inbegr. tax & service.
Fam. Dr. Amir Hoesin, Surabaya (Jl. Panglima Sudirman 28/30). Ook een zeer prettig en gezellig adres in een warme, drukke stad. Er zijn beschikbaar: een paviljoen voor $ 15,— per nacht incl. ontbijt, gekoeld drinkwater. En een kamer voor $ 12,50 per nacht (maart '77) incl. ontbijt, gekoeld drinkwater. Inbegrepen in de prijs is tax & service. Ook hier kan men terecht met Nederlands.

Tot zover de adressen uit Tong-Tong. In plaatsen, waar we geen logeeradressen hadden, zijn we op goed geluk, of na informatie van anderen naar (goedkopere) hotels gegaan, waarvan hier een kleine beoordeling:
Cipanas, Hotel Pendawa: was in mijn jonge jeugd een gezellig en goed hotel.. Maakt een ietwat verwaarloosde indruk. De mensen (dezelfde van ± 15 jaar geleden) zijn prettig. Prijs voor 2-pers. kamer + zitkamer Rp. 5000,— febr. '77) incl. ontbijt en thee, als ook tax & service. Goede wandelmogelijkheden!
Solo, Hotel Malkana, Jl. Gajah Madah. Prettig hotel vlak bij de kratons Mangkunegaran en Sunan en het Sriwedaripark (Wayang wong). In de namiddag is het fijn om op het balkonterras van het hotel te zitten en verkeer en verkopers te zien passeren. Prijs van double-room (maart '77) Rp. 3630,— per nacht incl. ontbijt en thee of koffie en tax & service.
Sarangan: Hotel Sarangan. Wel duur, maar je word er verwend met warm stromend water (is soms echt nodig), een uitgebreid ontbijt, een jus-tje om 11.00 u., lunch & diner en thee ('s middags en 's avonds) en hout voor het open haardvuur 's avonds. Prijs van double-room + zitkamer (maart '77) Rp. 10.000 per nacht incl. Goedkopere kamers zijn er ook.

Batu (Malang) - Hotel Purnama (Jl. Raya Selecta). Een hotel met prijzen variërend van Rp. 3000,— t/m Rp. 4500,— incl. Ontbijt, thee, tax & service. De kamers zijn summier, bevatten geen kast en het toilet moet met de gayung doorgespoeld worden. De bediening is goed en je kunt er ook eten bestellen. Nodig is dit niet, want de tukang bami komt aan je kamerdeur! De kamers van Rp. 4000,— en hoger hebben een prachtig uitzicht. De verbinding met Malang is prima.

Een vriendelijke aansporing van een lezer:
"Poekoel teroes sampé kripoet dan miering, autau embernja botjor!"
Dat liegt er niet om, zelfs Kramers woordenboek hadden we er niet bij nodig. Met djamoes houden we het kripoet worden af en u weet dat plastic emmers haast nooit lek raken!
Poekoel teroes in de 22ste jaargang, ook voor U goede sobats, lezers en lezeressen!

*

INDISCHE BEJAARDENTEHUIZEN.... WAAROM ?

Enkele bewoners bij Peter, de huiskakatoe. In "Dennenrust" zijn ook nog andere kleinere vogels, waaronder een beo.

In Nederland staan honderden verzorgingscentra voor bejaarde medeburgers. Het overgrote deel daarvan wordt bevolkt door bewoners afkomstig uit de buurt waarin het tehuis staat. Men is opgegroeid in een bepaalde streek, en over het algemeen vindt men in dezelfde streek of stad ook het verzorgingstehuis waarin men komt te wonen.

Dit heeft ontegenzeggelijk grote voordelen. Iedere leeftijdsgroep heeft (in het algemeen gesproken) een tijdsfase waarop men zich richt: de jeugd leeft in de toekomst, de bejaarden in het verleden. Niets is dus prettiger dan dat men komt te wonen in een verzorgingstehuis dat is bevolkt door personen uit dezelfde streek. Men kent veel bewoners, men sluit aan bij de heersende streekmentaliteit, men heeft gezamenlijke ervaringen, hetzelfde dialekt, dezelfde waarden en normen.

Er zijn echter groepen in de Nederlandse samenleving die deze voordelen niet bezitten, en een ervan is de groep Indische Nederlanders die na 1950 naar Nederland is gekomen. Zij hebben een andere achtergrond, een in veel gevallen iets andere belevingswereld, kortom: ze hebben meer en andere dingen meegemaakt dan de meeste andere Nederlanders.

Dit wil wel eens leiden tot onbegrip bij de medebewoners, die immers heel anders zijn opgegroeid. Men voelt zich dan als Indische Nederlander verlaten, niet-begrepen en eenzaam. Daar komt dan bij dat veel van onze mensen hun kinderen over de hele wereld verspreid hebben wonen; vele in Indonesië geboren kinderen konden immers niet wennen aan het voor hen vaak te kleine Nederland. Het gevolg is dat aan de eenzaamheid nog een extra dimensie is toegevoegd; ook de kinderen komen veel minder op bezoek. Ons verzorgingstehuis, Dennenrust te Wageningen, tracht aan bovengenoemde problemen zoveel mogelijk tegemoet te komen.

Korte geschiedenis

Toen in 1958 de moeilijkheden tussen Indonesië en Nederland over het toenmalige Nederlands-Nieuw-Guinea (nu Irian Barat) groter werden, heeft Soekarno naar een radicaal middel gegrepen om zijn misnoegen te laten blijken. Hij dwong alle mensen met de Nederlandse nationaliteit het land te verlaten. Bij deze grote groep voegde zich een groot aantal spijtoptanten en het gevolg was dat in 1958 en daarna successievelijk vele duizenden Indische Nederlanders naar Nederland kwamen.

Bij deze groep bevond zich een groot aantal ouderen waarvan het overgrote deel in Indië was geboren, nooit in Nederland was geweest, zelfs de Nederlandse taal niet meester was, dikwijls analfabeet nog.

Met name deze groep achtte men toendertijd niet geschikt om zelfstandig in Nederland te wonen. Zij bleven wonen in de tehuizen waarin zij in eerste instantie waren opgevangen, kregen daar hun verzorging. Achteraf bezien had men ze beter wat meer kunnen laten integreren, maar door woningnood e.d. is men er niet toe gekomen. Deze mensen wonen nog steeds in o.a. ons huis; velen hebben zich vaak nog steeds niet goed aangepast. De meeste huizen waarin deze mensen woonden waren grote, oude hotels, of sanatoria, meestal diep weggedoken in de bossen. Kontakten met Nederlanders waren er niet zoveel en door het wat geïsoleerde bestaan bleef men dezelfde leefgewoonten zoveel mogelijk handhaven.

In de loop van de jaren '60 en '70 begreep men dat men deze mensen, inmiddels echt "bejaarden" geworden, niet langer in de oudere gebouwen kon handhaven. Het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk heeft toen na nogal wat touwtrekkerij besloten om 3 oude, kleinere huizen op te heffen. Op de plaats van een van die huizen, Dennenrust, werd toen een nieuw tehuis gebouwd, een echt bejaardentehuis ditmaal, voldoend aan alle moderne eisen van comfort. Dit huis, eind 1971 in gebruik genomen en geopend door H.M. de Koningin, is dan een verzamelplaats voor de exbewoners van de huizen "Het Zwaantje" en "Dennenrust". Omdat er toen nog 40 plaatsen beschikbaar waren, zijn ook andere Indische Nederlanders, die in de meeste gevallen al jaren zelfstandig woonden ergens in Nederland, in het nieuwe Dennenrust geplaatst. Pas toen werd het een echt bejaarden- of verzorgingstehuis, waarvan het grote voordeel was dat men met mensen uit eenzelfde gebied samenwoonde. Niet alleen moeilijk in de Nederlandse samenleving inpasbaren doch ook anderen bevolkten het huis. Het gevolg is dat men een doorsnede heeft van de vroegere Nederlands-Indische groep: alle sociale lagen zijn vertegenwoordigd. Dat dit naast voordelen tevens problemen oplevert, behoeft geen betoog: statusproblemen en de verhouding hoog-laag leveren in deze kringen wel eens moeilijkheden op.

(lees verder volgende pagina)

De vooringang van Dennenrust, dat midden in de bossen is gelegen.

Enkele keren per week gaat er een speciaal daarvoor aangekocht busje naar een markt in de omgeving en ook anderszins tegen een kleine vergoeding voor de bewoners beschikbaar is.

De huidige situatie
Dennnenrust en nu een verzorgings- of bejaardentehuis, waarop de Wet op de Bejaardenoorden van toepassing is. Er is een bewonerscommissie, een Stichtingsbestuur, verantwoordingsplicht aan Gedeputeerde Staten, inspectie, enz. Het bijzondere zit hem dus in de bevolking en het streven is om zoveel mogelijk aan de wensen van deze bevolking tegemoet te komen. Zo wordt er om de andere dag Indisch gegeten, de recreatie is sterk op het vroegere N.O.-Indië gericht (films, muziekgroepen), de kerkdiensten in de kapel worden op gezette tijden verzorgd door tweetalige predikanten. Daarnaast krijgt men dan de verzorging zoals die in andere verzorgingstehuizen gebruikelijk is: de kamers worden schoongehouden, men krijgt zo nodig persoonlijke verzorging en verpleging. Iedere bewoner heeft eigen douche, toilet en een woonkamer. Iedere kamer heeft de beschikking over een t.v.-aansluiting, een eigen keukentje met kookplaatje voor de kleine Indische hapjes enz. Voor echtparen is er een extra slaapkamer. Bovendien is er in huis een toko, ieder jaar vindt er een Pasar Malam plaats, groenteman, kapper, huisarts, drogist komen iedere week over de vloer. Er is een handwerkgroep, een groep die bezigheidstherapie beoefend en iedere week doen de bewoners mee aan de bejaardengymnastiek.

Een klein stukje van toko "Senang Beli". Hier worden kruidenierswaren, snoepgoed, Indische etenswaren, dieetartikelen enz. verkocht. Normaliter zorgen de bewoners voor de eigen broodmaaltijden; er bestaat daardoor de vrijheid om maaltijden zelf in te delen en uit te kiezen.

Waarom dit verhaaltje?
We zullen maar eerlijk zijn: we vertellen u dit niet zomaar. Ons huis is dus nog steeds door Indische Nederlanders bewoond. In de statuten moest van het ministerie van C.R.M. echter worden vermeld dat t.z.t bij onvoldoende aanmelding van Indische Nederlanders anderen dienden te worden opgenomen. Uiteraard is het geen ramp als dit zou gebeuren: we zijn immers allemaal Nederlander. Wij hebben echter de indruk dat veel mensen niet weten dat er huizen als het onze bestaan. Zo staan er ook in Zeist, Baarn, Breda, Den-Bosch en Deventer zulke huizen. Zolang er onder de Indisch-Nederlandse groep nog potentiële kandidaten voor onze huizen bestaan, recruteren we het liefst onze toekomstige bewoners uit die groep. Met name voor de echtparen wordt het in ons huis een beetje problematisch, aangezien er òf te weinig Indische echtparen bestaan, òf men wil niet opgenomen worden (omdat men een vrouw heeft die voor de man zorgt?......).
Daarom leek het ons zinnig om u een klein beetje te vertellen over ons huis. Financiële zaken e.d. komen wel ter sprake als u zich aanmeldt. U kunt natuurlijk ook telefonisch of schriftelijk om informatie vragen, of...... eens een keertje zomaar komen kijken. Ons huis ligt in de gemeente Wageningen in de bossen tussen Renkum en Bennekom. Het adres is: Hartenseweg 50 te Wageningen, tel. 08373 - 90 02.

Wie heeft, wie geeft?

Er zijn in Indonesië heel wat mensen bezig met sociaal werk, dat weet u. En met sociaal bedoelen we niet alleen geven, maar ook, op bescheiden schaal weliswaar, werkverschaffing. Want in Indonesië wil men niet alleen ontvangen, men werkt er graag voor, als er maar werk i s.
Het maken van kleding, borduren en andere "handige" bezigheden die typisch vrouwlijk zijn, betekent altijd een bron van inkomsten. Mevr. Saptodewo, jalan Veteran 50, Bandung, mevr. Rasmadji-Soerjowinoto, gang Sastra 95/166A, jl. Ciumbuluit, Bandung, Zr. Louise in Menado zijn slechts drie van de ons bekende dames die een eenvoudige opleiding, naaiklasje zou je het kunnen noemen, leiden. En zij die er wat geleerd hebben, kunnen nu zelf verdienen. Natuurlijk is er materiaal nodig. Er is altijd een tekort aan lappen, garens (naai-, borduur-, haakgarens, wol) garnituren, enz. enz.
Dan nu onze vraag natuurlijk: als u toch die kast van u aan het opruimen bent, ach kijkt u even wat u missen kunt? Spulletjes waar u toch niets mee doet: textielrestanten, wol, knopen, oude ritsen, enfin u ziet maar.
U kunt alles kwijt aan genoemde adressen (pakken van 5 of 10 kilo combineren met oude kleren b.v.) of aan ons, Tong Tong, Prins Mauritslaan 36. Alles voor Zuster Louise kunt U zenden aan Mevr. An Kwak, Loevesteinlaan 869, Den Haag. Doen ja?

L.D.

BACK PAY, BAEK PÈH!

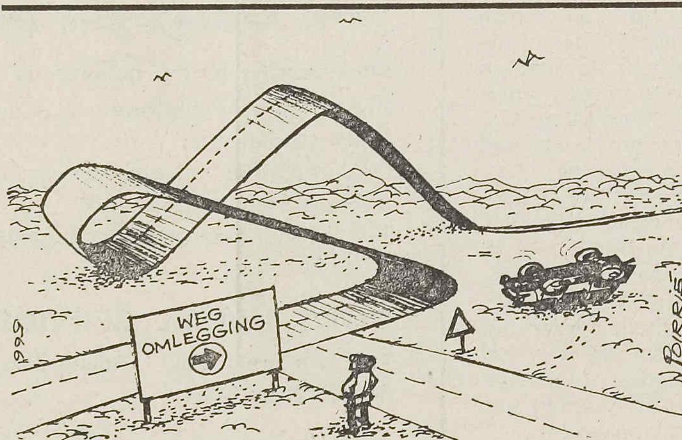
"Hallo zeg, lang niet gezien! Zeg, ben je nog naar die manifestatie in het Congresgebouw geweest voor die back pay, weet je wel?" Hij houdt me uitbundiq staande op straat.
" 'Tuurlijk. Ik moet zelf wel geen back pay, maar zomaar voor de back up van de goede zaak," zeg ik.
"He-eh. Soedah, je moet toch iets doen, ook al maakt het niet uit misschien."
"Misschien wel," zeg ik met een zwakke poging tot zelfovertuiging.
"Ach, apa boleh boeat, het was toch wel gezellig met z'n zovelen. Ik heb heel wat oude kontjo's ontmoet, lui die ik in geen jaren meer gezien heb en ook nooit zou hebben teruggezien, als die bijeenkomst er niet was geweest."
"Ja, het was wel gezellig," beaam ik.
En kan me op datzelfde ogenblik wel voor m'n kop slaan. Daar staan we als oude Indo's te praten over gezelligheid, terwijl het om een massaal protest gaat tegen een ten hemelschreiend onrecht, duizenden aangedaan. We maken geen relletjes, we gijzelen niet, we gooien geen rookbommen naar het Binnenhof. We huren de grootste zaal van het Congresgebouw, we kleden ons keurig aan en maken er een reünie van. Een reünie van gedeelde smart. Een verrassende ontmoeting met oude sobats. Wie zal ooit iets van ons begrijpen? Zo zijn wij. Gelukkig maar. Back pay? Baek pèh!

L.

Het past de wijze alle middelen eerder te baat te nemen dan de wapenen.

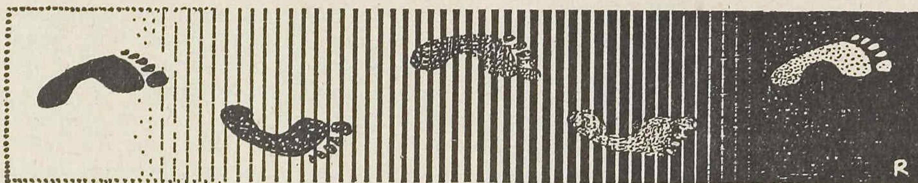
Terentius.

POIRRIÉ

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

OVER DE "KEBATINAN"

Het woord "Kebatinan" is misschien niet zo bekend als het woord goena-goena dat met de kebatinan eigenlijk weinig te maken heeft zoals verderop duidelijk zal worden, hoewel het dikwijls ermee wordt geassocieerd.

Het woord "kebatinan" is morfologies afgeleid van "batin" dat de betekenis heeft van "innerlijk; van binnen; de binnenkant van de mens" e.d. in tegenstelling tot "lahir", dat de betekenis heeft van "uiterlijk; van buiten; de buitenkant van de mens" e.d. (Vandaar dat lahir ook "geboren worden" of "geboren zijn" betekent; de toestand namelijk waarin de mens uiterlijk voor het eerst zichtbaar wordt). Men zou 't substantief kebatinan taalkundig kunnen omschrijven als "wat het innerlijke betreft" of zelfs als "het innerlijke leven."
Bij diepere bestudering van deze term blijkt echer dat de kebatinan in de grond van de zaak een vorm is van religie en bepaalde spiritualiteiten inhoudt. De kern van de kebatinan is namelijk het geloof in één oppermachtig Wezen en het geloof in goede en kwade geesten.
Het is dus een geloof in het bovennatuurlijke.

De kebatinan heeft vele vormen waaronder de Kedjawèn d.i. de kebatinan op Java, de bekendste is. Wij gaan voorbij aan de geschiedenis van de kebatinan (die zeker tot vóór de 8e eeuw van onze jaartelling terug gaat en waarin achtereenvolgens boedhistische, hindoeïstische, islamitische en christelijke elementen binnen zijn gekomen waardoor de kebatinan dan ook haar eklekties karakter heeft gekregen), en schenken nu alleen aandacht aan enige algemeen voorkomende wezenlijke kenmerken ervan.
Het doel van de kebatinan is "manoenggaling kawoelo lan Goesti (jav.) of "bersatunya manusia dan Tuhan (indon.) d.w.z. de éénwording van de mens met God. Hierdoor is meteen duidelijk dat de kebatinan een vorm van religieuze mystiek is en bij nadere beschouwing veel gemeen heeft met de christen-mystiek en de soefi.
Het is door deze doelstelling dat de kebatinan dan ook verschilt van vele yoga-vormen en van boedhistische vormen van mystiek zoals b.v. de zazen.
De Kebatinan heeft, zoals eerder gezegd, vele vormen, maar die met het bovengenoemde religieuze doel voor ogen, zijn er de hoogste vormen van ofschoon juist de minst gekende.

Er bestaan namelijk lagere vormen en zelfs ontaarde vormen van de kebatinan (vormen van tantrisme en satanisme) die in de volksmond ook voor kebatinan doorgaan.
Juist aan deze vormen wordt meestal het eerst gedacht bij het horen van het woord kebatinan.
Het gaat in die vormen dan niet meer om de éénwording met God, maar om de geesten, en meestal alleen om de nevenverschijnselen, die zich nu eenmaal hebben voorgedaan bij mensen die de kebatinan beoefenen. Deze neverschijnselen zijn:

a. het contact met geesten;
b. het contact met afgestorvenen;
c. de bovennatuurlijke hulp van geesten of van afgestorvenen;
d. de natuurlijke maar dan toch wel occulte (innerlijk verborgen stille) krachten van de mens die ontstaan door de beoefening van de kebatinan;
e. allerlei vormen van bijgeloof en hun praktijken die in de kebatinan veelvuldig worden aangetroffen.

Alle javaanse mannen van tempo doeloe hebben op een of andere manier de kebatinan beoefend. De meesten echter kwamen slechts tot een "bepaalde" graad, terwijl anderen eindigden als doekoen, de "medicijnman" die gebruik maakt, hetzij van de bovennatuurlijke hulp van geesten, hetzij van zijn eigen natuurlijke occulte kracht, hetzij van beiden.

De bekwaamheid in het gebruik van die niet-normale krachten wordt aangeduid met het woord "ngèlmoe" (jav.) of "ilmu gaib" (indon.) Eigenlijk wordt met ngèlmoe de mystieke kebatinanleer bedoeld, maar "ngèlmoe" is meteen de noemer geworden waaronder alle niet-normale kundigheden vallen. Iemand met een sterke ngèlmoe krijgt het predikaat "sakti". Dit woord sakti wordt ook voor voorwerpen gebruikt die een niet-normale kracht hebben, terwijl plaatsen waar dergelijke krachten zich manifesteren "angker" (jav.) of "keramat" (indon.) worden genoemd.

De weg naar éénwording met God vergt een lange, zware ingespannen askese. Het is tijdens deze periode van askese dat velen gewaar worden dat zich bij hun of door hun, niet-normale krachten en fenomenen voordoen.
Dergelijke verschijnselen zijn voor de kebatinan-mystiek slechts bijzaak en maken deel uit van een fase op weg naar hogere transcendentale ervaringen. De meesten houden echter dan al op met de kebatinan, of zien van verdere askese af; zij gaan de psychische moeilijkheden die erdoor ontstaan uit de weg enz. enz., of bezwijken voor de bekoring "munt te slaan" uit de verworven ngèlmoe, terwijl anderen ertoe komen hun ngèlmoe misdadig te gebruiken en dit is dan de beruchte goena-goena, die onder "klenik"-valt. Al het negatieve van en in verband met de kebatinan, wordt namelijk in het tegenwoordige Indonesië "klenik" genoemd.
Klenik omvat alle pseudo mystiek in de kebatinan en alle misbruik van ngèlmoe die men bezit of die men zich waant te bezitten. Zo is er tussen de goede doekoens bijv. ook wel een doekoen klenik als charlatan, kwakzalver of occulte misdager te vinden.
Zowel de hoogste vormen van de kebatinan, als ook de lagere en de ontaarde vormen ervan, hebben hun scholen of groepen die onder leiding staan van een goeroe of een kjai. Deze kan eventueel nog zijn eigen speciale ngèlmoe hebben.

H.W.

Wat gebeurde er met de "Pieternel"

Haar eervol leven eindigde zij als "Liberty".

Met de publicatie van de heer Nortier (Tong Tong no. 13 van 15 febr.) is de geschiedenis van de Indische "Engelandvaarders" ingeleid. Die publicatie inspireerde de heer Schotel tot zijn verslag van een helaas mislukte poging tot ontsnapping. Daarna konden wij in het nummer van 15 mei een helaas al te beknopte samenvatting publiceren van de befaamde reis van Cor van der Star en zijn vrienden. De "Pieternel", het jacht waarmee zij hun halsbrekende avontuur gelukkig wisten te beëindigen blijkt nu het eigendom geweest te zijn van wéér een andere lezer van Tong Tong, de heer J. W. (Pim) van Nouhuijs te Rijswijk. Hij zond ons de volgende brief, vergezeld van de pas van de Pieternel, die wij hierbij afbeelden. Een historisch document!

Commandant V. d. Star en de zijnen moeten wel letterlijk ruim 30 dagen hebben geleefd "between the devil and the deep blue sea". Njai Loro Kidoel moet hen met welgevallen hebben bekeken! Zij waren overigens niet met hun drieën: de vierde was een vrouw; zij heette "Pieternel". En zonder haar zouden zij nergens zijn geweest, ondanks knap zeemanschap en doorzettingsvermogen van de opvarenden.

Wat is er van "Pieternel" geworden?

Zij werd verkocht op de strandvonderij in Mauritius aan een chinees die er een vissersboot van wilde maken en dit is iets waarvoor "Pieternel" hooghartig haar boegspriet zal hebben opgehaald. Zij heeft n.l. geen hulpmotor en deze is ook niet aan te brengen in verband met de vorm van haar achtersteven. Zij is een z.g. spitsgatkruiser, de achtersteven loopt spits toe, ongeveer als van een canadese kano. Deze constructie maakt haar zeewaardiger bij achteroplopende golven; zij werd dan ook gemaakt voor ruw water; haar geboorteplaats was in Werder bij Bremen.
Een Engelsman op Mauritius kocht de "Pieternel" van de visser; hij maakte er weer een jacht van; rustte haar uit met de zeer lange mast die bij een modern Bermuda-tuig past. Het was 1947. In vele landen heerste een vijandige stemming tegen Ned. Indië en tegen Nederland. Australië verhinderde het uitvaren van Nederlandse schepen, Egypte en India verboden de K.L.M. om over hun grondgebied te vliegen. En aldus werd de Route Rome - Mauritius - Batavia. Dan zag men de K.L.M.-ers aankomen met gezichten, bleek van moeheid, maar de communicatie met het moederland zou worden gehandhaafd. En die Engelsman schreef me toen:

> **"Ik wist alleen maar dat "three Dutchmen" van Java met de "Pieternel" waren ontsnapt; daarom heb ik het schip omgedoopt. Zij heet nu "Liberty". Ik probeer het schip altijd zo te meren dat het in het verlengde van de landingsstrip ligt. Het is het aanvliegpunt voor de K.L.M. Constellations!"**

(Deze brief werd indertijd afgestaan aan de Jachtclub Tandjong-Priok. Of er van dit archief nog wat over is, is me onbekend.)
Wel bezit ik nog de originele meetbrief, die nog op naam staat van de Hr. T. Teffen. "Van wege den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië......, en door het verlenen van dezen pas gerechtigd tot het voeren van de Nederlandsche vlag."
Nou, daar heeft Pieternel/Liberty zich wel dubbel en dwars aan gehouden. "Pieternel" schijnt iets uit te stralen waardoor een mens wordt verleidt tot impulsieve besluiten. Zo ook met mij. Ik kocht "Pieternel" van de Hr. Treffen, alleen al omdat zij daar zo lag te treuren in dat vieze, bruine water bij die oude pakhuizen aan de Kali Besar.

De eerste eigenaar van "Pieternel" in Ned. Indië, was Mr. Maclaine Pont; hij importeerde haar in 1926. Hr. Maclaine Pont was een der pioniers van de zeilsport in Batavia, en mede-oprichter van de Bataviaase Jachtclub. In 1937 was "Pieternel" reeds lang uit de roulatie en bij de toen levende generatie in feite onbekend. Wat moest ik nu in vredesnaam met zo'n oud, eerbiedwaardig schip doen? "Pieternel" was in slechte conditie, zij moest worden herboren. De man die dit deed heette Piang Seng en de plaats waar dit moest geschieden was symbolisch, n.l. daar, waar vroeger het Kasteel van Batavia had gestaan.
Op de plaats van het kasteel groeiden klapperbomen; de gracht was niet meer dan een brede sloot, geheel begroeid met waterhyacinth. Daar werd ook later "Pieternel" verborgen tijdens de oorlog. Op de loyaliteit van de Indonesiërs, die aan de "Pieternel" hadden gewerkt, kon worden gerekend.

Tengevolge van een plotselinge overplaatsing heb ik niet lang met "Pieternel" kunnen varen; ik heb het schip toen uitgeleend aan de Hr. v. Paasschen, Dir. der Landsdrukkerij. Daarna kwam de oorlog. En de fameuze tocht over de Indische Oceaan!

J. W. VAN NOUHUYS

De zeepas van de "Pieternel".

Van Zwoegen en Slagen (I)

Korte geschiedenis van de theecultuur in het Ned. Indië

"on revient toujours
à ses premiers amours."

Wanneer wij afbeeldingen van Preanger-landschappen zien dan zullen daarop vaak de met thee beplante, zachtglooiende berghellingen, een belangrijk onderdeel vormen. De aanwezigheid van deze uitgestrekte en laag gehouden aanplantingen (tuinen) geven aan de artiest de mogelijkheid meer diepte in hun kunstwerken te brengen. In het algemeen zijn wij zo vertrouwd met het boven geschetste beeld dat wij ons niet afvragen hoe die uitgestrekte aanplantingen daar ontstaan zijn en vaak zijn wij ons er niet van bewust dat de theeplant (eigenlijk theeboom) geen in Indonesië inheemse plant was maar daar, met enorme kosten en opofferingen, door de kolonisten gebracht werd; zo was het trouwens ook met de koffie, kina, rubber en nog meer cultures gesteld.

In Tong Tong no. 15 van 15 mrt. jl. schreef "States" aan het slot van zijn artikel over de theeonderneming Waspada: "Ik moet sluiten, hoewel "de pen mij brandt" om U nog veel meer uit die tijd te vertellen". Wij tekenden daarbij aan; "Laat de pen niet branden, maar schrijven!" Welnu, de lezer die zich achter het pseudo "States" verbergt heeft de pen laten schrijven en zond ons de korte geschiedenis van de theecultuur, waarvan de lezer het eerste gedeelte hierbij aantreft. Vervolg en slot in het volgend nummer van Tong Tong. Met dank aan "States" voor al de moeite die hij zich gegeven heeft om alles haarfijn uit te zoeken!

Nu wil ik U eerst wat van die thee-geschiedenis vertellen, dit ter inleiding van ons bezoek aan oude, bekende plaatsen waar vroeger 'nklein aantal mannen die - wat men ook in deze tijden aan "die kolonialen" moge verwijten - Indonesië verrijkt hebben met een reeks van ondernemingen en bevolkings-theetuinen die, tot in deze dagen, de trots van land en bevolking zijn.

Wij beginnen onze schets in de tijd dat de, omstreeks 1823 en volgende jaren, onder gouvernements-monopolie opgezette theecultuur maar niet vlotten wilde. De verliezen werden dermate groot dat men tot opheffen van het monopolie besloot en enige tijd later tot verkoop van de aangezette ondernemingen overging.

In die beroerde jaren werd door 'n klein aantal mannen de kiem gelegd voor een latere grootse ontplooiing van de particuliere ondernemingen. Het begon met 'n tijd van ploeteren, ontberingen, proberen, mislukken en weer 'ns proberen waarbij zij, ondanks alle mislukkingen, steeds de innerlijke overtuiging behielden dat de particuliere theeonderneming in Indonesië zou slagen.

Zij wisten niet dat er, in 'n ander deel van de wereld, ontdekkingen waren gedaan die, vele jaren later, voor hun ondernemingen van kapitaal belang zouden worden en dat blijven tot in deze dagen. Ik wil U daarvan vertellen maar eerst moet ik U 'n beetje met de cultuur-technische-zijde van de oude, door de overheid begonnen, theeondernemingen op de hoogte brengen.

Het theezaad, dat onder het monopolie op Java ingevoerd werd, was van het chinese type dat de schone naam van "thea sinensis L. var. Bohea" verkreeg. Dit zaad produceerde, nadat enige kunstgrepen op de zaailing waren toegepast, 'n klein, laag heestertje waarvan het plukvlak op ± 40 cm boven de grond lag. Er zijn afbeeldingen uit China waarop men de vrouwen, op hun knieën gezeten, deze heestertjes ziet plukken.

Nu was het zo dat de chinezen geen theezaad wilden uitvoeren. Daarop stonden zware straffen. Ook was dit chinese type theeboom de enige soort die toen bekend was. Reeds gedurende honderden jaren voerden zij wel de gemaakte theeën uit maar géén plantmateriaal. Wanneer men buiten China theeplantages wilde aanleggen dan moest men zaad uit China smokkelen of doen smokkelen.

Met dat smokkelen hadden de afgezanten van onze toenmalige overheid kennelijk weinig moeite hoewel er ook wel 'ns één "bijna" niet terugkwam. Met de kweek hadden we meer en veel meer moeite. Dat theeboompje waaraan men kunstmatig een heestervorm gaf was door zijn geringe hoogte, het harde, donkere en kleine blad, het kleine en lage plukvlak, de voortdurende bloei, geen geschikte producent voor grootcultures.

Er lag bovendien een bron van tegenslag in de onbekendheid met de eisen die dat boompje stelde aan klimaat, bodem, onderhoud, snoei, beschaduwing, bestrijding van ziekten en plagen enz. Daarenboven had men van de verwerking van het geplukte blad tot de zgn. zwarte- en/of groene theeën maar een wazige, zo van-horen-zeggen verkregen voorstelling.

Een jonge Soendanese plukster op de onderneming Serangsari. (Foto PFAELTZER)

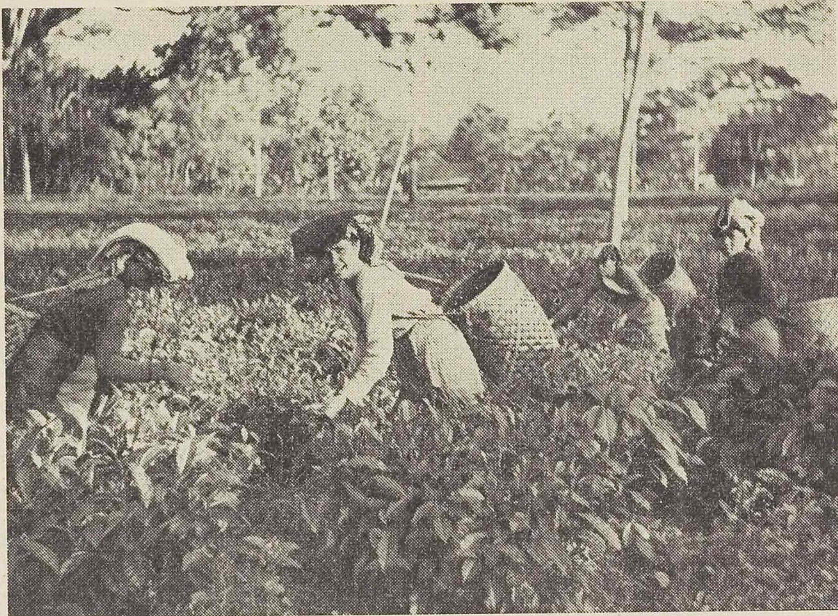
Machines, voor de verwerking van het blad tot marktklaar product moesten nog uitgevonden worden en mensen met ervaring op dit terrein waren er al evenmin. Met dit beeld voor ogen is het niet meer zò verwonderlijk dat het gouvernements-theemonopolie vele miljoenen verloor en men in 1842 besloot het monopolie op te geven; dat was na ± 16 jaren van mislukkingen.

In de jaren 1862 tot 1865 ging de overheid er toe over de reeds uitgezette ondernemingen aan particulieren te verhuren. Huur of pacht (zonder meer) was echter een te zwakke grondslag voor de belangrijke investeringen die de particuliere ondernemers zouden hebben te doen. Daarop kwam er omstreeks 1870 de agrarische wet waarbij de 75-jarige erfpacht mogelijk werd gemaakt. De bestaande huurcontracten werden in erfpachten omgezet.

Terwijl de theecultuur in de Preanger, rond de jaren 1870, nog in barensweeën verkeerde, waren de schepen van de Verenigde Oost-Indische Cie al sedert ± 1650 druk met de handel en 't transport van chinese en japanse theeën naar Europa en Amerika.

De consumptie was toenemend en thee kon in de 18e eeuw al zelfs populair genoemd worden hetgeen moge blijken uit de "Boston-Tea-Party", die in 1773 aanving, toen engelse ambtenaren, in de haven van Charleston (South-Carolina), "het waagden" invoerrechten te heffen op in te voeren thee. De kolonisten weigerden deze rechten te betalen; de thee werd in beslag genomen en aan bederf in de vochtige kelders overgelaten. Dat zette kwaad bloed. Bij de volgende schepen ontstonden er ook in de andere amerikaanse havens wéér rellen. Moeder Engeland wist van geen toegeven omdat zij niet begreep wat een mok hete thee voor een arme landverhuizer betekende.

Vooral te Boston werden de rellen almaar rauwer en gewelddadiger tot in het jaar 1776 (natuurlijk mede door andere oorzaken) de revolutie uitbrak. "Penny wise, pound foolish" verloor Engeland de Amerikaanse kolonieën.

Plukvrouwen op de onderneming Tambakan, in een theetuin die een maand tevoren een keprisan (tafelsnoei) heeft ondergaan, waardoor het plukvlak voor iedere heester op dezelfde hoogte ligt. **(Foto Pfaeltzer)**

'n Geheel ander facet boden later de "tea-clippers"' die de thee aan bijzondere populariteit bij de bevolkingen van Engeland en Amerika gaven.
Tea-clippers waren op snelheid gebouwde driemasters, die in voor die dagen ongehoorde snelheid uit-en-thuis voeren om in de thuishaven een lading thee af te zetten. Alras ontstond er een wedstrijd-element met enorme premies voor de schippers en ongelooflijk hoge inzetten van de zijde van het amerikaanse en engelse publiek. Deze ontstellende grote gokkerijen hielden vele jaren stand, tot anno 1869 de vaart door het Suez-kanaal mogelijk werd en het stoomschip, letterlijk en figuurlijk, roet in het clipper-spel blies.
Ik bood U in 't voorgaande slechts wat brokstukjes, hier en daar gelicht uit een boeiende thee-historie die ik onder uw aandacht bracht met de bedoeling er op te wijzen dat de thee reeds grote afzetgebieden had verworven en een toenemende consumptie mocht verwachten, lang vóór 't eerste product van de Preanger-fabrieken zich in de strijd om de consument kon mengen.
In 1823 en latere jaren werden er, hoog in de bergen van Noordelijk Br. Indië (Assam, Manupure, Darjeeling), theebomen ontdekt van twaalf en meer meter hoogte. De chinese theeboom werd in vrije groei maar ± 3 meter hoog. Het nieuw ontdekte type was veel forser, had een mooie opgaande vertakking, licht groen, mals, groot en breed blad. De jonge plant of éénjarige zaailing, vormde na 't uitsnijden van de hoofdstam, een sterk, breed gespreid frame dat bij goed toegepaste snoei, een groot plukvlak op handhoogte leverde. Mooier kon 't niet maar...... het duurde toch nog tot 1835 alvorens de geleerden het er over eens waren dat de nieuw ontdekte theeboom wezenlijk, echt en werkelijk een "Thea Sinensis L." was. Hiermede begon in Br. India de race naar de assam-theecultuur. Voor Java zou het nog tot 1878 duren alvorens de eerste assam-theezaden in de Preanger uitgelegd konden worden.
In Br. India waar men ons zeer belangrijk vóór was gekomen, waren inmiddels diverse machines uitgevonden voor de verwerking van het blad tot droog product.
Maar nu gaan we weer terug naar Java. De snelheid waarmede de tropische natuur de, in de gouvernements administratie "geboekte" ontginningen weer in bezit nam was verbijsterend. Toen het op verkopen aankwam waren er van de ongeveer 4500 ha hooguit nog 900 ha over.
Nadat de theeplanters overtuigd waren dat met de chinese theesoorten, de bereiding met handen en voeten en het roosteren boven een arang-arang vuur, geen product was te bereiden dat vergelijkbaar zou kunnen zijn met hetgeen Brits Indië aan Assamthee op de markt bracht, besloten enige van hen Assam-zaad te importeren.
Te Moendjoel (Tjibadak) werden uit de eerste zending direct zaadtuinen aangelegd en te Sinagar (Tjibadak) pluktuinen. Het waren vrij uitgebreide proeven die prachtig slaagden. Tussen haakjes, van zaad tot pluktuinen vraagt ongeveer vier jaren.
Zie zo, nu heb ik U zoveel over thee verteld dat U theeboer zou kunnen worden en laten wij nu maar eens kijken hoe de familie Holle en van der Hucht het maken.
Laten wij beginnen met de vader van de zeven Holle's. Wij vonden hem terug als administrateur van het particuliere landgoed Bolang, gelegen in het distr. Djasinga op ± 25 paal van Bogor. Wij weten niet hoe dat landgoed er uitzag, omstreeks de tijd dat de vader van de zeven Holle's er werkte. Bekend is dat hij na betrekkelijk kort verblijf aldaar kwam te overlijden. Wij beschikken wel over gegevens betreffende het pand per einde 1929 en daarvan vermelden wij, dat het particuliere landgoed Bolang toen behoorde tot de boedel van: wijlen W. A. Baron Baud. Oppervl. was 31.093 bw, cultures: 3231 ha sawah's, 2176 ha rubber, 1208 ha thee, 230 ha oliepalmen, 10 ha klappa en 1,5 ha theezaadtuinen.
Adm. W. Halewijn, adj. adm. H. C. Campagne, employé's: E. Schmidt, F. C. R. Gezel en R. A. H. de Kroes.

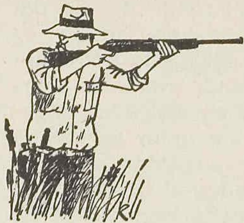
TASSFI

(slot volgt)

WASPADA

"Waspada", nu als aanduiding van de geboorteplaats van mijn Moeder, Maria Augusta Horster, te lezen op haar graf in Veenendaal. Zij heeft ons kinderen dikwijls verhalen gedaan van haar jeugd in Waspada en haar schooltijd in Garoet waar ze in huis was bij de fam. Meijer. Wat kon ze daarvan met veel liefde vertellen. Van de zorgende oma Meijer en opa voor wie de kinderen veel respect hadden. Naar haar verhalen te oordelen voedde opa z'n kroost nu niet bepaald op volgens het dr. Spock-systeem, maar streng, zoals een goed huisvader dat in die tijd deed.
Eens mochten mijn broer en ik met onze moeder in het grote huis komen logeren. Behalve de enorme tuin is als een onuitwisbare herinnering ons bijgebleven: de zeer ruime wc's met vele goed gevulde boekenkasten! Dit alles is nu verleden tijd, maar de verhalen over pioniers als de heren Holle en Meijer zullen nog wel geslachten lang in de familieverhalen voorkomen...... tot we helemaal "djadi blanda" zijn geworden en Indië voor ons nageslacht alleen een toeristische klank heeft.
Hr. van Goens heb ik in Bandoeng nog meegemaakt als jeugdig verslaggevertje bij één of ander krantenconcern.
Nu zitten we in Negeri-koud, niet genietend van een frisse Garoetse plensbui, maar kleumend van de zoveelste regendag.

GUUS DINSBACH-MULLER

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk."
José Ortega Y Gasset

Si Hitam (I)

door J. J. A. LA BASTIDE

Awaaaaaaaaaaaaas......... eeeeeeeeeeeeh ! ! ! !
Op datzelfde ogenblik werd ik van achteren getroffen door een met prikkeldraad omwikkelde stormram die met een vaart van 40 km per uur tussen mijn beide benen doorschoot. Aangezien de stormram ook nog behoorlijk hoger was dan mijn kruis, werd ik deels meegenomen; maakte ik een complete salto mortale en smakte op de grond. Tot overmaat van ramp had ik op dat moment mijn vinger aan de trekker. De rechterloop van mijn Bayard 12 ging met 'n daverende klap af. Daarbij mepte de kolf zo hard tegen mijn hals en onderkaak dat ik weken daarna mijn dagelijkse portie nasi rames nog maar met moeite naar binnen kon werken.

Het was 17 januari, de dag van mijn "feestelijke" kennismaking met "Si Hitam". Niet dat ik deze "ontmoeting" in enige zin zelf feestelijk vond, maar achter mijn rug, te oordelen naar gesmoord gegiechel van de drijvers waaraan zelfs mijn jachtvriend M meedeed, dacht men daar kennelijk wèl zo over. Kreunend, klagend en vloekend tegelijk krabbelde ik overeind. Om zijn solidariteit te betonen had tenminste Djamin, mijn vriend, tuinman, annex spoorzoeker en jacht-pawang, de elementaire beleefdheid om met enige spectaculaire Sundanese vloeken zijn sympatie te betonen.

"Apakah, jang terdjadi?", hoestte ik, links en rechts bloed spuwend (ik had ook nog in mijn wang gebeten).
"Si Hitam", antwoordde Djamin laconiek. "Siapalah Si Hitam?" vroeg ik geirriteerd, de huls uit de rechterloop van mijn geweer trekkend.
"Bagong sètan. Sering berdjumpah orang orang pegawai disini." "Kenapa dia hantam dari belakang?" "Itu dia mèmang biasa sètan Si Hitam."

"Het kan me niet verd......... of dat brasa is voor welk verd...... varken ook," schreeuwde ik woedend, "wat ik wil weten is hoe een verd...... zwijn achter mij kan komen als daar zeven verd...... drijvers zijn......!!!! (Het is beter dat ik de volgende vier zinnen, vertaald noch onvertaald hier verder weergeef.)
"Dat loeder kwam plotseling midden tussen ons in van achter die lantana," suste M., "het was een enorm beest en kwam zo snel dat niemand iets doen kon."
"..................................", zei ik.
"Wees maar blij dat je niemand geraakt hebt met die brennneke", antwoordde M. bestraffend. Daar had ik niet van terug.
Later op de dag schoten we nog een halfwas evertje, maar daarna gaf ik er de brui aan. Mijn rug begon behoorlijk zeer te doen; om maar niet te spreken over mijn kaak, en een behoorlijk lange (zij het ondiepe) wond in de binnenkant van mijn rechterdij. (Ook de bijbehorende scheur in mijn khaki-pantalon zou mijn vrouw niet verblijden, vreesde ik.)

Wèl was ik nieuwsgierig genoeg om diezelfde namiddag samen met M., Djamin, en de mandur van de afdelings-lalangploeg die geholpen hadden bij het drijven nog een praatje te maken in het café-restaurant-textielhandel-kleermakerij Ah Mang in Petumbukan.
Nadat de puddingvormige, maar brave, Chinese eigenaar ons een paar pilsjes en voor Djamin en mandur Sjariff frisdranken had ingeschonken, vervolgens hijgend nog een stoel had bijgetrokken teneinde gezellig, zij het ongenood, op mijn kosten mee te drinken, begon ik:
"Tjakep, Djamin."
Djamin was mijn geketter van die ochtend niet vergeten. "Wat, tjakep, Pak?" vroeg hij met een uitdrukking in zijn ree-bruine ogen waar 100 van de 100 Sundanese schonen onmiddellijk voor door de knieën waren gegaan.
"Verd......... Djamin, Si Hitam!!" schreeuwde ik, weer opvliegend. "Tsjk, tsjk, tsjk," mompelde Ah Mang, alle glazen bijschenkend, inclusief zijn eigen, "brutale, onwetende inboorlingen, mijnheer. Tsjk, tsjk, tsjk." "Si Hitam is een wild zwijn, Pak," verduidelijkte Djamin, "Zwart", voegde hij er hulpvaardig aan toe. Ik was een ogenblik sprakeloos. Gelukkig intervenieerde M. op dat ogenblik "Djamin", zei hij bestraffend, "we hebben nu genoeg lol gehad. Vertel op!" "Tsjk, tsjk, tsjk," zei Ah Mang; hoofdschuddend zijn glas leeg drinkend. Djamin kwam, na een nerveuze blik op mijn bloedbelopen ogen, nu toch ook tot de slotsom dat iedereen genoeg had gelachen.
"Bijna iedereen in afdeling Zuid kent Si Hitam, pak, en vooral de wiedploeg is bang voor hem." Hier knikte Sjariff bevestigend, aan zijn krètèk trekkend.
"Het is een grote zwarte ever, leider van een kudde van ongeveer een dozijn zeugen, biggen en jonge mannetjes. Hij bewaakt zijn harem goed, zoals U hebt ondervon......", Djamin brak af vanwege een stoot van M's elleboog in zijn ribben.
"In ieder geval is het een brutaal beest dat al maanden in Zuid rondzwerft", vervolgde Djamin haastig. "bijna het hele werkvolk kent hem aan zijn uitzonderlijke grootte; en aan zijn pikzwarte kleur."
Ah Mang schonk opnieuw bij. "Ongeletterde vlerken", mompelde hij, "tsjk, tsjk." De zon daalde neer achter de daken van de rommelige huisjes aan de overkant van de smalle hobbelige straatweg. De klapperbomen waren opeens pikzwarte silhouetten tegen de oranje hemel. Hier en daar werden petroleum-lampjes ontstoken. De koelte van de schemering zakte weldadig over ons heen. Ik masseerde voorzichtig mijn pijnlijke kaak en hals en staarde met halfdichte ogen naar de twee ratelende trapnaaimachines tegen de zijwand van het vertrek. De straatkant was geheel open, met een smalle waranda. Af en toe ronkte een zwaarbeladen autobus voorbij met veel onwelluidende toetertoonladders.
Ah Mangs rolronde lijf schommelde precair op het veel te kleine stoeltje heen en weer. Hij had zijn ogen helemáál dicht en mompelde nog in zijn slaap: "Zonder beschaving, mijnheer, helemaal zonder bescha......ving." Nog nèt op tijd stak ik mijn hand uit en greep hem vast, anders was hij met zijn volle 220 pond over de tafel heen gezakt. Ik was erg gesteld op Ah Mang. Hij wreef de ogen uit, richtte zich ietwat wankelend op, en ontstak even later een blazende Petromax. Deze hing hij boven ons tafeltje.
"Frans", zei ik in het Nederlands, "ik moet dat zwijn hebben." "Waarom?" vroeg M., ook in het Hollands, "omdat hij je zogezegd op de horens heeft genomen? Hij verdedigde alleen maar zijn kudde." "Nee," vervolgde ik peinzend, "ik weet niet. Zó maar. Je weet wel." "Nee, ik weet niks," antwoordde Frans M., "na al die varkens die jij hebt omgelegd werd het hoog tijd dat er eens één iets terugdeed."
Na een paar minuten stilte voegde hij er aan toe: "Alhoewel ik er helemaal niet zeker van ben dat dit een serieuze aanval was. Aan de grootte van het monster te oordelen moet het wel de-

cimeter lange houwers hebben; en dan begrijp ik helemaal niet hoe je er met dat schrammetje vanaf bent gekomen, inplaats van met een half afgerukt been."

Ik voelde voorzichtig het verband aan mijn dij. "Daar begrijp ik óók geen snars van. Maar het wás een serieuze aanval, daar kun je donder op zeggen. Het was alleen dat onverwachte schot. Dát was mijn geluk." Frans haalde zijn schouders op.

Djamin keek mij aandachtig in het gezicht, en ik had het vreemde gevoel dat hij het gesprek letterlijk had verstaan. Er speelde een flauwe, raadselachtige glimlach om zijn lippen. Maar hij zei niets. Wij dronken onze glazen leeg en maakten aanstalten om op te stappen. "Koppie?" vroeg Ah Mang, wiens gastvrijheid geen grenzen kende, "makan saté?, bami goreng?"

"Bier mèmang tjukup", verduidelijkte hij, alsof dat nieuws voor ons was. Het duurde meer dan een maand voordat ik Si Hitam eindelijk goed te zien kreeg. Het was een vrije dag, dús een jachtdag. Vóór dag en dauw was ik op pad. Eerst met de motorfiets (bouwjaar 1939) naar de Zuidgrens van M.'s afdeling. Daar zette ik mijn Velocette aan de kant en vervolgde de smalle ondernemingsweg naar het Oosten. Behalve mijn dubbelloop had ik bij uitzondering, mijn 6 x kijker meegenomen. Normaal liet ik die achter, want het is hinderlijk als je snel moet schieten. Maar vandaag wilde ik naar de vogels kijken, die als stipjes rondfladderden, hóóg in de kruin van de reusachtige Pokok Radjah, een honderdtal meters verderop.

Rechts van mij de keurige aanplant; links, abrupt, hutan. Dwz. eerst wat secundaire opslag, overvloedig doorwoekerd met lalang, dan, enkele tientallen meters verderop hoe langer hoe meer hoger struikgewas en bomen, bambu enz.; en nog verderop donker opgaand bos.

Voorzichtig, zo zacht mogelijk lopend, berste ik verder. Af en toe stond ik stil om te luisteren of om sporen te bekijken. Soms ook alleen maar om met volle teugen te genieten van de frisse, koele ochtendlucht; de prachtige zonsopgang; en het gezang van de vele, vele verschillende vogels. Het was wel eenzaam. Op Zondagochtend waren in kilometers in de omtrek geen mensen.

Iets verderop wist ik dat het terrein links van de weg plotseling wegviel in een ravijntje, waar, onzichtbaar in de lage maar dichte begroeiing een beekje stroomde.

Precies op deze hoek aangekomen hoorde ik het bekende gegil van biggen, afgewisseld met de korte snauwen van oudere wilde zwijnen. Voorzichtig liet ik mij op mijn knieën zakken en even later, op mijn buik. De kijker kwam met een smàk in mijn maag terecht en ik "zei" iets binnensmonds. Met moeite deed ik het riempje om de hals af, nam de kijker in linker en het geweer in rechterhand en kroop, naar de beste Indianentraditie, maar dan wel transpirerend, in de afwateringsgreppel aan de kant van de weg. Daar richtte ik mij behoedzaam op mijn ellebogen op en keek over het slootdijkje naar beneden het ravijn in.

Eerst niets, maar dan...... heftige bewegingen in de dichte begroeiing op de bodem. Tegelijkertijd zag ik hier en daar grauwe ruggen van wilde zwijnen boven de bladeren uitsteken.

Langzaam bracht ik de kijker voor ogen; mijn ellebogen steun vindend in het losse zand. De varkens hadden niets in de gaten. Rustig wroetend, elkaar af en toe een opdonder gevend (met het krijsen en gillen van de biggen als gevolg) verplaatsten zij zich langzaam in de richting van de donkere bosrand.

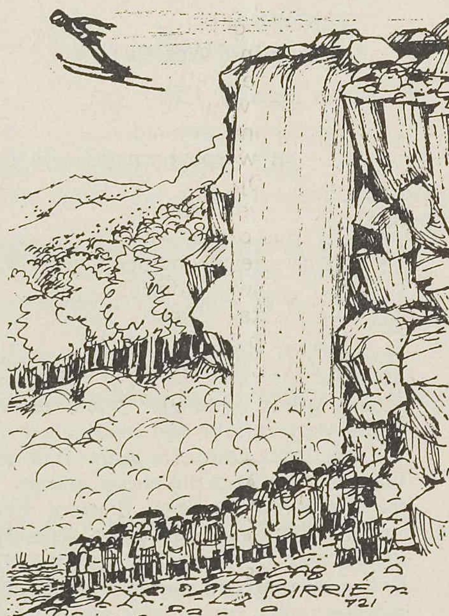
De dichtstbijzijnde exemplaren waren toch nog ruim 60 à 70 meter verwijderd; dus ook nog buiten redelijk bereik van een brenneke-schot. Ik had er trouwens in het geheel geen behoefte aan misschien per ongeluk een big (of een zogende zeug) zwaar te verwonden, zeker niet in dat terrein en zonder hond.

Ik liet de Bayard dus liggen en bleef door de kijker turen. Drie, vier zware zeugen, omgeven door biggen, staken achtereenvolgens het beekje over en verdwenen in de struiken aan de overkant. Daarna kwamen een stuk of vijf overlopers, vervolgens twee behoorlijk grote evers. Ca. 120 tot 140 pond schatte ik. Een aardig goed bezette kudde dacht ik, en maakte aanstalten op te staan. Maar een ogenblik later zakte ik weer op mijn hurken en bleef, bevroren, door de kijker turen. Wat was dát?!

Met stomme verbazing zag ik achter de laatste twee evers een reusachtige, zwarte rug! Mijn God, wat een beest! Hij torende twee keer boven de ruggen van zijn beide voorgangers! Zeker 200 pond, waarschijnlijk meer. Aan de oever van het beekje bleef de zwarte staan, stak zijn neus snuivend in de lucht en werd als een standbeeld. Voor het eerst realiseerde ik mij dat de wind verkeerd was. Never mind. Door de kijker kon ik duidelijk de vele kale plekken en lidtekens op zijn linkerflank zien. Daarna bracht ik de zware kop in het gezichtsveld van de kijker. Er was iets vreemds...... Ik tuurde gespannen. Toen zag ik het! Si Hitam (want ik twijfelde er niet aan dat het Si Hitam was die ik zag) had geen slagtand in zijn benedenkaak! En toen hij zich even later afkeerde, zag ik tot mijn verbazing dat hij ook aan de rechterkant zijn onderste slagtand miste!

(wordt vervolgd)

Poirrié

"Waarom worden de WK Schansspringen dit jaar niet bij de waterval van Tawangmanggu gehouden?"

'n ONGELOOFLIJKE VERJAARDAG

Een gedeelte van de Grote Postweg, die loopt van Banjoemas naar Poerwokerto, wordt halverwege onderbroken door de suikerfabriek Kalibagor rechts, en links door een lange laan, waaraan de employés wonen. Mijn man en ik woonden in het tweede huis van de rij. Ik was jarig, dus dat betekende lampions met kaarsen er in, ophangen in de bomen voor ons huis, en alle 20 employés brachten iets mee: oftewel grote teilen met vruchten-bowl, of taarten, of lemper, of saté, gebraden kippetjes, enz.

Het feest was in volle gang. Het begon met de polonaise in de tuin, waar ik expres over struiken sprong, en iedereen me volgen moest, denkende aan Van der Jagt, Gouverneur van Solo, die met de polonaise bij de Sultan ook een grapje uithaalde: hij leidde, aan het hoofd zijnde met de Raden-Ajoe, de stoet langs een trapje de tuin in, waar luid giechelend de anderen hem volgden.

Maar bij mijn verjaardag was de surprise, dat alle auto's, die de Grote Postweg afkwamen, stopten, informeerden, wat of er gaande was, en eveneens uitgenodigd werden tot de bowl, whisky, of bier, en wàt ze maar wilden.

De andere employés hadden ook hun bedienden meegenomen, dus die sleepten overal stoelen vandaan. Ik denk, dat ik die avond meer dan 60 bezoekers had! En 'n pret! Allemaal spelletjes: "kruip door, sluip door", verstoppertje (met verholen kusjes!), "zak-lopen", wedstrijd met hindernissen, enz.

We waren allemaal net uitgelaten kinderen geworden, en pas toen de zon al begon op te komen, kropen we zalig vermoeid en voldaan "poeloe kapok" in! LOUISE BOURDIL

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - (lijn 10, 11 en bus 4)

IEDERE WERKDAG OPEN VAN 9 - 4 UUR
'S ZATERDAGS VAN 10 - 2 UUR

Telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01 **Giro 6685**

Als u niet kon slagen op de grote pasar malam, dan vindt U het misschien in de kleinste toko!

TONG TONG 20 1956 – 1976

INDO

VAN HUIS UIT (AL ZÓÓ LANG)

NIEUWS UIT INDONESIE

Marcks' bedak (toiletpoeder) wit en creme *f* 6,50, antiseptisch, uitstekend tegen puistjes, vette huid, licht rozenparfum. Vertrouwd en goed.

Blue Sinamon haarolie, per fl. *f* 13,75 Medicinale haarolie met lidabuaya en kemirie-olie. Goed tegen haaruitval, roos en versteviging van het haar.

Voor het gezicht: Bedak dining *f* 4,75 's avonds voor het naar bedgaan opbrengen als masker. Helpt geweldig tegen pukkels en jeugdpuistjes. Zuiver natuurproduct.

Teslana gezichtmasker *f* 4,75, versteviging en reiniging van de gezichtshuid. Aanlengen met wat water, een heerlijke, eenvoudige schoonheidsbehandeling die iedere vrouw zich af en toe moet gunnen! Eén doosje genoeg voor vier maskers.

Zie voor de andere Simona producten de advertentie.

Bij Tong-Tong verkrijgbaar.

Extra grote batikshirts (speciale maten) Lange en korte mouw *f* 50,- en *f* 55,-

Batikrokken, beeldige T-shirts, ponchoblouses, SINGAPORE DRESSES, kaftans.

Batikkleedjes v.a. *f* 12,50

Hoofddoeken en sjaals *f* 12,50

Kleine kleedjes (servetjes of placemats) *f* 4,50 / *f* 3,50

(zie verder tokopagina vorige T.T.)

Doris poeder, een radicaal middel tegen ongedierte bij honden, katten en kippen. Niet schadelijk voor de huid. Eén behandeling ('s avonds poederen) meestal voldoende om alle vlooien en teken te doden. *f* 8,75

"TJIDENG
ZWART OP WIT"

een bundel humoristische versjes en tekeningen over het leven in de vrouwenkampen

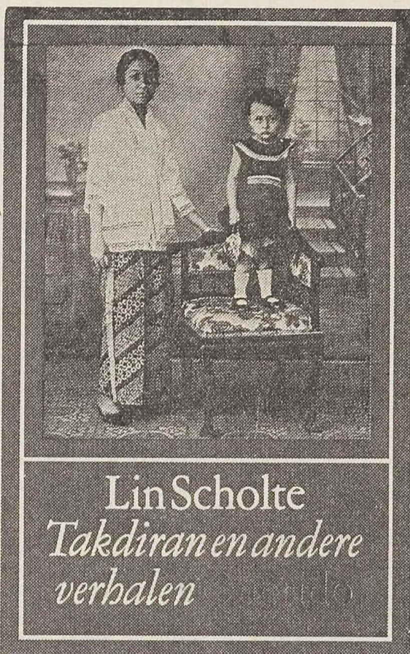
door I. Tuckermann en G. K. M. de Ruyter de Wildt

***f* 9,50 inclusief porto *f* 11,—**

BOEKHANDEL TONG TONG
Prins Mauritslaan 36, Den Haag

Wij hebben nog
JUBILEUM-BORDEN
Speciale opruimingsprijs *f* 30,— inclusief porto.

Nog enkele Tjalie Robinson tegeltjes *f* 10,— inclusief porto.

Het nieuwe boek van Lin Scholte, gesigneerd door de schrijfster!
"TAKDIRAN
EN ANDERE VERHALEN"

***f* 15,90 - porto *f* 1,70**

HET STIKT TEGENWOORDIG VAN DE STICKERS!

Maar de onze vertellen een lange geschiedenis, kijkt u maar van boven naar beneden:

1. Onze Indo-sticker in rood-wit-blauw. Verspreid over Nederland, Amerika, Australië, over de gehele wereld blijven we toch "Indische mensen". Van huis uit, al zó lang! Nooit vergetend de goede oude tijd dat Pa lid was van de
2. Java Motor Club en in zijn prachtige 7-sits Buick met de hele familie een koude neus ging halen in Songgoriti!
3. Geen "goeie oude tijd" duurt eeuwig en ook aan de onze kwam een einde. Onze vlag verloor zijn blauwe kleur, maar dat kan niets veranderen aan het feit dat Indonesië ons geboorteland blijft. En het mooie "Bhinneka Tunggal Ika" in het Republikeinse wapen heeft ook voor onze kleine verspreide minderheidsgroep een diepere betekenis. Tenminste......
4. wanneer we het ook eens zullen zijn over de nog steeds niet ingeloste schuld van de Back Pay aan o.a. het KNIL door de Nederlandse Regering. Een niet vergeten, doch lankmoedig verdragen onrecht, 32 lange jaren. De moeite waard om er nog een stickertje voor op uw wagen te plakken!

Indo-sticker *f* 1,--; Java Motor Club *f* 1,25; Indonesia sticker *f* 1,25 (klein) *f* 1,75 (groot); Back Pay-sticker *f* 0,50.
Bij bestelling van 4 stuks porto *f* 0,55; meerdere *f* 1,10 porto.

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

T.k. gevr.: Pianostukken v. Bellonie, t.w. Lief Indië, Nachtsirenen (nog duidelijk leesbaar). Grammofoonpl. of cassette v. d. Populaire Feestmarsch, arr. v. Willem Ciere. (grote marsch-polonaise). Br. onder nr.2761.

Te huur: TARRAGONA-SALOU. 3 kmr. fl. a. zee, 4 pers., compl. inger. Mooi uitzicht, zonzijde. Nog vrij na 13 aug. Inl. tel. 020 - 41 84 02.

Gevr.: een ouderwetse handnaaimachine met schuitje. M. de Blij-van Rennes, Poolstr. 32, Alphen a/d Rijn.

Gevr.: Huish. hulp, v. koken en licht huish. werk 3 dagen per week (tijdelijk). J. Nieuwenhuis, Maarsbergenstr. 133, Den Haag. tel. 070 - 66 82 92.

Draagt U, of één uwer voorouders een Franse naam, dan is het mig. dat u afst. v. Hugenoten. Wordt dan donateur v.d. Ned. Hugenoten Stichting. Doel: excursies, bulletin, lezingen. Min. don. *f* 25,— op Amrobank, A'dam. rek. 41.15.70.927. Inl.: F. A. Carpentier Alting, Rochussenstr. 135-a, Rotterdam.

WOONRUIMTE GEVRAAGD

Moeder en twee dochtertjes, 11 en 7 jaar, zoeken in Den Haag flat of appartement met keuken, douche en toilet. Wij willen graag per 1 augustus gesettled zijn in verband met het begin van het schooljaar. Voor inl. na zes uur 's avonds bellen telefoon 05200 - 3 27 53.

T.k. gevr.: "Sumatraantjes" door Zentgraaff. J. Lakeman, Sportlaan 866, Den Haag, tel. 070 - 32 57 88.

Gevr.: postzegels v. Ned.-Indië en Indonesië, evt. tegen vergoeding. W. Becker, Korte Prinsengracht 22a, Amsterdam.

Gevr.: 1 rook-tafeltje van Japara houtsnijwerk. Hoogte ± 40 cm., diam. ongeveer 35 cm. Br. o. nr. 2762.

Uw vakantie in Soerabaia? Paviljoen beschikb. m. eigen gemakken. Geschikt v. 2 pers. m. event. 1 kind. Inl. tel. 010 - 82 40 15 (na 18.00 uur).

Ons comf. huis a/d Ital. RIVIERA is te huur vanaf 27 aug. max. 6 pers. Tel. 05766 - 1847.

Te huur v. oudere dame of heer kleine kamer bij winkelcentr. Leyweg en Zuiderpark (Den Haag). Goede busverb. naar strand en stad. Br. onder nr. 2763.

BETAAL PER GIRO NIET PER BANK. VOOR ONZE ADMINISTRATIE IS DE GIRO MAKKELIJKER !

Al Uw stencilwerk vlot en voordelig verzorgd door
TONG-TONG
Prins Mauritslaan 36, Den Haag, telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01

DE JAPANSE BURGERKAMPEN
"De Japanse interneringskampen voor burgers gedurende de tweede wereldoorlog", **door Dr. D. v. Velden.** Een uitgebreide, boeiend geschreven documentaire over dit onderwerp. Verkrijgbaar bij Boekh. Tong Tong. *f*. 75,- + *f* 5,- porto

UPS EN DOWNS IN HET INDISCHE LEVEN
door P. A. Daum
Het eerste deel van de tweedelige roman van Daum, opnieuw gedrukt door de uitgeverij Thomas & Eras, 't beste boek dat Daum ooit schreef, en dat hem een plaats bezorgde in de Nederlandse romanliteratuur van zijn tijd. Voorzien van een inleiding door Rob Nieuwenhuys. **Verkrijgbaar bij BOEKHANDEL TONG TONG**
***f* 24,50, porto *f* 4,—**

"INGET MATI" & „AD PATRES"
Begrafenis- en Crematie-Onderneming
Opgericht 1924
Fa. Johs. Ouwejan & Zn.
ROUWKAMERS en ONTVANGKAMERS AIRCONDITIONED
Kantoren: Fred. Hendriklaan 7
Den Haag, Tel. 070-556427 (3 lijnen)

Een origineel CADEAU (ook leuk voor uzelf!)
GLAZEN
met indische taferelen ! !
Verkrijgbaar op de diverse Pasar Malams of Fa. den Boggende-van Lingen, Telefoon 02521 - 1 48 51.

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? **Gaat U dan naar:**

Juwelier Tan **Diamantair**

Fahrenheitstraat 608 - Den Haag - Telefoon 070 - 65 76 65

RUIME KEUZE VAN:

Allerlei losse Edel- en Halfedelstenen en Sierstenen

Sieraden in 22 karaats goud o.a. diverse soorten armbanden, halskettingen, ringen en hangers zoals sterrenbeeld- en kruishangers.

Onze specialiteit is BRILJANT

zowel losse- als gebonden in ringen, hangers, broches etc.

VOOR ELKE BEURS IS ER EEN PRACHTIG SIERAAD TE VINDEN !